

Milli Savunma Üniversitesi

Savaşın Değişen Modeli

HİBRİT
SAVAŞ

Milli Savunma Üniversitesi Basımevi

2018

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI
MİLLİ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ

Savaşın Değişen Modeli:

HİBRİT SAVAŞ

Editörler
Yücel ÖZEL
Ertan İNALTEKİN

Çeviren
Melih Arda YAZICI

İstanbul-2018

Savaşın değişen modeli: Hibrit savaş.--editörler Yücel Özel, Ertan İnaltekin;
çeviren Melih Arda Yazıcı.-- İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi, 2018.

VI, 90s.:şkl.; 24sm.--(Milli Savunma Üniversitesi Yayınları; No.2)

Bibliyografya.

ISBN 978-605-68035-3-6

1. Karma Savaşlar. 2.Askerlik Sanatı ve Bilim. 3.Savaş. I.Özel, Yücel. II.İnaltekin, Ertan
III.Yazıcı, Melih Arda

U101

Bu kitabın yayın hakları Milli Savunma Üniversitesine aittir. Tanıtım amacıyla ve kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzemeler yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Milli Savunma Üniversitesi Rektörlüğü

Yenilevent /İSTANBUL

www.msu.edu.tr

Telefon : 0 (212) 398 01 00

1. Basım, Temmuz 2018

MİLLİ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
YAYIN NUMARASI: 18/02

ÖNSÖZ

Anlayış ve algılama seviyelerindeki değişikliklerin meydana getirdiği her türlü tanımlamada eksik kalan hususlar, savaş için de geçerlidir. Ancak literatürde tam olarak tanımlanamasa da üzerinde fikir birliği sağlanan birçok tanımı bulunan bu göreceli kavram, uluslararası çevrenin değişim hızına uygun olarak etkileşimli bir biçimde dönüşmektedir. Geleneksel olduğu kadar gelişen özelliklere de sahip olan ve bünyesinde istenen amaca uygun geniş bir anlam kazandırabilen savaş olgusu, yeni nitelikler kazanmaktadır. Geçmiş ile gelecek arasında bağ kurabilme potansiyeline sahip harp sanatının sistematik bir bütünlük içinde incelenmesi ve analizi de bu anlamda her geçen gün önem kazanmaktadır.

Günümüzün farklılaşan algılamaları ve hızlı teknolojik ilerlemelerinin ortaya çıkardığı, “Karma (Hibrit) Savaş” kavramı da, askeri düşünce biçimlerinde yeni yaklaşımlara neden olmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda askeri ve güvenlik çalışmaları konusunda araştırmalar yapan akademisyenler ve konusunda uzmanların bir araya gelerek oluşturdukları bu dokümanın, konunun daha iyi anlaşılmasına olan katkılarının yanı sıra geleceğin harekât ortamına yönelik farklı bakış açıları yaratarak yapıcı ve işlevsel özellikler kazandıracağını düşünüyorum.

Sonuç olarak; geleceğin muharebe ortamına hazırlanırken, öncelikle tehdidin tanımlanması ve anlaşılması, sonrasında bu tehdide karşı strateji ve taktik geliştirilmesi, son olarak uygulama için uygun eğitilmiş insan ile harp silah ve teçhizatına sahip olmamız gerekmektedir. Geleceğin harplerinin kazanılmasının ancak bireyden devlet seviyesine kadar sivil-asker ortak bir anlayış geliştirerek kapsamlı yaklaşım çerçevesinde mümkün olabileceği unutulmamalıdır.

“Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş” kitabının oluşturulmasında emeği geçen Kara Harp Enstitüsü personeline ve değerli yazarlara teşekkür ederim.

Prof.Dr. Erhan AFYONCU
Milli Savunma Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
GİRİŞ.....	V
BİRİNCİ BÖLÜM: SAVAŞIN DEĞİŞEN KARAKTERİ	
Hibrit Tehdidin Tarihsel Evrimi	
Robert JOHNSON.....	1
Tank, Fare ve Rekabetçi Pazar: Hibrit Savaşa Yeni Bir Bakış	
Graham FAIRCLOUGH.....	7
Hibrit Savaş Ne Kadar Post-moderndir? Avrasya Askeri Tarihine Yeniden Bakış	
Gültekin YILDIZ.....	21
İKİNCİ BÖLÜM: HİBRİT SAVAŞIN VE STRATEJİK VİZYONUN HUKUKİ, SOSYOLOJİK, KÜLTÜREL VE ASKERİ BOYUTLARI	
Hibrit Savaşın Hukukî Boyutları	
Mehmet Cengiz UZUN.....	29
Hibrit Savaşın Sosyolojik Boyutu	
David R. SEGAL.....	47
Hibrit Savaş ve Kültür	
Afzal ASHRAF.....	56
Komuta ve Kontrol	
Yavuz TÜRKGENCİ, Hançeri SAYAT.....	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TEKNOLOJİ VE HİBRİT SAVAŞ	
Geleceğin Savaşları ve Hibrit Savaş Bağlamında Gelişen Teknolojiler	
Alan SHAFFER.....	73
Hibrit Savaş ve Zırhlı Araçların Evrimi: Hareketlilik ve Beka	
Haldun OLGUN, Hakan TEKİN.....	77
Hibrit Savaş Kapsamında Siber Savaş	
Süleyman ANIL.....	85

GİRİŞ

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve bilgi alanındaki köklü ve nitelikli değişiklikler, insanlığın önceden tecrübe etmediği bir değişimi dünyaya kabul ettirmiştir. Değişimden kaynaklanan yeni düzen kavramsal-deneyimsel hayatımızın içindeki hemen hemen her şeyi etkisi altına almış, savaş olgusu da bunun istisnası olmamıştır. Hibrit Savaş da bu değişimin bir ürünü olarak 2007 yılında literatüre girmiştir. İlk defa Frank HOFFMAN tarafından kullanılan Hibrit Savaş kavramı; birçok savaş çeşidinin, esnek ve gelişmiş düşman tarafından o andaki şartlara en uygun olacak şekilde aynı anda kullanıldığı bir savaş türünü ifade etmektedir. Bu kapsamda, savaşları büyük-küçük veya düzenli-düzensiz şeklinde sınıflandırmak bir anlam taşımamaktadır. HOFFMAN, önümüzdeki dönemde konvansiyonel kuvvetler, gayri nizami harp unsurları, terörist gruplar ve suç örgütlerinin aynı harekât alanında ve aynı zamanda mevcut olacaklarını iddia etmektedir. Bu durumda hibrit savaşın en belirgin özelliğini, düzensiz harp taktiklerinin ve yüksek teknolojinin beraber kullanımı olacaktır. Hibrit savaş sadece devlet dışı aktörler ile sınırlı kalmayacak, gelecekte devletler, konvansiyonel olarak daha güçlü devletlere karşı bunu kullanabileceklerdir.

Son dönemde gündemimize yoğun bir şekilde giren, küresel ve bölgesel uluslararası örgütler ile milli orduların strateji belgeleri/konseptlerini etkileyen hibrit savaşın siyasi, hukuki, kültürel, teknolojik boyutları tartışılmaya devam edilmektedir. Bu tartışmalara katkı sağlayacağı düşüncesiyle, Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Enstitüsü koordinatörlüğünde, alanında uzman ve seçkin asker/sivil kişilerin makaleleri ile bu kitap hazırlanmıştır. Bu çalışma ile, kavramsal düzeyde yeni pencereler açarak literatüre katkı sağlanması, ufuk açıcı makaleler ve oluşturduğu soru işaretleri ile hitap ettiği kesimleri harekete geçirmesi hedeflenmiştir. On makale; “Savaşın Değişen Karakteri”, “Hibrit Savaşın ve Stratejik Vizyonun Hukuki, Sosyolojik, Kültürel ve Askeri Boyutları” ve “Teknoloji ve Hibrit Savaş” başlıkları altında üç bölüm olarak ele alınmıştır.

Birinci Bölümde; Robert JOHNSON’ın “Hibrit Tehdidin Tarihsel Evrimi”, Graham FAIRCLOUGH’un “Tank, Fare ve Rekabetçi Pazar: Hibrit Savaşa Yeni Bir Bakış”, Gültekin YILDIZ’ın “Hibrit Savaş Ne Kadar Post-modernidir? Avrasya Askeri Tarihine Yeniden Bakış” makaleleri yer almaktadır. Savaşın Değişen Karakteri adlı bu bölümde savaşın evrimi, hibrit savaşın özellikleri, geçmişi ve Avrasya’da hibrit savaşın örnekleri açıklanmıştır. Özellikle, JOHNSON’un kavramın yeni olmadığı ve şekil değiştiği temel tezine dayanarak verdiği Amerikan İç Savaşı ve Birinci Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğu içinde Haşimi isyanları örnekleri çarpıcıdır. FAIRCLOUGH, rekabetçi pazar ve teknolojik füzyon gibi ekonomi kavramlarını kullanarak hibrit savaş modeli tasarlamıştır. YILDIZ, düzensiz, birleşik ve hibrit savaş tarihi süreçte ele almış, bunun Avrasya coğrafyası için yeni olmadığını sebep ve örnekleri ile açıklamıştır.

İkinci Bölümde; Mehmet Cengiz UZUN’un “Hibrit Savaşın Hukuki Boyutları”, David R. SEGAL’in “Hibrit Savaşın Sosyolojik Boyutu”, Afzal ASHRAF’ın “Hibrit Savaş ve Kültür”, Yavuz TÜRKGENCİ ve Hançeri SAYAT’ın “Komuta ve Kontrol” isimli makaleleri bulunmaktadır. Bu bölümde, hibrit savaşın uluslararası hukuktaki yeri ayrıntılı olarak yer almış, konunun sosyolojik ve kültürel yönü incelenmiş, hibrit savaşın harekât yönü ve temel zorlukları açıklanarak etkin bir komuta-kontrol için öneriler belirtilmiştir.

Üçüncü Bölümde; Alan SHAFFER'ın "Geleceğin Savaşları ve Hibrit Savaş Bağlamında Gelişen Teknolojiler", Haldun OLGUN ve Hakan TEKİN'in "Hibrit Savaş ve Zırhlı Araç Devrimi: Hareketlilik ve Bekâ", Süleyman ANIL'ın "Hibrit Savaş Kapsamında Siber Savaş" makalelerine yer verilmiştir. "Teknoloji ve Hibrit Savaş" adlı bu bölümde NATO Bilim ve Teknoloji organizasyonu ve bünyesindeki yedi çalışma grubu hakkında bilgi verilmiş, gelecek teknolojik öngörüler, zırhlı araçlar ve siber araçlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Hibrit Savaşın öne çıkan özellikleri olarak; yeni yöntemler ve araçlar kullanılması, sivil-asker ayrımının bulanıklaşması, devletin yanına birçok devlet-dışı aktör konumlanmasını sıralamak mümkündür. Hibrit savaşın felsefesini oluşturan en temel yaklaşım ise öngörülebilir davranışlardan kaçınarak, her türlü saldırı çeşidini kullanmak suretiyle beklenmeyen hareketlerle avantaj sağlamaktır. Bu özellikleri ve yaklaşımı göz önünde bulundurarak Hibrit Savaşın yeni bir savaş çeşidi olduğunu söylemek çok güçtür. Kitabımızdaki makalelerde bu tespit ısrarla vurgulanmıştır. İlâveten, yeni kavramları tartışırken geçmişin temel kurallarını unutmaya ya da geleceği tartışmaya odaklanmayı erteleme tuzaklarına düşmemiz gerektiğini özellikle belirtmeliyiz. Burada, Robert JOHNSON'ın *"Savaş hakkında bilinen ve oturmuş doğruları temel almamız ve yeni ve belirsiz görünenlerin dikkatimizi çok dağıtmasına izin vermememiz gerekmektedir"* ve Süleyman ANIL'ın *"Hibrit savaş tartışması ne bugün ne gelecekte modern çatışmalara bakış açımızı sınırlandırmamalıdır"* uyarılarını hatırlatmak yerinde olacaktır.

Kaynak metinlerin çevirisinde anlam bütünlüğünü korumak için söz konusu metinlerin orjinallerine sadık kalınarak bir takım yapısal değişiklikler yapılmıştır. Ancak yazarların farklı anlatım teknikleri, konunun bütünlüğü dikkate alınarak korunmuştur.

Geleceğin harekât ortamının getirdiği tehlike ve tehditlere karşı hazırlıklı olmak en başta bu ortamı tanımlamak ve anlamaktan geçmektedir. Teknolojik gelişmeler ve yapısal düzenlemeler, bu hazırlıkta insan unsuru (liderler, planlayıcılar ve uygulayıcılar) yanında sadece tamamlayıcı unsurlardır. En değerli kaynağımız olan insana yatırım yapmak öncelikli ve en önemli görevimizdir. Hibrit savaşın anlaşılması ve anlamlandırılması açısından doyurucu bilgiler ihtiva ettiğini düşündüğümüz bu çalışmayı; akademik ve askeri çevrelerde konu ile ilgili olanlara günümüz ve geleceğin çatışma ortamını tahayyül etmelerine katkıda bulunması dileğiyle istifadeye sunuyoruz.

Editörler

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞIN DEĞİŞEN KARAKTERİ

Hibrit Tehdidin Tarihsel Evrimi

Robert JOHNSON*

Hibrit Savaş son yıllarda önemli oranda öne çıkan bir terimdir. Hibrit savaşın ilk savunucuları, yeni teknolojiler ve üstü kapalı metotlar, silahlı çatışma tanımının dışında da faaliyet gösteren yeni aktörlerin kullandıkları yöntemler ile ayaklanma ve geleneksel savaşın bir karışımı olduğunu iddia etmekteydiler (Hoffman, 2009).

Bununla birlikte, birçok yönden, hibrit savaş yeni değildir. Kolaylıkla tespit edilebilen “politik amaçların” gerçekleştirilebilmesi için özel “yöntemler” kullanarak tasarlanmış olan hibrit tehditler, çatışmanın birleştirilmiş ya da harmanlanmış yöntemlerinden oluşur. Bu yöntemlerin amacı, düşmanı hasmının isteklerine razı olmaya zorlamaktır. Böyle bir süreç, klasik savaş teorileri üzerine çalışan akademisyenlere oldukça tanıdık gelecektir. (Gat, 2001)

Ne var ki, hibrit savaşın savunucuları, savaşın günümüzdeki karakterinde meydana gelen erozyon ve yıkımın, uluslararası ilişkilerde de aynı şekilde görüldüğünü iddia etmektedirler (Johnson, 2014). Bu unsurlar beş şekilde kendini göstermektedir: Birinci unsur politiktir. Buna örnek olarak, ekonomi politikalarının yanlış bilgilendirilme, siber sabotaj veya casusluk ile çökertilmesi verilebilir. İkincisi, diplomasıdır. Diğer bir değişle müttefikleri ayırma ya da bölme girişimidir. Söz konusu unsurlar üçüncü olarak askeri bir biçim almakta ve yerel düzensiz güçleri, farklı amaçlarla kullanılan askerleri, sabotaj ve suikastleri, vekaleten kullanılan unsurları, korku politikalarını ve terörizmi kullanmaktadır. Dördüncüsü, nüfusu demoralize etmek için medya kampanyalarını kullanan sosyal boyuttur. Beşinci unsur ise ekonomiye yönelik saldırılardır ve bu kapsamda yaptırımlar, varlıklarımızın ve kaynakların satın alınması, hatta tüketicilerimizin ödediği fiyatlara müdahale edilmesi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bütün bu problemler altından kalkılamaz ve tehditkâr görünmektedir. Çünkü askeri güçlerin bu durumlara karşı savunma kapasitesinin mevcut olmadığı görülmektedir. Aslında askeri önlemler; diplomatik, ekonomik ya da politik önlemlerden daha önemsiz görünmektedir.

Bu sorunların sadece ilgili bulgularını ele almak daha uygun olacaktır. Örneğin, sözde “küçük yeşil adamla” (muharip unsurlara sahip ulusların düzenli birliklerindeki askerleri, vekil unsurlara benzetecek şekilde tertiplemesi ya da herhangi bir “kimlik” bulundurmaması) karşılaşıldığında askeri tercih, bu gruplarla mücadele etmek ve onlarla savaşmaktır. Taktik düzeyde, bu belirsiz birimleri etkisiz hale getirmek ve yok etmek erdemli bir hareket olarak görülebilir; ancak tarafların kendi kuvvetlerini düşmanın propaganda faaliyetlerine avantaj sağlayacak bir duruma sokmaması için bu stratejilere karşı gerekli tedbirleri alması gerekir (Giles, 2015).

Stratejik düzeyde hareket etmek daha iyi bir çözümdür. Yani düşmanın “yöntem ve araçlarına” odaklanmak yerine “amaçlarına” odaklanmak gerekmektedir. Amaç, düşmanın stratejik hedeflerine ulaşma çabalarını boşa çıkarmaktır. Bu, düşmanın niyetlerini, hedeflerini ve “araçları” ile “amaçları” arasındaki ilişkiyi anlamayı gerektirir.

* Doktor, Oxford Üniversitesi Savaşın Değişen Karakteri Program Direktörü.

Hibrit Savaşın Tarihsel Örnekleri

Hibrit konusuna yardımcı olabilecek tarihsel örnekler mevcuttur. İlk örnek, Amerikan devrimidir. 1770'lerde bir dizi ekonomik protesto, Birleşik Krallık hükümetinin gecikmiş siyasi imtiyazlarına rağmen bir ayaklanmaya dönüşmüştü. İngilizler güvenliklerinin tehlikede olduğunu düşündüğü için, öfkeli Amerikalı kolonicileri silahsızlandırmak ve kontrol altına almak için konvansiyonel birlikler göndermişti. Direnişin artmasına ve takviye edilmesine bakılmaksızın ve İngiltere'den gönderilen birlikler, ülkenin limanlarını ve büyük şehirlerini tutmaktan daha fazlasını yapamamıştır (Murray ve Mansoor, 2012). Her askeri çatışmada, İngiliz konvansiyonel birliklerine yenildiklerini gören Amerikan devrimcileri, üç bölümden oluşan farklı bir strateji benimsemişlerdir. (Cohen, 2011).

Politik olan birinci parçasını; sömürgecileri devrimi desteklemeye ve İngiliz politikacıları savaşı durdurmaya ikna etmek amacıyla 18'inci yüzyılın sosyal medyası olarak adlandırılabilir olan "broşürlerle" ve bilgilerin kulaktan kulağa yayılması ile gerçekleştirilen propaganda faaliyeti olmuştur.

Diplomatik olan ikinci bölümdeki strateji; İngiliz birliklerini işgal ve askeri harekâtı sürdürmek için bağımlı olduğu Kraliyet Donanmasını farklı alanlara yönlendirmek için Fransız desteğini kazanmaktır.

Askeri olan üçüncü strateji ise; sınırlı İngiliz kaynaklarını tüketmek, aynı zamanda kendi başına düzenli bir güç oluşturmak ve yerel sadakati İngilizlerden sürekli olarak uzaklaştıracak politik kurumlar kurmak için bir gerilla savaşı yapmaktır.

Bununla birlikte, bu faaliyetlerin kritik bileşeni, diplomatik, politik ve gerilla savaşı gibi yöntemlerin hibrit olması değildi. Aslında, stratejik değişim Fransa'nın 1778'de Britanya'ya karşı savaşa girdiği dönemde başladı. İngiltere'nin sınırlı kaynakları, Karayipleri ve diğer kendine bağlı adaları korumak için yönlendirilmiştir. Başka bir deyişle, İngilizler "hibritleşmeyi" yenmek için politik veya stratejik bir çözüme odaklanmış olmalıydı. Amerikalılar bunu anlarken, İngilizler bunu kavrayamamış ve sonuç olarak kaybetmişlerdir.

Bir başka örnek, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşanan Haşimi Ayaklanmasıdır. Bu örnekte, Osmanlı İmparatorluğunun önemli bir parçasını oluşturan Araplar, 1914'te Halifeliğin "cihat" çağrısına cevap vermemişti (Johnson, 2016, s.176).

Osmanlı ordusuna hizmet eden çok sayıda Arap olmasına rağmen, Suriye ve Mezopotamya'daki Arap milliyetçileri, Osmanlı yönetimine muhalefet etmişlerdir. Osmanlı ordusu içinde de bulunan bu gizli muhalefet, İngilizlerle diyaloga bile başlamıştır. Mekke Muhafızı Haşimi Şerif Hüseyin de Halife'nin çağrısını desteklemeyi, İngilizler ile gizli görüşmeler yaptıktan sonra reddetmiştir. Osmanlı yetkilileri tarafından tasfiye edileceğini düşünen Hüseyin, Haziran 1916'da imparatorluğa karşı bağımsızlığını ilan etti. Haşimiler Mekke'yi ele geçirdi ve Osmanlı Ordusu'nun moralini bozmaya çalışırken, padişahın ve "cihat" çağrısının meşruiyetini sorgulamaya yönelik bir tür hibrit savaş yöntemi kullandı.

Haşimilerin hibrit yöntemleri sadece ilgili Arapların askere alınmasını değil, aynı zamanda İngiliz para ve silahlarını, özellikle de ağır silahlarını, hava ve deniz kuvvetleri ile lojistik desteğini de içeriyordu.

Haşimiler, sadece küçük bir hanedanlık grubunu temsil etseler de, Arap birliği izlenimi vermek amacıyla farklı Bedevi grupları da askere aldı. Arap Ayaklanmasına yaklaşık 15.000 kişi katıldı. Fakat savaş sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında hala en az 300.000 Arap vardı. Aslında, Osmanlı'nın Suriye Valisi Cemal Paşa, Filistin, Suriye, Mezopotamya ve Arabistan'da bazı Arap gruplarının Osmanlı İmparatorluğu'na sadık kalması yönünde başarılar elde etmişti (Johnson, 2016, s.230).

Yine de, İngilizler tarafından desteklenen Arap isyancıları, küçük ve münferit Osmanlı garnizonlarını müzakere yoluyla teslim alarak Akabe'yi ele geçirdiler. Daha sonradan "Arap Kuzey Ordusu" olarak adlandırılacak birlikler, daha fazla ilerleme kaydetmek için başta Filistin'deki başarılar olmak üzere, İngiliz askeri başarısına güveniyordu. Ekim 1918' de Şam'da kendi siyasi zaferlerini ilan ettiler. Tabii ki, Fransızlardan olmasa da İngilizlerden savaşın son zamanlarında ve daha sonra 1919 barışında bazı tavizler elde ettiler. Başka bir deyişle, stratejik hedeflerini hibrit yöntemlerle gerçekleştirdiler (Rogan, 2015, s.382). Osmanlı İmparatorluğu, Haşimilerin "yöntem ve araçları" ile uğraşırken, onların asıl "amaçlarını" göz ardı etti. Padişah'ın hükümeti, aynı zamanda, birçok cephede varoluş mücadelesine girişmişti ve Haşimi Ayaklanması öncelikleri değildi.

Bu iki kısa tarihsel örnekten neler çıkartabiliriz? Her şeyden önce, bu gibi durumlarda askeri harekât kadar politik harekât da önemlidir. Ancak, her iki örnekte de, geleneksel olmayan yöntemlerin, yani hibrit yöntemlerin, zaferi garanti etmek için yeterli olmadığı da görülmektedir. Her iki durumda da başarı için kritik olan dış müttefiklerdi. Bu nedenle, sınırlı ama hızlı askeri harekât ile düşmanın komuta ve kontrolünü zorlaştıran ve toplumun hassasiyetlerini ve bölünmüşlüğü birlikt kullanıran bir propaganda faaliyetinin politik eylemler ile birleştirilmesi gerekiyordu. Ancak bu şartlarda "hibrit strateji" başarılı olabiliirdi.

Bu bilgilerden hibrit savaşın klasik bir tanımını elde ederiz. Tarihte bu yaklaşımın kullanıldığı birçok örnek vardır. Fakat bu yöntemlerin "amaçları", yani hibrit savaşın ardındaki gaye her zaman aynıdır. Siyasi hedefler baskındır. Fark edilebilir ve başka yollarla ve yöntemlerle karşı koyulabilirlerdir. Diğer bir deyişle, hibrit yöntemlerini kontrol altında tutarak ya da görmezden gelerek düşmanın stratejik düzeyde ne yapmaya çalıştığına odaklanılabilir ve stratejik olarak dengeyi yeniden kurabiliriz.

İngilizler 1775-1783 döneminde, politik tavizler vermeye ve sömürge mensuplarının sadakatını kazanmaya odaklanmış veya Fransa'ya kesin bir stratejik darbe vurmuş olsalardı, Amerikan Devrimi'nin sonucu kökten değişebilirdi. Dahası, Osmanlı yetkilileri, Arap isyancı gruplarını Müttefik güçlerini terk etmeye ikna edebilselerdi, belki de savaş sonrası bağımsızlık veya özerklik teklifleri sunarak daha makul bir alternatif sunabilirdi.

Savaşın Doğası

Bu sorunu incelemek için üç alan vardır: Fiziksel, psikolojik ve kavramsal. **Birinci olarak savaş;** kuvvetler, ateş ve teknoloji ile oluşan fiziksel bir faaliyettir. Savaşın insanlar tarafından yaratılan "araçlar" ile icra edildiği söylenebilir. Fiziksel unsurlar en belirgin ve en gözlenebilir olanlardır. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu, topyekün bir savaş için sanayi kapasitesinden yoksundu. Sayısal avantajına rağmen müttefik güçlerin ateş gücü ve malzeme kapasitesinin yarattığı avantaja yenik düştü.

İkinci olarak savaş; duygu, tutku, inanç ve ruhu içeren psikolojik bir faaliyettir. Savaş, başka bir deyişle, insanların "kalplerinde" verilir. Savaş tutkusu, karşı koyulması en

zor olanıdır. Bu nedenle düşmanın eğilimleri, kendi çıkarlarımızımıza yönelik kullanılabilir ve durumda uygun hale getirilebilir. Örneğin, 1183'teki Hattin Muharebesi'nde, "Sarazen" kuvvetleri, Haçlı Ordularının taaruzla geçme yöntemlerini ve kuvvetlerini keşfettiler. Onları susuz bırakarak ve lojistik destekten mahrum ederek yok edilebilecekleri çöle yönlendirdiler. Haçlıların tüm arzusuna karşı "Sarazenler" düşmanın avantajını, dezavantaja dönüştürmeyi öğrendiler.

Üçüncü olarak savaş, "kavramsal" bir faaliyettir. Savaş, iletişim stratejileri, planlar, taktikler ve aldatmaların açıkça görüldüğü insan "aklında" gerçekleşir. Burada birinci öncelik, muhasımın planını veya amacını araştırmak veya ayırt etmek iken; yöntem ise sadece ikinci önceliktir. Yanıt, yöneme karşı koymak değil, hedefe karşı koymak olmalıdır.

1916 yılındaki Haşimi ayaklanması karşısında Cemal Paşa, özellikle başka Arap gruplarını ordusuna alarak, Arap isyancılar tarafından kullanılan yöntemlere karşı koymaya çalıştı ve Arap-Türk halkları arasındaki ayrılığı çözmeye bir derece de başarılı oldu. Örneğin, Beni Sakr ve Huveytat kabileleri, isyana verdikleri destekten vazgeçtiler. Osmanlı Devleti, Filistin Cephesinde yenilmiş olmasına rağmen, 1918'de General Allenby'nin şehri ele geçiremediği 1918 Amman savaşı sırasında, söz konusu karşı tedbirleri uygulamak suretiyle çok önemli bir zafer kazanmışlardır. Ancak Osmanlı yetkilileri, Arap isyanının veya İngilizlerin, Filistin ve Suriye'deki Haşimileri kullanmasının arkasındaki stratejik amaçları göz ardı ederek bu fırsatı değerlendirememişlerdir. Osmanlı Devleti, bölgede mevcut olan fiziksel veya kavramsal unsurların üstesinden gelememiştir.

İngilizlerin, Amerikan Devrimi'nde devrimcilerden çok daha üstün bir fiziksel gücü ve kavramsal olarak devrimcilerden daha iyi bir ekonomi ve politika kampanyası yürütebilecek durumları vardı; ancak devrimin psikolojik itici güçlerine hitap etme yeteneklerinden yoksundular. Nitekim bazı askeri yetkililer mevcut vasıtaların, Büyük Britanya Silahlı Kuvvetlerinin pozitif etkileri olduğundan şüphe duyuyorlardı. İhtiyaç duyulan şey, üç unsur da içeren kapsamlı bir stratejiydi.

Stratejik Yaklaşım

Hibrit yöntemler tarih boyunca yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak bu yöntemlerin amaç ve hedefleri bellidir. Çeşitli stratejilerle sorgulanabilirler ya da ortaya çıkardıkları sorunlar çözülebilecek durumdadır. Bir düşmanı "kopyalamaktan" kaçınılmalı, hibrit yöntem ve yaklaşımları kullanmak zorunda olmadığımızı da bilmeliyiz.

Politik, ekonomik, bilgi odaklı ve askeri yöntemleri başarılı bir şekilde bir araya getirerek, düşmanın yaklaşımlarını anlayabilir ve onu mağlup edebiliriz.

Hibrit savaş olgusunu ele almanın farklı yolları da vardır. Oxford'daki "Savaşın Değişen Karakteri" programında, disiplinlerarası bir yaklaşım sergiliyoruz. Tarihçiler bu makalede olduğu gibi tarihsel sürece uygun bir yaklaşım kullanırlarken, diğer akademisyenler farklı bir şekilde ele alabilirler. Hukuk alanındaki bir bilim insanı hukuki bir çözümü vurgulayabilir. Bir matematikçi, "karmaşıklık teorisine" dayanan bir yaklaşım ile konuyu ele alabilir. Evrimsel biyoloji ile ilgilenen bir bilim insanı, en hızlı adapte olan düşman aktörlerin hayatta kalma olasılıklarının diğer unsurlara göre daha yüksek olduğunu ve çabalarımızı bu konuyu daha iyi anlamak için yoğunlaştırmamız gerektiğini savunabilir. Her bir yaklaşımdaki farklılıklar, bize savaşta "tartışılmaz doğrular" olarak düşündüğümüz durumlara eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmamız gerektiğini hatırlatır. Hibrit savaş teknikleri, tam olarak neyle

uğraştığımızı bilmediğimiz için endişelenmemize neden olur. Eleştirel düşünce, problemin üstesinden gelmeye yardımcı olabilir.

Tarihsel çıkarımlar çeşitli stratejik seçenekler ortaya koyar. Hibrit yaklaşımlara caydırıcılık ile birlikte etki yaratmak istediğimiz unsurlara karşı güven aşılama ve emniyette hissettirecek yöntemleri kullanarak karşı koyabiliriz. “Kırmızı çizgilerimizi” oluşturmamız ve düşmanın propagandacılarını, çelişkilerini ve iki yüzlülüğünü açığa çıkarmak için açık bir diplomasi yürütülmelidir. Ayrıca Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler içerisinde de düşman faaliyetlerini eleştirmekten çekinilmemelidir.

Etkisiz hale getirme ve caydırma için fiziksel önlemler alınabilir. Yaklaşımın odak noktası değiştirilerek ve düşmanın harekât düzeni bozularak alternatif stratejiler aranabilir. Örneğin DAESH, Irak’ı nasıl istikrarsızlaştırmak gerektiği üzerine odaklanması gerektiğini düşünüyorsa, bizde DAESH’e sezdirmeden Suriye’yi nasıl yeniden istikrara kavuşturabileceğimizi düşünmeliyiz. Düşmanın gücünü, çabalarının hedeflediği noktaları ve dolayısıyla çabalarının dayanağını veya eksenini belirleyebilir, ardından dengeyi sadece saldırgan bir tutumla değil, düşmanın kendi yöntemlerini kullanarak da sağlayabiliriz.

Sonuç olarak tarih, savaşın karakterinin değişmesine rağmen doğasının her zaman aynı kaldığını gösterir. Piyadenin ve zırhlı birliklerin düşmanla yakın temasa girip düşmanı imha etmesi ve bölgeyi kontrol altına alması gereken bir zaman elbet gelecektir. Birlikleri düşman bölgesine atacak ya da buradan alacak hava kuvvetlerine veya kısa ve etkili deniz harekâtları icra edecek deniz kuvvetlerine her zaman ihtiyaç olacaktır. Fakat, mevcut tehditleri anlama ve bunlara karşı koymada savaşın değişmeyen doğasının sağladığı avantajları her zaman kullanabiliriz. Savaş hakkında bilinen ve oturmuş doğruları temel almalı; yeni ve belirsiz görünen şeylerden uzak durmaya çalışmalıyız. Savaşın doğası fiziksel, psikolojik ve kavramsaldır. Bu unsurun her biri bir arada kullanılabilir.

Hibrit savaşın “araçları” ve “amaçları” ayırt edilebilir ve tarih boyunca da çok fazla değişmemiştir. Buradaki kritik bileşenin “yöntemler” olduğu doğrudur. Fakat bunlar da aynı zamanda üç unsurdan oluşur. Bunlar fiziksel, kavramsal ve psikolojik unsurlardır. Sorunu bu unsurlara ayırarak, incelersek bu “karmaşıklık” çok daha iyi anlayabiliriz.

Ancak her şeyden önce, hibrit savaşa karşı mücadele stratejilerinin, “yöntemler” ve “araçlar” üzerinde durmaktan ziyade “amaçları” göz önünde bulundurdıklarında daha başarılı oldukları dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla stratejik bir yaklaşım, hibrit savaş sorununa da bir çözüm sunmaktadır.

Kaynakça

Cohen, Eliot, (2011). *Conquered Into Liberty: Two Centuries of Battles Along the Great Warpath That Made the American Way of War*, Free Press.

Gat, Azar, (2001). *A History of Military Thought: From the Enlightenment to the Cold War* Oxford: Oxford University Press.

Giles, Keir, (2015). 'Russia's Hybrid warfare: A Success in Propaganda', Arbeitspapier Sicherheitspolitik, 1 (2015), <https://www.baks.bund.de> (Accessed 2016).

Hoffman, Frank G., (2009). 'Hybrid Warfare and Challenges', *Joint Forces Quarterly*, 52, (1st quarter 2009); for counter-measures at the tactical and operational level, see US Army Special Command, *Counter-Unconventional Warfare* (white paper) (24 September 2014); for a critic, see Nadia Schadlow, 'The Problem with Hybrid Warfare', *War on the Rocks* (2015) <http://warontherocks/2015/04/the-problem-with-hybrid-warfare/> (Accessed 2016).

Johnson, Dave, (2015). 'Russia's Approach to Conflict: Implications for Nato's Deterrence and Defence', Research paper 111, Research Division, NATO Defence College, Rome (April 2015); contra Sven Bishop, 'Hybrid Hysteria', *Egmont Institute Security Policy Brief*, 64, (June 2015).

Johnson, Rob, (2016). *The Great War and the Middle East: A Strategic Study*, Oxford: Oxford University Press.

Murray Williamson and Mansoor Peter,(eds), (2012).*Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents From The Ancient World To The Present*, Cambridge: Cambridge University press.

Rogan, Eugene, (2015). *The Fall of the Ottomans*, New York: Basic Books.

Tank, Fare ve Rekabetçi Pazar: Hibrit Savaşa Yeni Bir Bakış

Graham Fairclough*

“Devlet düzeyindeki çatışmanın öldürücülüğü ile düzensiz savaşın fanatik ve uzun süren hararetinin bir karışımı.” Hoffman, Conflict in the 21st Century

Hoffman'ın (2007) Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkmakta olduğunu gözlemlediği yeni çatışma türünü tanımlamak için hibrit savaş kavramını kullanmasından sonra geçen sürede konuya ilişkin çok sayıda eser üretilmiştir. Özellikle, yakın zamanda meydana gelen olayları tanımlamak için hibrit savaş kavramının kullanıldığı Ukrayna ve Suriye'deki durumlar göz önüne alındığında (Cordesman, 2015; Horybho, 2015; Thiele & Thiele, 2015) kavrama gösterilen ilginin azalma emaresi göstermediği gözlemlenmektedir. Ancak, askeri konulara ilişkin literatürün genelinde olduğu gibi, bu yayınlar meydana gelen olayları betimlemede oldukça başarılı olmakla birlikte, hibrit savaş da dâhil olmak üzere çatışmanın doğasına şekil veren temel güçlerin anlaşılmasını sağlamada yetersiz kalmaktadır. Bunun sonucunda kavram tam olarak anlaşılammamaktadır. Bu çalışma, kavramın işlevi üzerine odaklanan bir hibrit savaş modeli sunarak literatürdeki bu eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Bu, mevcut betimleyici literatürün sağladığı anlayışı geliştirerek kavramın daha bütüncül bir biçimde anlaşılmasına imkân verecektir. Kullanılan yaklaşımın merkezinde Belirme, Birleşme ve Ayrışma kavramları yer almaktadır. Çalışmada bir hibrit savaş modeli yapılandırılarak bu kavramların hibrit savaşa işlevselliğini kazandıran temel itici güçler olduğu gösterilecektir. Bu modelin geliştirilmesi hibrit savaşın teknoloji, zaman ve mekân boyutlarında ele alınmasına imkân verecektir. Modelin hibrit savaşın içinde olan kişilere bilgilendirilmiş karar verme imkânı sağlaması amaçlanmaktadır.

Söz konusu model hibrit savaş kavramını, aktörlerin pazar üstünlüğü değil stratejik amaçlarını gerçekleştirmenin bir aracı olarak politik üstünlük sağlamayı amaçladığı bir rekabetçi pazar çerçevesinden ele alacaktır. Bu yapı içinde aktörler amaçlarını ekonomi alanından bir kavramı, “teknolojik füzyon” kavramını kullanarak gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada, mevcut halde gözlemlenen hibrit savaş biçiminin güncel, anlamlı ve halen içinde bulunduğumuz 4'üncü Sanayi Devrimi (Schwab, 2015) ile ilişkili olduğu iddia edilmektedir. Modelin hibrit savaşa ilişkin yeni bilgiler sunmak ve karar vericilere destek sağlamak amacıyla nasıl kullanılabileceği de tartışılacaktır. Çalışma daha çok işlevselliğine odaklandığı için hibrit savaşın özelliklerine çok az değinilecektir. Bu, ayrıca modeli geliştirebilmek için az da olsa bir temel bağlama ihtiyaç bulunduğu için gereklidir. Bugün itibarı ile model, hibrit savaşa ilişkin kuramsal bir yaklaşımı temsil etmektedir. Modelin analistler için bir değerlendirme aracı olarak işlem görmesi adına gelecekte ne gibi araştırmalar yapılabileceği ele alınacaktır. Mevcut çalışma, hibrit savaşa ilişkin doktriner bir kuram sunmaya çalışmak yerine, askeri kuramcılar ve karar vericilerin hibrit savaş yorumlamada kullanabilecekleri yeni bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Hibrit Savaş

Hoffman ilk olarak hibrit savaş “konvansiyonel yetenekler, gayri nizami taktik ve düzenleri kapsayan” bir savaş türü olarak tanımlamıştır (Hoffman, 2007). Daha sonra tanımlı

* Emekli Albay, Oxford Üniversitesi Savaşın Değişen Karakteri Programı Araştırma Görevlisi

genişleterek hibrit savaşı “düşük düzeyli konvansiyonel ve özel harekât ile taarruz amaçlı siber ve uzay eylemlerinin yanı sıra halkın ve uluslararası toplumun algısını biçimlendirmek için sosyal ve geleneksel medyayı kullanmayı birleştiren karmaşık savaşlar” olarak tanımlamıştır (International Institute of Strategic Studies, 2015). McCulloch ve Johnson’a göre (2013) stratejik bir bakış açısından ele alındığında hibrit savaş “konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan örgütlerin, teçhizatın ve tekniklerin sinerjik bir stratejik etki oluşturmak için benzeri olmayan bir ortamda birleştirilmesidir”. İki yıl sonra Ukrayna’daki olayları bir bağlama oturtmaya çalışan NATO, yeni bir tanım geliştirerek hibrit savaşın “askeri olmayan araçlarla (örneğin politik, bilgiye dayalı ve ekonomik gözdağı verme ve manipülasyon gibi) zayıflıkları araştırmak ve bunlardan yararlanmak amacıyla asimetrik taktiklerin kullanılmasına dayandığını, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan askeri araçlar ile desteklendiğini” ifade ederken, “bu taktiklerin farklı boyutların yanı sıra duruma uygun biçimlerde de kullanılabileceğini” vurgulamıştır (Calha, 2015).

Yukarıda sunulan hibrit savaş tanımlarında özü itibarı ile karmaşık, hızlı değişen ve doğrusal olmayan bir çevre ön plana çıkmaktadır. Bu, her biri kendi nihai hedeflerinin peşinde olan, çok sayıda aktörün var olabileceği bir çevredir. Bunlardan bazıları aktör devlet veya vekil devlet iken diğerleri kendilerini toplumun dışında gören ve aktif bir biçimde kendi durumlarını düzeltmeye çalışan suç unsurları veya toplum kesimleri olabilir. Daha önce devletin tekelinde olan bir etki oluşturacak araçlar sunan ve giriş engellerinin azalmasının sonucu olarak daha yaygın ve kolay ulaşılabilir bir hale gelen yeni teknolojilerin ortaya çıkması, bu aktörlerin çoğunu daha güçlü kılmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen potansiyel etkinin konvansiyonelden konvansiyonel olmayana geniş bir yelpazede olabileceği değerlendirilmektedir. Yeni teknolojiler, çatışma halindeki aktörlere doğrudan harekât icra ettikleri ortamda meydana gelen ve dış kaynaklı olaylara uyumlu ve esnek bir şekilde karşılık verme imkânı tanımaktadır. Bu özelliklerin temelinde, fiziksel özellikli kara, deniz, hava ve uzay platformlarına ek olarak, siber uzayın sanal ortamından istifade ile veriyi ve bilgiyi silah olarak kullanılabilme kapasitesinin artması yatmaktadır. Hibrit savaşın bu özellikleri onu daha önceki harp biçimlerinden ayırmaktadır.

Hoffman’ın da belirttiği gibi bu yeni harp türünün en temel özelliği, önceki çatışma türleri arasında var olan sınırların belirsizleşmiş olmasıdır (Hoffman, 2007). İlk olarak, hibrit savaşın icrasında taraf olan aktörler arasındaki sınırların belirsizleşmesi konusuna değinmek gerekirse; kendi hedeflerini gerçekleştirmek konusunda bir fırsat bulunduğunu düşünen düzenli ve düzensiz kuvvetlerle teröristlerin, suçluların ve diğer sosyal grupların varlığı söz konusudur. İkinci olarak, tek bir muharebe sahasında konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan yeteneklerle kinetik ve kinetik olmayan etkilerin iç içe olması durumlarında görüldüğü gibi savaş araçları arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir. Son olarak, fiziksel ve psikolojik ile fiziksel ve sanal platformlar arasında teknolojinin itici gücünü oluşturduğu bir belirsizleşme bulunmaktadır. Bu üç platformun sınırları arasındaki bu belirsizleşmenin doğası ve boyutları hibrit savaş, 4’üncü Nesil Savaş ve Birleşik Savaş olarak adlandırılan ve yakın zamanda örneklerine tanık olunan benzer harp türlerinden ayırmaktadır (Hoffman, 2007; McCulloch & Johnson, 2013).

Rekabetçi Pazar

İşlevini belirlemek için hibrit savaş basitleştirmede rekabetçi pazar modeli kullanışlı bir benzeşim (analoji) sağlar. Rekabetçi bir pazarda kârlarını maksimize etmeyi amaçlayan çok sayıda üretici (aktörler) birbiri ile pazar üstünlüğü sağlama yarışına girer. Herhangi bir tek veya grup üretici, pazarın nasıl işleyeceğini belirleyemez (Economics Online, 2016). Benzer bir durum, çatışma mekanizmasını bir araç olarak kullanan birçok aktörün kendi politik hedeflerini gerçekleştirmek için karşılıklı bir politik üstünlük sağlama yarışına girdiği hibrit savaşta da mevcuttur. Bu analojinin kullanılması, diğer bir ekonomik kavram olan teknolojik füzyonun hibrit savaş kavramına tatbik edilerek hibrit savaşın işlevinin tanımlanması için uygun bir araç sağlamaktadır. İki unsurun karşılaştırması Tablo-1’de verilmiştir.

Rekabetçi savaş: Rekabet yoluyla pazar üstünlüğü sağlamak.	Hibrit savaş: Çatışma yoluyla politik üstünlük sağlamak.
Pazarda çok sayıda rakip vardır.	Çok sayıda aktör hibrit savaşta karşı karşıyadır.
Kaynaklar en çok ihtiyaç duyulan ve amacı gerçekleştirmek için en etkili olacakları yerde kullanılır.	Amacı gerçekleştirmek için aktörlerin sahip olduğu bütün yetenekler seferber edilir.
Şirketler rakiplerinin hamlelerine uyumlu ve esnek bir biçimde karşılık verir.	Aktörler hasımlarının hamlelerine uyumlu ve esnek bir biçimde karşılık verir.
Rekabet üstünlüğü teknolojik yeniliklere dayanır.	Avantaj artan bir biçimde yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasıyla sağlanır.
Bilgi platformundan istifade etmek önemlidir.	Bilgi platformundan istifade etmek önemlidir.
Rekabet yerelden küresele doğru olur.	Çatışma birçok farklı platformda gerçekleşir.

Tablo-1: Rekabetçi pazarın ve hibrit savaşın özelliklerinin karşılaştırması

Teknoloji

Mevcut çalışmada teknoloji, “ürünlerin ve hizmetlerin tasarım, üretim ve kullanımı ile beşeri faaliyetlerin organize edilmesi sürecine bilginin kasıtlı ve planlı bir biçimde tatbik edilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Business Dictionary, 2015). Bu tanıma göre teknoloji yalnızca belirli bir amacı gerçekleştirmek için oluşturulmuş, örneğin bir araba veya akıllı telefon gibi bir nesne değildir. Bunun yerine, bir nesneye duyulan ihtiyacın altında yatan ilk fikirlerden tasarımına, meydana getirilmesine, kullanılma biçimine ve insan davranışları ile

faaliyetleri üzerindeki etkisine kadar her şeyi kapsayan daha bütüncül bir kavram olarak ele alınır. Bu tanımın hibrit savaş bağlamına tatbik edilmesi bizi Kello'nun şu gözlemine getirir; *"Savaşları kazandıran teknoloji değildir, teknolojinin neler yapabileceğini anlamak ve avantaj sağlayacak şekilde doktrine nasıl yansıtılacağını bilmektir"*. Teknoloji konusundaki bu bakış açısı üç sebepten dolayı önemlidir. İlk olarak, teknoloji bir aktör olarak insandan ayrı değildir; aksine onun ihtiyaç ve taleplerine bir yanıt olarak vardır. İkinci olarak, teknolojinin varlığı bir aktör olarak insanın davranışını etkiler ve değiştirir. Son olarak, bu davranış değişiklikleri toplumun doğasında ve özelliklerinde bir dönüşüm yaratır. Örneğin internetin ortaya çıkışı insanların sosyalleşme ve alış veriş yapma biçimlerini köklü bir biçimde değiştirmiştir (Heibroner, 1967; McNeill, 2015; Toffler, 1981; Van Creveld, 2010). Bu dönüşüm süreci hibrit savaşın icrasında da kendini gittikçe daha fazla gösterecektir. İleri bilgi sistemlerinin ortaya çıkışı ve bunlar ile üç boyutlu yazıcılarla üretimin etkileşimi, savaşın niteliğini bu yeni üretim yöntemleri ile üretilen silah sistemlerinin kinetik etkisinin çok ötesinde dönüştürecek.

Mevcut çalışmada işlevsel hibrit savaş modelini geliştirmede benimsenen bakış açısı, kavramın anlaşılması konusunda teknolojiye determinist bir felsefi yaklaşımı yansıtmaktadır. Hibrit savaşta kullanılan teknolojinin sosyal değişimin bir faili olarak işlediği ve bu yönüyle süreçteki aktörlerin davranış ve niyetlerini etkilediği kabul edilmektedir. Bu kasıtlı bir seçimdir ve gerekçesi üç faktöre dayanmaktadır. Bunların ilki, savaşın, özellikle hibrit savaşın bireyleri, organizasyonları ve devletleri doğrudan karşı karşıya getiren politik ve sosyal bir tür faaliyet olarak görülebileceğidir. Clausewitz'e göre savaş, *"...devletler ve bireyler arasında bir tür karşı karşıya gelmedir; ...politik karşıtlığın diğer araçların ilavesi ile sürdürülmesidir"* (Clausewitz, 1976). İkinci faktör, Floridi'nin bilgisayarların ve bilgi sistemlerinin insanlar üzerindeki etkisini ele alırken ortaya koyduğu iddiaya dayanmaktadır. Floridi'ye göre insanlar her türlü faaliyetlerinde 21'inci yüzyılın dijital teknolojilerine bağımlı hale gelmiştir (Floridi 2014). Bu durum, etki meydana getirmek için insanlar yerine makinelerin gittikçe daha fazla kullanıldığı savaşlar için de geçerlidir (Coker, 2015). Önceki faktörün sonucu olan üçüncü faktör, bu bağımlılığın, aktörleri sürekli olarak kendilerine avantaj sağlayacak yeni teknolojiler arayışına ittiğidir.

Teknolojik füzyon kavramı, yukarıdaki teknoloji tanımından hareketle ele alınacaktır. Japon işletme analisti Fumio Kodama, teknolojik füzyon kavramı içinde yer alan fikirleri kullanarak itici gücünü hızlı teknolojik değişimlerin oluşturduğu yoğun rekabet ortamında işletmelerin nasıl pazar üstünlüğü sağlayabileceğini açıklamaya çalışmıştır (Kodama, 1992). Pazar üstünlüğü bir işletmenin *"rakiplerinden, müşterilerinden ve tüketicilerinden"* bağımsız hareket edebilecek kadar güce sahip olması durumu olarak tanımlanmıştır (Doyle, 2002). Tablo 1'de de gösterildiği gibi bu üstünlük, her biri kendi amaçları doğrultusunda olaylara çevik ve esnek bir biçimde tepki verebilme kapasitesine sahip olabilen çok sayıda çeşitli aktörün varlığından dolayı karmaşık bir pazar ortamında sağlanmak durumundadır. Kodama, pazardaki konumlarını tehlikeye atan bilindik/bilinmedik tehditlerin etkisini hafifletmek için işletmelerin böyle bir pazarda sürekli olarak yenilik yapmak ve evrilmek zorunda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu faaliyetleri mümkün kılan iki temel kaynak, teknoloji ve bilgidir (Kodama, 1992).

Kodama'ya göre bu inovasyon ve evrimin gerçekleşmesini sağlayacak kritik süreç *"...doğrusal olmayan, tamamlayıcı ve işbirliğine dayalı"* bir kavram olarak tanımladığı teknolojik füzyondur. Füzyon, teknolojinin daha önce birbirinden ayrı olan birçok alanında meydana gelen tedrici teknolojik gelişmeleri birleştirerek pazarda devrim yaratacak ürünler ortaya çıkarır (Kodama 1992). En temel düzeyde, parçalarının toplamından daha büyük

çözümler oluşturmak için iki veya daha fazla teknolojiyi birleştirmek orijinal kısımlarından çok daha iyi sonuç meydana getirir. Bu eylemin başarıyla gerçekleştirilmesi kültürel unsura bağlıdır. Başarıya ulaşmak için mevcut sınırların yıkılması veya belirsizleştirilmesine ihtiyaç olduğunu kabul eden bir yaklaşım gerekmektedir. Piyasalarda bunlar teknolojinin farklı biçimleri arasındaki sınırları, geleneksel rakipler arasındaki sınırları ve farklı pazarlar arasındaki sınırları içerir. Ancak böyle bir eylemle doğrusal olmama, tamamlayıcılık ve işbirliği gereklilikleri karşılanabilir. Kodama, Sharp öncülüğündeki bir konsorsiyum tarafından elektronik, kristal ve optik teknolojilerinin füzyon edilerek LCD ekranların geliştirilmesini, bu kültürün etkin olmasına örnek vermektedir. Kodama'nın bu konuda verdiği diğer bir örnek ise Sony'nin uzun vadede, ses ve video donanımlar ile yazılımlarının oluşturduğu sinerji çevresinde bütüncül bir eğlence endüstrisi oluşturma stratejisi doğrultusunda büyük bir film stüdyosunu satın almasıdır (Kodama 1992). Teknolojik füzyon çerçevesinde geleneksel sınırların yıkılmasının yakın zamanlı örnekleri arasında, tıbbi teknoloji ve üç boyutlu yazıcıların birlikte kullanımı ile insan dokusu bio çıktısı üretilmesi ve cam üretimi teknolojisi ile nano teknolojinin entegre edilmesi ile kendi kendini temizleyen cam üretimi yer almaktadır (Organovo 2016; Pilkington Glass 2016). Bunlar Kodama'nın da ileri sürdüğü gibi teknolojik füzyon marifeti ile hibrit teknolojinin geliştirilmesinin örnekleridir (Kodama 1992).

Endüstriyel Devrimler ve Çatışma

Geçmişteki sanayi devrimlerinin çatışma üzerindeki etkisi, silahların üretimi ve teslimatının gelişimi göz önünde bulundurularak örneklendirilebilir. Birinci Endüstriyel Devrim, üretim sürecinde farklı materyaller olan su ve buhar gücü gibi farklı materyallerin birlikte kullanılarak mekanik üretim sürecine katkı sağlaması sayesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sayesinde piyade tüfekleri çok daha yüksek miktarlarda üretilerek ve daha dayanıklı olarak elde yapılan ürünlere göre büyük avantaj sağlamıştır. Kırım Savaşı (1853-1856) örneğinde olduğu gibi savaşların sürdürülebilirliği ve ölümcüllüğü artmıştır. İkinci Sanayi Devrimi, elektrik gücünün üretim sürecinde kullanılması sonucu gerçekleşmiştir. Bunun sonunda toplu üretim başlamış ve yıkım gücü de buna bağlı olarak çok daha fazla oranda artmıştır. Bu süreçte bütün bir ordu, çok kısa sürede çok çeşitli silah sistemleri ile silahlandırılıbiliyordu. Silah sistemleri daha uzun menzilden daha geniş alanlara, yüksek tesir kapasitesine sahipti. Bunun en büyük örneklerinden biri olarak Birinci Dünya Savaşı'nda (1914-1918) topların oynadığı roller göz önünde bulundurulabilir. Üçüncü Sanayi devrimi, elektronik ve bilgi teknolojilerinin üretim sürecini otomatikleştirmesi ile başlamıştır. Çok daha yüksek hızlarda üretilen savaş unsurlarının kullanım ve harekât alanları oldukça farklılık göstermeye başlamıştır. Savaşın kendisi artık otomatik bir hal almıştır ve kullanılan sistemlerde isabet ve menzil çok iyi bir seviyeye ulaşmıştır. Bu tür savaşların ilk ve erken örneği 1991 Körfez Savaşı, en gelişmiş örneği ise 2003 yılındaki Irak Harekâtıdır.

4'üncü Sanayi Devrimi

Klaus Schwab 4'üncü Sanayi Devrimini, *"teknolojinin füzyonu sonucunda fiziksel, sanal ve biyolojik alanlar arasındaki sınırların birleşmesi"* (Schwab 2015) olarak tanımlamaktadır. Bu devrim; teknolojinin fiziksel alan, yakın zaman önce oluşturulan sanal alan ve biyolojik dünya arasında daha önce var olan sınırları artık tanımadığı bir sanayi devrimidir. Bu devrimin gelişen teknolojilerinin kavşağındaki sanal zekâ, robotik araçlar, nano teknoloji ve malzeme bilimi, bu üç alanı (fiziksel, sanal ve biyolojik) transit geçerek Kodak'ın *'hibrit çözümlerini'* üretmektedir.

Schwab, Dördüncü Sanayi Devrimini Üçüncü Sanayi Devriminden ayıran üç özellik tanımlamıştır. Birincisi, etkisinin genişliği ve derinliğidir. Bunun sonucunda insan faaliyetinin her alanında; ekonomide, işletme alanında, toplumsal ve bireysel alanlarda daha önce hayal bile edilemeyecek paradigma değişiklikleri olmaktadır. Schwab’a göre bu değişiklikler daha önceki sanayi devrimlerinde yaşananlardan çok daha fazlasını; “...ne yapıldığını, nasıl yapıldığını; fakat daha da önemlisi kim olduğumuzu” etkilemektedir (Schwab 2015).

Schwab’a göre ikinci ayırt edici özellik, 4’üncü devrimin neden olduğu dönüşümlerin hızıdır. Bunlar geçmişte olduğu gibi doğrusal değil artan bir hızla gerçekleşmektedir. Daha önce, yeni ortaya çıkan bir teknolojinin geniş ve belirgin bir etki oluşturması içten yanmalı motorla çalışan otomobil örneğinde olduğu gibi yıllar sürmekteydi. İçten yanmalı motorun ilk olarak 1807 yılında de Rivaz tarafından icat edilmesinden 101 yıl sonra Ford, bu motor teknolojisini geniş halk kitlelerine ulaştıran ilk Model T otomobili üretmiştir (Wikipedia 2016a; Wikipedia 2016b). Buna karşın Apple’ın ürettiği iPod, 2001-2003 arasındaki 2 yıl içinde insanların müzik dinleme ve kendi müzik koleksiyonları ile etkileşme biçimlerini dönüştürmüştür (Kahney 2016). Facebook’un sosyal etkileşimimiz üzerindeki etkisinde tanık olduğumuz gibi, bilgisayar ve tablet uygulamalarının etki hızları düşünüldüğünde 2 yıllık zaman dilimi bile uzun görünmektedir (Cava 2014). Yeni teknolojinin daha yeni ve yüksek kapasiteli teknolojiye temel oluşturması, bu hızı daha da artırmaktadır. Bir anlamda teknoloji, yeni teknolojik gelişmelerin ardındaki itici güç konumundadır (Schwab 2016).

Schwab’ın üzerinde durduğu üçüncü faktör, devletlerde, organizasyonlarda, sanayide ve toplumda yaşanan “*bütün sistemlerin*” dönüşümüdür (Schwab 2016). Tüm iş süreçleri, üç boyutlu, AirBnB ve Uber örneklerinde olduğu gibi tüketicilerle onlara sunulan hizmet arasındaki hiyerarşik kademelerin azaltılması ve gittikçe daha sadeleşen kuruluş yapıları gibi gelişmelerdir. Arabulucu üçüncü bir taraf yerine, “dijital bir köprü” marifetiyle müşterinin tedarikçi ile doğrudan etkileşime geçebildiği iş süreçleri diğer bir örnektir (Cadwalladr, 2016; Pullen, 2016). Bu faktörün politikadaki etkisi, halkların kendi devletleri ile ilişkisindeki değişikliklerde görülmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık’ta bireyler hoşlanmadıkları bir yasa ile ilgili memnuniyetsizliklerini çok farklı şekillerde ifade edebilmektedir (United Kingdom Government, 2016).

4’üncü Sanayi Devriminin bu bağlamı, mevcut çalışmada sunulan işlevsel hibrit savaş modeli açısından önemlidir. Modelde yeni teknolojilerin ortaya çıkışı, bunun oluş hızı ve daha da önemlisi bu teknolojik gelişmelerin artan sayıda aktörü daha güçlü kılması birlikte ele alınmaktadır. Teknolojinin sağladığı bu güç, bugün devlet dışı aktörlerin daha önce yalnızca devletlerin elinde bulunan kabiliyetleri kullanarak büyük etkilerde bulunmalarını mümkün kılmaktadır ve bu durum gelecekte de devam edecektir. Bunun en iyi örneklerinden biri drone teknolojisinin kullanımına başlanmasıdır. Bunun sonucunda dronlar mini video kameralarla ve akıllı telefonlarla birleştirilerek geniş bir bölgenin izlenmesi kabiliyeti elde edilebilmektedir. Kasperson’a göre 4’üncü Sanayi Devrimi, “*kitlesel zarar verme kabiliyetini daha demokratik bir hale getirmektedir.*” Tarihsel olarak, kitlesel çapta zarar verme yalnızca devletin elinde bulunan kabiliyet ve kaynaklara sahip olmayı gerektirmekteydi. Ancak bu artık böyle olmayacaktır (Kasperson, 2015). “*Kapasitenin demokratikleşmesi*” geleceğin hibrit harplerinin temel özelliği ve onu geçmişteki diğer savaş biçimlerinden ayıran en belirgin taraf olacaktır.

Bir Hibrit Savaş Modeli: Belirme, Birleşme ve Ayrışma

Hibrit savaş, teknolojik füzyon ve 4'üncü Sanayi Devrimi kavramlarında ortak üç temel husus vardır: Belirme, Birleşme ve Ayrışma. Paylaşılan mirasın mantıksal bir sonucu olarak, bu üç kavram, bu yazıda önerilen hibrit savaş modelini oluşturmak için kullanılmaktadır. Modelde bu kavramlar, hibrit çatışmanın içinde ivme yaratan tek bir sürecin farklı öğeleri olarak yansıtılacaktır.

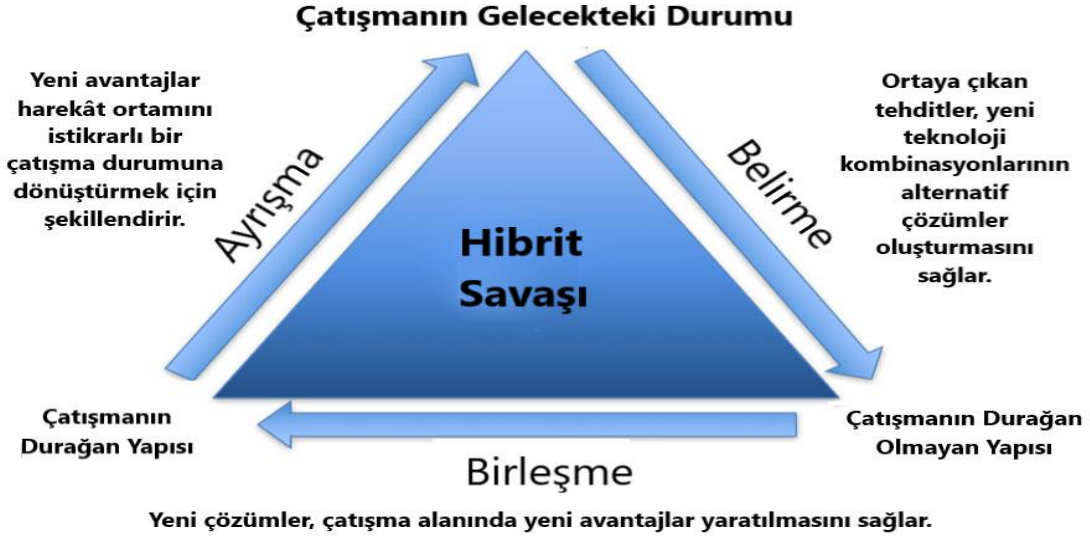
Sürecin araştırılması ile bu model hibrit çatışmaya girme anlayışı sağlanmasına izin verir. Modelin oluşturulmasından önce, bu kavramların her birinin tanımı, nasıl kullanılacağına bağlamını oluşturmak için gereklidir. Belirme, bir operasyonel ortamda yeni teknolojinin ortaya çıkış sebebi ile mevcut aktörlerin yaşadıkları olumlu ve olumsuz etki olarak tanımlanır. Etki, aktörün teknolojinin algılanması yoluyla, potansiyel bir avantajı ya da hedeflerine ulaşmak için göz önünde bulundurması gereken olası bir tehdidi temsil eden bir tepkiyi yönlendirir. Belirme, aktörlerin operasyonel analizine dâhil edilmesi gereken yeni bir faktörün var olduğunun kabul edilmesini yansıtmaktadır. Birleşme, aktör yeni teknolojiye, kendi operasyonel tasarımlarında içselleştirerek, avantaj elde etme kabiliyetinden ya da bunun bir karşı önlem üretiminden önce harekete geçmesiyle oluşan faaliyettir. Birleşme eylemi, harekât ortamı içinde bir kez daha bir denge durumuna doğru hareketi hızlandırır. Yeni teknoloji bağlamında denge, çalışma ortamının “normalleştirilmiş” bir özelliği haline gelmiştir. Ayrışma, çalışma ortamı içinde bir denge durumunu yeniden oluşturan bir süreçtir. Belirme ile meydana gelen yeni teknolojik taban çizgisindeki denge, yeni bir teknoloji ortaya çıkana kadar sabit kalmaktadır.

Bu kavramların hibrit savaşa tatbik edilmesi, hibrit savaşın işlevsel bir bakış açısından nasıl işlediğini ele almak için uygun bir yöntem sunan modelin kurulabilmesine imkân sağlar. Modelin başlangıç noktasının mevcut bir denge durumu olduğu ve bu durumda hiçbir aktörün kendisine belirgin bir avantaj sağlayan bir teknolojiye sahip olmadığı var sayılmaktadır.* Yeni teknolojinin ortaya çıkmasıyla aktörler, onu kendilerine avantaj sağlayacak şekilde kullanmanın yollarını veya onun kendileri açısından oluşturacağını düşündükleri tehditleri hafifletmenin yöntemlerini araştırmaya başlarlar. Bu eylemlerin sonucunda bir denge durumu oluşur. Bu denge bazen kendini bir aktörün belirli bir hedefi gerçekleştirmek için taarruza geçmesi biçiminde gösterir. Eş zamanlı olarak, teknolojinin dezavantajlı durumda bıraktığı aktörler, tehditin etkisini azaltmanın bir yolunu bulmak için daha çok kaynak harcamaya başlar. Bu iki yönlü hareket, yani avantajdan yararlanma ve diğer yandan dezavantajın etkisini hafifletme arayışı, bir çözüm geliştirilene kadar devam eder. Yeni teknolojinin sunduğu avantaj, bir silah sistemi şeklinde olmak zorunda değildir. Teknolojinin diğer alanlarındaki gelişmelerin sonucu olarak da ortaya çıkabilir. Örneğin, yeni bir iletişim ağının kurulması ile ortaya çıkan yeni ittifakların oluşturulması imkânı veya siber ortam vasıtasıyla bilgi harekâtı icra etmenin yeni yöntemlerinin bulunması gibi. Belirme olurken hibrit savaş yeni bir ivme kazanır. Bir avantaja sahip olan aktörler fırsatlarını maksimize etmenin yolunu ararken dezavantajlı durumda olanlar kendi konumlarına yönelik tehditleri azaltmaya çalışır. Çatışmanın şiddeti artar. Taktik seviyede bu durum kendini yeni toprakların işgali veya bir hasmın yenilgisi şeklinde gösterir. Stratejik seviyede bu faaliyetler, yeni koalisyonlar kurulurken mevcut koalisyonların çözülmesi sürecini başlatabilir.

* Mevcut çalışmada teknolojinin yalnızca bir nesne olarak tanımlanmadığı, oluşturulması ve daha sonra kullanılması ile ilişkili bütün süreç, kabiliyet ve kaynakları da kapsadığı akılda tutulmalıdır.

Ortaya çıkan çözümler, kazanılmış olan herhangi bir avantajı azaltmak için hızla kullanıma sokulur. Birleşme süreci tam bu noktada başlar. Birleşme; birinci unsurun tamamlanmasına müteakip ikinci unsurun da gerçekleşmesini gerektiren iki aşamadan meydana gelir. İlk aşama, çözümlerin hızlı bir biçimde üretilmesi ve muharebe sahasında konuşlandırılmasıdır. 21'inci yüzyıl harekât ortamının birbiri ile bağlı, veri bakımından zengin ve erişilebilir yapısı nedeniyle çözümler "paylaşılır." Bu paylaşım, çözümlerin de içinden çıktığı teknolojiye açık erişim yoluyla, siber ortamdan yararlanmanın sunduğu fırsatlar yoluyla veya çok sayıdaki diğer erişim yollarıyla olur. Bu eylemlerin bir sonucu olarak Birleşmenin ikinci aşaması gerçekleşmeye başlar. Çatışmanın yapısı yeni bir düzenlilik (istikrar) durumuna doğru ilerlemeye başlar. Çatışmaya dâhil olan diğer aktörlerin gelişerek uygun hafifletici yöntemleri harekete geçirmesi ile daha önce bir aktörün kazanmış olduğu avantajın azalmaya başladığı noktada olan bu durum veya herhangi bir avantaj, önemini kaybedecek derecede azalana kadar devam eder. Böylece bir kez daha yeni bir denge durumu sağlanır ve istikrarlı bir çatışma durumu geri gelir. Birleşmenin her iki aşaması da modele ivme kazandırmaya devam eder. Çözümler aktarılırken taktik avantaj/dezavantaj dengesizliğinin azalması ile aktörler arasındaki doğrudan çatışma şiddetlenir. Sağlanan kazanımları bütünlemek veya kaybedilmiş durumları yeniden kazanmak için girişimler yapılır. Nihayetinde, bu eylemler çatışmada yeni bir denge konumunun oluşturulmasına yol açar.

Belirme ve Birleşme, hibrit savaşa katılan aktörleri doğrudan etkileyerek olayları daha çok kullanılan silah sistemleri ve kontrol ağları gibi taktik ve operasyonel seviyede etkiler. Son aşama olan Ayrışmanın etkisi, yapısı itibarı ile çok daha stratejiktir. Birleşmenin yarattığı tesir çatışmada hiçbir aktörün belirgin bir avantajının olmadığı bir denge durumuna yol açarken, yeniden dengeleme veya stratejik yeniden konumlanma olur. Bu, Ayrışma sürecidir. Modelin bu aşamasında belirli bir düzeyde avantaj sağlayan yeni teknolojiler, hibrit savaşın özüne tamamen dâhil edilmiştir. Sonuçta yeni bir hibrit savaş normu yaratılır ve bu yalnızca mevcut çatışmanın devamı için başlangıç noktası olmakla kalmaz aynı zamanda gelecekte ortaya çıkabilecek bir hibrit savaşın da başlangıç noktasını oluşturur. Modeldeki taktik ve operatif seviyeden stratejik seviyeye bu geçiş hibrit savaşın sınırsız karakteri ile de uyum içindedir. Alanlar ve harbin gerçekleştiği ortamlar arasındaki geleneksel sınırlar hibrit savaşta gittikçe etkisini azaltmaktadır. Belirme ve Birleşmede olduğu gibi, Ayrışma da modele ivme kazandırır. Bunu hibrit savaşın gerçekleştiği 'küresel' ortamı yeniden şekillendirerek yapar ki bütün aktörler yeni teknolojiyi ve yöntemleri edinerek bunun etkisini hafifletmeye çalışır. Tam bu noktada model döngüsüne yeniden başlar. Açıklanan bu işlevsel hibrit savaş modelinin grafik gösterimi Şekil-1'de verilmiştir.

Şekil-1: İşlevsel Hibrit Savaş Modeli

Tartışma

Modelin işleyişi sürekli ve doğrusal bir süreç olarak görülmemelidir. Modelin hibrit savaşın yalnızca stratejik veya taktik bir görünümü üzerine odaklanmış olduğunu düşünmek de doğru değildir. Karar vericinin taleplerine bağlı olarak her iki bakış açısına da bilgi ve anlayış sağlaması amaçlanmaktadır. Her iki düzeyde de, hibrit savaşa katılan aktörlerin eylemleri, benimsedikleri taktikler ve teknoloji kullanımları stratejik veya taktik bir değerlendirme verecek şekilde modelin içine dâhil edilebilir. Söz konusu değerlendirme, hem uzun hem kısa vadeli maksadın belirlenmesine olanak sağlayacak bir değerlendirmedir. Uzun ve kısa vadeli maksadın belirlenmesi ile gelecekte ortaya çıkabilecek muhtemel fırsatlar görülebilir. Örnek olarak bir hasmın fiziksel silah sistemlerine ek olarak siber teknolojiye yoğunlaştığının fark edilmesi, siber ortamda harekât icra etmek niyeti taşıdıkları ve Kritik Ulusal Altyapı üzerinde tesir icra ederek maksatları gerçekleştirmeyi hedefledikleri anlamına gelebilir (Volz, 2016). Bu çıkarımdan hareket eden bir karar verici, gelecekteki muhtemel eylemler ile stratejik ve taktik kaynakların ve tahsisi konusunda bilinçli kararlar verebilecek bir konumdadır.

Önerilen model, dört alanda hibrit savaş kavramının anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. İlk ve en önemlilerinden biri, hibrit savaşın yürütülmesi üzerine teknolojik gelişmenin etkilerinin bir açıklamasını sağlamaktadır. Teknolojinin, böyle bir çatışmaya karışan aktörlere nasıl momentum ve yön tayin ettiğini belirler. Bu modelin hibrit savaş dikkate alınarak yapılan geleneksel ve tanımlayıcı yaklaşımla birlikte kullanılması, kavramın bütünsel anlayışını artırmaktadır. Konuyu teknolojik bir prizmadan geçirerek başarır. Modelin ikinci katkısı, hibrit savaşın uygulanmasını üç ayrı aşamaya ayırma yeteneği ile elde edilen anlayışdır: Belirme, Birleşme ve Ayrışma. Hibrit savaş kavramını basitleştirme yeteneği önemlidir çünkü hibrit savaşın dikkate alınmayan karmaşıklık derecesini ortadan kaldırır. Modelin sağladığı üçüncü katkı, ilgili faaliyetler hakkında teknolojik bir bakış açısıyla, birbirleriyle ilişkili olarak belirli aktörlerin göreceli kuvvetleri veya durumları hakkında bilgi edinme aracıdır. Son bir katkı olarak da, modelin bir hibrit görevin genel durumunu değerlendirmek için bir araç olarak oynayabileceği roldür. Bu durumda yapılan değerlendirme, zeminde meydana gelen olayların gözlemlenmesine dayanan geleneksel

yaklaşım ile inşa edilemez. Daha ziyade, bir aktörün, teknoloji uygulamalarından ve bunların aracılığıyla ilettikleri etkilerden görüldüğü gibi yorumlanmasıyla yaratılır. Bu katkılardan bireysel veya toplu olarak herhangi biri, karar vericilerin ve her seviyedeki katılımcıların arzu ettiği hibrit savaş anlayışı için “gümüş mermi” sağlamayacaktır. Yaptıkları katkı, ek bir anlaşılabilir bakış açısı sunmaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, teknolojik olan hibrit savaşı oluşturan dinamiklerin daha iyi anlaşılmasına ve kavranmasına imkân sağlayacak işlevsel bir model ileri sürülmüştür. Model, hibrit savaşa ilişkin geleneksel ve betimleyici açıklamalarla birlikte kullanıldığında karmaşık ve hızla değişen hibrit harekât ortamına ilişkin bütüncül bir bakış açısı sağlamaktadır. Bunu gerçekleştirirken ekonomi alanından iki kavram; rekabetçi pazar ve teknolojik füzyon kavramları kullanılmıştır. Bu kavramlar temel alınmış, Belirme, Birleşme ve Ayrışma kavramları kullanılarak üç aşamalı bir hibrit savaş modeli geliştirilmiştir. Model karar vericilere yalın betimleyici bir yaklaşımla elde edilemeyecek birçok farklı ve önemli bakış açıları sağlamaktadır. İlk olarak, daha önce değinildiği gibi, model geleneksel betimleyici yaklaşımla bağlantılı kullanıldığında çok daha zengin ve bütüncül bir hibrit savaş resminin elde edilmesine imkân sağlamakta, hibrit savaşın içsel ve dışsal faktörlerini birleştirmektedir. İkinci olarak, hibrit savaşı süreç olarak görülmesini sağlayacak bir harp biçimi olarak sunmakta, karar vericilerin bir dizi durumlar olarak ele almasını mümkün kılacak şekilde işlevselleştirmektedir. Bu durumlar teknoloji, zaman ve mekân bakımından ele alınabilir; hibrit savaşa katılan aktörler arasında var olan ilişkilerin göreceli doğasına ve olaylar karşısında bu ilişkilerin nasıl değiştiğine ilişkin birtakım yargılara varılabilir. Böylece çatışmanın değerlendirilmesine önemli ve evrimsel bir boyut kazandırır (Coker, 2015).

Modeli mevcut çalışmada belirgin olan kavramsal niteliğinden kurtararak karar vericilerce kullanılabilecek bir niteliğe getirebilmek için farklı alanlarda gerçekleştirilecek çalışmalara ihtiyaç vardır. En önemli zorluk, gerekli veri setlerinin toplanması ve analiz edilmesinde kullanılacak uygun yöntemlerin belirlenmesidir. Bu konuda, özellikle Teknolojik Kabul Modeli (Chuttur, 2013; Comin & Mestieri, 2013; Godoe & Johansen, 2016) başta olmak üzere teknolojiyi benimseme literatüründe kullanılan yöntemlerden yararlanmak muhtemel bir çözüm olabilir. İkinci bir çözüm, daha çok nükleer silahlanma üzerine odaklanan fakat siber uzayın silah olarak kullanılması konusuna duyulan ilginin artmaya başladığı silahlanma alanında yürütülen çalışmaları incelemek olabilir (Cohen & Rotbart, 2013; Monterio & Debs, 2014). Çalışılması gereken diğer bir alan, modeli oluşturmada kullanılan yapıların her biri arasındaki mevcut ilişkiler, özellikle de buluşma noktalarıdır. Bir geçiş noktası mevcut mudur veya bir durumdan diğerine geçiş tedrici mi olmaktadır? Ayrıca aktörün karakterinin etkisi ve hibrit çatışmanın gerçekleştiği dış çevrenin etkisi nedir? Diğer bir çalışma alanı da amaçlanan bütüncül resmi oluşturmak için işlevsel ve betimleyici hibrit savaş modellerinin sistemli bir şekilde birleştirilmesiyle ilgilidir. Birleşme hem betimleyici modelin sunduğu detayı, hem de işlevsel modellerle elde edilen ivme ve değişimi açıklama gücünü verecek biçimde zihinde canlandırılabilir mi? Yanıt belki olumlu olabilir; ancak bunun nasıl olacağının belirlenmesi gerekmektedir.

Harbin geleceği konusunu inceleyen birçok yazar, kavramsallaştırmaya çalışılan hibrit savaşın 21’inci yüzyılın belirleyici harp şekli olacağını değerlendirmektedir (McCulloh & Johnson, 2013; Calha, 2015; McAllister, 2015; Sheldon, 2014). Durum bu ise, analizcilerle karar vericilere bu tür olaylar konusunda en üst seviyede anlayış sağlayacak araçların

Birinci Bölüm: Savaşın Değişen Karakteri

sunulması daha önemli olacaktır. Mevcut çalışmada sunulan model bu amacı gerçekleştirmek için kullanılabilecek ve hibrit savaşın karakteri ile içinde cereyan edeceği karmaşık, teknolojiye dayalı çevreyi yansıtan bir yaklaşım olacaktır.

Kaynakça

Business Dictionary. (2015). What is technology: definition and meaning. BusinessDictionary.com, pp.1–2. Available at: <http://www.businessdictionary.com/definition/technology.html> [Accessed March 13, 2016].

Cadwalladr, C. (2016). Airbnb: the travel revolution in our spare rooms. The Guardian, pp.1–5. Available at: <http://www.theguardian.com/travel/2013/sep/16/airbnb-travel-revolution> [Accessed April 1, 2016].

Calha, J.M. (2015). Hybrid Warfare: NATO's New Strategic Challenge?

Cava, della, M. (2014). How Facebook changed our lives. USA Today, pp.1–3. Available at: <http://www.usatoday.com/story/tech/2014/02/02/facebook-turns-10-cultural-impact/5063979/> [Accessed April 1, 2016].

Chuttur, M. (2013). Overview of the Technology Acceptance Model: Origins, Developments and Future Directions. All Sprouts Content, pp.1–24.

Clausewitz, von, C. (1976). On War M.E.Howard & P.Paret, eds. Princeton Univ. Press.

Cohen, D. & Rotbart, A. (2013). The Proliferation of Weapons in Cyberspace. Military and Strategic Affairs, 5(1), pp.59–80.

Coker, C. (2015). Future War, John Wiley & Sons.

Comin, D. & Mestieri, M. (2013). Technology Diffusion: Measurement, Causes and Consequences. In P. Aghion & S. Durlauf, eds. Handbook of Economic Growth. pp.565-623.

Cordesman, A.H. (2015). Russia in Syria: Hybrid Political Warfare. Center For Strategic International Studies, pp.1–3. Available at: https://csis.org/files/publication/150922_Cordesman_Russia_Syria_Hybrid_Political_Warfare.pdf [Accessed March 31, 2016].

Doyle, C. (2002). Market Definition and Dominance. In ITU Competition Policy Workshop. pp. 1–24.

Economics Online. (2016). Competitive markets. Economics Online, pp.1–9. Available at: http://www.economicsonline.co.uk/Competitive_markets/Competitive_markets.html [Accessed March 31, 2016].

Floridi, L. (2014). The 4th Revolution, Oxford University Press.

Godoe, P. & Johansen, S. (2016). Understanding adoption of new technologies: Technology readiness and technology acceptance as an integrated concept. Journal of European Psychology Students, 3(1), pp.38–52.

Heibroner, R.L. (1967). Do Machines Make History? Technology and Culture, 8(3), pp.335–345. Available at: <http://www.jstor.org/stable/3101719>.

Hoffman, F.G. (2007). Conflict in the 21 Century, Potomac Institute for Policy Studies.

Horybho, A. (2015). Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change, International Institute of Strategic Studies. (2015). The Military Balance 2015, 2015 ed.

Kahney, L. (2016). An illustrated history of the iPod and its massive impact. CultofMac, pp.1–172. Available at: <http://www.cultofmac.com/124565/an-illustrated-history-of-the-ipod-and-its-massive-impact-ipod-10th-anniversary/> [Accessed April 1, 2016].

Kasperson, A. (2015). The dark side of the Fourth Industrial Revolution – and how to avoid it. pp.1–8. Available at: <http://www.weforum.org/agenda/2015/11/the-dark-side-of-the-digital-revolution-and-how-to-avoid-it> [Accessed March 2, 2016].

Kodama, F. (1992). Technology Fusion and the New R&D. Harvard Business Review, (July-August 1992), pp.1–19.

McAllister, N. (2015). Bruce Schneier: 'We're in early years of a cyber arms race'. The Register, pp.1–4.

McCulloh, T. & Johnson, R. (2013). Hybrid Warfare, ISOU Report, 13-4, August 2013.

McNeill, W.H. (2015). Men, Machines and War. In Men, Machines and War. pp. 1–12.

Monterio, N.P. & Debs, A. (2014). The Strategic Logic of Nuclear Proliferation. International Security, 39(2), pp.7–51.

Organovo. (2016). bioprinted human tissue. Organovo, pp.1–2. Available at: <http://organovo.com/science-technology/bioprinted-human-tissue/> [Accessed 29.3.2016].

Pilkington Glass. (2016). Self-cleaning Glass. Pilkington.com, pp.1–3. Available at: <https://www.pilkington.com/en-gb/uk/householders/types-of-glass/self-cleaning-glass> [Accessed March 29, 2016].

Pullen, J.P. (2016). Everything You Need to Know About Uber. Time, pp.1–3. Available at: <http://time.com/3556741/uber/> [Accessed April 1, 2016].

Schwab, K. (2015). The Fourth Industrial Revolution. Foreign Affairs, pp.1–277.

Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution, World Economic Forum.

Sheldon, J.B. (2014). Geopolitics and Cyber Power. American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy, 36(5), pp.286–293.

Thiele, R.D. & Thiele, R.D. (2015). Crisis in Ukraine – The Emergence of Hybrid Warfare. Institute for Strategic, Political, Security and Economic Consultancy, (347), pp.1-13.

Toffler, A. (1981). The Third Wave, Pan.

United Kingdom Government. (2016). Welcome to GOV.UK. Gov.uk, pp.1–5. Available at: <https://www.gov.uk/> [Accessed April 1, 2016].

Van Creveld, M. (2010). Technology and War, Simon and Schuster.

Volz, D. (2016). U.S. government concludes cyber attack caused Ukraine power outage. Reuters, pp.1–5. Available at: <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-cybersecurity-idUSKCN0VY30K> [Accessed April 1, 2016].

Wikipedia. (2016a). François Isaac de Rivaz. Wikipedia, pp.1–3. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/François_Isaac_de_Rivaz [Accessed April 1, 2016a].

Wikipedia. (2016b). Henry Ford. Wikipedia, pp.1–38. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Ford [Accessed April 1, 2016b]

Hibrit Savaş Ne Kadar Post-modernidir?

Avrasya Askeri Tarihine Yeniden Bakış

Gültekin YILDIZ*

'Birleşmiş olanı ikilemek ve iki olanı birlemek hayatın tabiatındandır.'

Johann Wolfgang von Goethe (Schwarzer, 2006, s. 38)

Eğer hibrit (melez) savaştan bahsetmek istiyorsak, iki ve daha fazla savaş çeşidi arasındaki sürekli bir halden hale geçiş diyalektiğini anlamamız gerekmektedir. Hibrit savaş konsepti, en az iki farklı muharebe çeşidinin varlığını kabul etmektedir. Çatışmanın normal ve ana akım yöntemi, XVII. yüzyıldan beri açık ve düz alanlarda devletlerin orduları arasında icra edilen “konvansiyonel” veya “düzenli” savaş olarak tanımlanmaktadır. Onsekizinci yüzyıldan itibaren, Avrupa devletleri, yüksek yoğunluklu muharebe ve kuşatmalar ile açık ve gelişmiş lojistik altyapıya sahip alanlardaki harekâta uygun daimi ve düzenli ordular oluşturmuştur. Bununla beraber, kendilerini az ya da çok Avrupa kıtasının içindeki ve dışındaki diğer muharebe alanlarına ve şartlarına adapte etmeyi de başarmışlardır. O halde, bu noktada ortaya atılması gereken temel soru, kimin düzenli ve kimin düzensiz savaşçı olduğudur. Tarih içinde geçirilen değişimlere değinmeden orduları veya silahlı grupları, sadece görünüşlerine bakarak, “düzenli” veya “düzensiz” diye gruplandırabilir miyiz? Bu nedenle, ben aynı zamanda, asimetrik savaş tanımlamasının sadece son dönemdeki terörist gruplar, silahlı gruplar ve devlet dışı aktörler tarafından başvuru çatışma yaklaşımı için kullanılmasına pek katılmadığımı belirtmeliyim. Çünkü sözde asimetrik davranış savaşın sadece düzensiz kısmına ait bir olgu değildir. Aslında asimetri herhangi bir politik ve askeri başarının temeli ve nedeni olarak ele alınmalıdır. Tarihi bir olgu olarak asimetrik savaş genellikle düzeli ordu ile düzensiz ordu grupları arasındaki karşılaştırma durumlarında gözlemliyoruz. Fakat savaşta asimetrinin genellikle çatışma içerisindeki bir tarafın karşı taraftan açık ara kuvvetli olduğu durumlarda ortaya çıktığını da dikkate almalıyız. Doğal olarak güçsüz taraf, yeni doktrin ve organizasyon türleri oluşturmalı, teçhizat geliştirmeli ve sonuç olarak savaşın hibrit (melez) hale getirilmesinde daha yaratıcı olmak durumundadır. Fakat askeri tarih bizlere düzenli orduların daha zayıf ve düzensiz düşmanlarına karşı kendilerini düşman taktiklerine adapte edebilme kapasitelerinin olduğunu, bunu da savaş olabildiğince “hibrit” yaparak sürdürdüklerini öğretmiştir.

Bu durumda “Düzensiz olan kim?” sorusunu bir kez daha sormalıyız. Onsekizinci yüzyılın sonunda İspanya, Almanya ve Hollanda’da karşımıza çıkan ve Almanca’da *Volkskrieg* veya *Partisanenkrieg*, Fransızca’da *Guerre des Partisans* veya İngilizce’de *Small Wars*, Almanca’da *Kleiner Krieg*, İspanyolca’da *Guerilla*, Fransızca’da *Petite Guerre* olarak tanımlanan muharebe türü, Fransa’nın 1793 sonrası oluşturduğu kitlesel vatandaş ordusuna karşı işgale uğrayan ülkelerde geliştirilen bir mukavemet harekâtıdır (Hahlweg, 1968, s. 25-31). Ayrıca biliyoruz ki tüm bu durumlarda işgal edilen devletler zamanla merkezi hükümetlerini oluşturmuş ve yerel düzensiz milislerini düzenli ordulara çevirmişlerdir. Diğer bir yandan işgalci konumunda devrimci Fransız Düzenli ordusu ise karşı-isyancı kuvveti

* Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi ve MSÜ Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürü

olarak hareket etmeyi öğrenmiş ve bunu ana vatanın içinde ve dışında yürütmüştür. (Hahlweg,1968, s.32-65)

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısındaki bu tecrübelerle bakıldığında, o dönemde düzensiz savaşın sadece belirli bir kültüre, dine ve sosyolojik birliğe has olarak değerlendirilmediği rahatlıkla söylenebilir. Napolyon Savaşlarından itibaren, imparatorluklar ve onlara direnen hasımları arasındaki asimetrik mücadele, askeri açıdan bir karşılıklı öğrenme süreci olarak işlev görmüştür. Düzenli taraf düzensiz taraftan ve düzensiz taraf düzenli taraftan, güçlüler güçsüzlerden ve güçsüzler güçlülerden teşkilat, teçhizat ve doktrin alanlarında dersler almışlar ya da bir diğer ifadeyle savaşın melezleşmesine birlikte katkıda bulunmuşlardır. Buna ilk örnek olarak Fransa ve İngiltere'nin XVIII. yüzyıl ortalarında Kuzey Amerika'daki çatışmaları örnek gösterilebilir (Murray, 2012, s. 72-103). Bu tarihten itibaren görüyoruz ki askeri unsurlar savaş yapılarını çatışma ortamına bağlı olarak herhangi bir resmi ya da geleneksel tereddütte bulunmadan değiştirmektedir.

O halde bir silahlı çatışmayı hibrit savaş olarak tanımlamamıza ne izin veriyor? Hibrit savaş genellikle düzenli bir ana silahlı kuvvet ve harekât doktrininin, düzensiz birlikler ve doktriniyle aynı anda bir düşmana karşı birlikte kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Son zamanlardaki literatür, hibrit savaşı tarihin bütün dönemlerinde var olan bir olay olarak kabul etmektedir. Kanaatimce, bu noktada Frank G. Hoffman (2009)'daki *“yakın zamanlara kadar gerçekleşen savaşlar bileşik savaşlarsa da (compound wars), hibrit savaş değildir”* tesbiti daha yerindedir. Belki de, bileşik savaş bir ön (proto) hibrit savaştır. Fakat hibrit savaş, bir ordu şemsiyesi altında bileşik hareket eden, düzensiz ve düzenli birliklerinin bileşik hareket etmesi ya da bileşik taktiklerin tatbikinden daha fazlasıdır. Son zamanlara kadar, aslında ne ordular ne de diğer silahlı topluluklar, bizim “hibrit savaş”, “hibrit ordu” veya “hibrit silahlı grup” olarak adlandırabileceğimiz bir karışım, geçişken ve bütünleşik ikili/çoklu bir organizasyon ve doktrin oluşturmamışlardır.

Dünya tarihinde yeterince bileşik savaş (compound warfare) örnekleri mevcuttur. 1789'dan önce ve sonra, dünyanın her tarafındaki imparatorluklar, dikey ve yatay yayılmaları süresince yerli ve bölgesel direnişlerle karşılaşmışlardır. Bunlara karşı yürütülen ayaklanmayı bastırma harekâtı XIX. yüzyılda, günümüzdeki gibi ideolojik terörist gruplara karşı değil, tüm planları vergi ve asker almaya karşı durmak olan sivil halka karşı icra edilmiştir.

Söz konusu düzenli ordular olduğunda, yukarda bahsedilen muharebe meydanındaki karşılıklı öğrenme, aynı dilin farklı şivelerini tanıma ve çözme şeklinde işlev göstermiş ve göstermektedir. İki düzenli ordu arasındaki etkileşim John Lynn (1996) tarafından “başarının taklidi” olarak tanımlanmıştır. 19. ve 20. yüz yıllar boyunca, modern düzenli kitle ordusunun gelişimi taklit ve karşılıklı öğrenme süreçleri ile gerçekleşmiştir. Fakat bileşik savaş ortamında karşılıklı öğrenme, tarih boyunca sanki bir dilin diğerine yorumsal çevirisi olarak işler gözükmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nda stratejik bombardımanlarla icra edilen “topyekûn teknoloji ile savaş”, günümüzde Irak ve Suriye'de DAESH ve El-Kaide gibi terör örgütleri tarafından icra edilmeye çalışılan şekli ile aynı değildir. Fakat bu örnek üzerinde konuşacak olursak, “her yerde, her zaman ve herkesle savaşma” konseptinin, farklı şekillerde aynı topyekûn savaş konsepti ve mantığının ifadeleri olduğu söylenebilir. Aslına bakılırsa, düzenli ve düzensiz savaş türlerine ait stratejiler, taktikler, formasyonlar, silahlar ve savaşın bütün seviyelerindeki tüm diğer bileşenler iki tarafça da zaman içinde kendi diline çevrilmektedir.

Günümüzde hibrit savaşın en çok karşımıza çıktığı Avrasya'ya gelirsek, bu bölgenin geçmişte Osmanlı İmparatorluğu da dâhil kara imparatorluklarının bulunduğu kendine has özellikleri olan bir siyasi ve askeri çatışma alanı olduğu söylenebilir. Askeri bir açıdan bakıldığında Avrasya düzenli kuvvetler için farklı bir çatışma ortamı oluşturur. Coğrafya değişmez ve de bu bölge tamamen dağlar ve ovalarla dolu olduğu için savaş şeklini de yine coğrafya belirler.

Bölgenin siyasi tarihine bakıldığında ise Avrasya'nın, ulus-devlet ve merkezîyetçi idarelerin kolaylıkla oluşturulabildiği ve düzenli savaş icra etmek için uygun bir bölge olmadığı da söylenebilir. Bölge, XIX. yüzyıla kadar imparatorluklar (Pers, Roma, Bizans Osmanlı ve Rus İmparatorlukları) tarafından yönetilmiştir. Bu bir tesadüf veya sürpriz değildir. Kezâ bileşik ve/veya hibrit savaş da bu coğrafyada esasen gönüllü bir tercih değildir. Aksine muharip bütün taraflar için coğrafi, demografik, politik ve antropolojik şartlar tarafından dikte edilen bir gerekliliktir. Stepler, çöller ve dağlık alanlarla dolu bu coğrafyada göçebelik ve konar-göçerlik, kabileler ve aşiretler halinde sosyal örgütlenme uzun yüzyıllar hâkim hayat tarzlarını oluşturmuştur. Bu nedenle, Avrasya imparatorlukları, zorunlu askerlik ve düzenli orduların ihdas edilmesinden sonra da, her zaman düzenli birlikler, kabileler ve paralı askerler içeren bileşik kara kuvvetlerine sahip olmuşlardır.

Yakın Avrasya askeri tarihinden bir örnek olarak Osmanlı ordusuna ve onun yapısına bakarsak, Osmanlı Kara Kuvvetlerinin yüzyıllar boyunca ve Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar her zaman bileşik bir karaktere sahip olduğu dikkat çeker (Yıldız, 2013; Beşikçi, 2013). Osmanlı idaresi geniş bir ülke üzerindeki çok çeşitli toplulukları yönetimi altında tutabilmek için bir dizi ayaklanmalara karşı koyma harekâtına girişmek zorunda kalmıştır. Bu harekâtın günümüzün Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya, Doğu Anadolu, Kuzey ve Güney Irak, Lübnan, Batı Libya ve Suriye alt kısmında altı Arabistan Yarımadası'nda yoğunlaştığı söylenebilir (Yıldız, 2012).

Kabile ve aşiret menşeli savaşçılar kendi liderlerinin komutasında yaşadıkları bölgenin dışındaki ayaklanmalara karşı koyma harekâtında, Osmanlı ordu birliklerine yardımcı kuvvet olarak istihdam edilmişlerdir. Örneğin Arnavutlar, XIX. yüzyılın ortalarında Suriye ve Cebel-i Lübnan'da Osmanlı ordusu tarafından gayrinizami bir iç güvenlik unsuru olarak kullanılmıştır (Yıldız, 2012; Reid, 2000, s. 133-137). Osmanlı ordusunun Rusya'ya karşı dâhil olduğu konvansiyonel savaşlarda ise, Kafkasyalı mülteciler ya da Doğu Anadolu menşeli aşiretler gibi kabilevi ve göçer unsurlardan gelen savaşçılar keşif ve çatışma amaçlı kullanmışlardır (Beşikçi, 2016). Bu gönüllü ya da paralı düzensiz birlikler Osmanlı ordusu için kısa dönemde, daimi kadrolu muvazzaf askerlere nisbetle daha ekonomik bir seçenek gibi gözükmüşse de, bunlar harekât bölgelerinde yaşayan sivil halka yönelik şiddet içeren fiillerinden dolayı hem ülke içinde hem de ülke dışında politik ve diplomatik problemlere sebep olmuşlardır.

Zaten adı ister para-militer, ister milis, ister paralı savaşçı olsun, çoğunlukla düzensiz savaş icra eden bu birliklerin bir devlet tarafından kiralanması ya da istihdam edilmesiyle hayata geçirilen “vekil kullanma” uygulamasının uzun vadede problemleri de beraberinde getirmiş olması şaşırtıcı değildir. O tarihlerde “başibozuk” olarak bilinen düzensiz gönüllü ya da paralı birlikler, Osmanlı ordusunun subaylarına değil, sadece kendi komutanlarına itaat etmişlerdi. Devletin güvenlik kuvvetlerine geçici de olsa katılmanın imtiyazını suistimal ederek kendi yerel düşmanlarına karşı da şiddet kullandıkları vakiydi. Benzer bir durum

günümüzde Irak, Suriye ve Afganistan'da büyük devletlerce vekilleştirilen silahlı gruplar için de geçerliliğini korumaktadır.

Sadece Osmanlı Devleti değil, XIX. ve XX. yüzyıllarda Kuzey Afrika'dan Afganistan'a, Kırım'dan Lübnan'a kadar geniş Avrasya coğrafyasına müdahil olmak isteyen diğer deniz aşırı imparatorluklar ve devletlerin de benzer tecrübeleri yaşadığı söylenebilir. Büyük Britanya sömürgecilik döneminde başta Hindistan olmak üzere kolonilerindeki mahalli halklardan özel birlikler yetiştirmiş ve bunları harekât ortamlarında kullanmıştır (Stanley, 2015). Böylelikle finansman ve insan kaynakları kaybını azaltmayı amaçlamıştır. Kezâ bugün ABD de, DAEŞ'e karşı hava saldırılarına ilâveten karada da ileri teknoloji kullanan mahalli milisleri kullanarak hibrit savaş konseptini hayata geçirmektedir.

Fransa, Rusya ve Almanya gibi Avrasya'da etkin diğer kara imparatorlukları da bölgede benzer yollarla harekât icra etmişlerdir. Avrasya'da stratejik seviyede belki de ilk hibrit savaş denemesi, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda Avrasya ve Doğu'daki İslam topluluklarını, Max von Oppenheim tarafından yapılan plan çerçevesinde, ayaklandırarak İtilaf Devletleri'ni cephe gerisinde çökertme planıdır. Bu plan, Osmanlı halifesinin İtilaf Devletleri'ne karşı Cihad-ı Ekber ilânı ile hayata geçmiş, düzenli savaş enstrümanlarıyla da desteklenen harekât kısmen başarılı da olmuştur (Kon, 2013).

Rusya'nın bugün Kırım'da post-modern teknoloji imkân ve kabiliyetleriyle hayata geçirdiği hibrit savaş konseptinin ilk habercisi de, aslına bakılırsa Çarlık Rusya'sının XIX yüzyılda Balkanlar'daki yerli Slav halkları Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandırarak bunlara vereceği düzenli ordu desteğiyle bölgeye müdahil olma planlarıdır. Geçmişteki ve bugünkü hibrit savaş teşebbüslerine bakıldığında, Rusya'yı "endişeli bir süper güç adayı" olarak değerlendirmek de mümkündür. Ondokuzuncu yüzyılda bir süper güç adayırken birilerine yetişmeye çalışırken de, Soğuk Savaş sonrası dünyada süper güç olduğunu tekrar kanıtlamayı arzularken de kaygılı ve endişeli ofansif bir süper güç adayı. Aslında bu süregelen adaylık hali, Rusya ve benzeri devletleri, tıpkı büyük devletlere meydan okuyan devlet dışı aktörlerde de gözlemlendiği şekilde, savaş alanında daha yenilikçi olmaya ve karma yöntemlerle hızlı neticeye gitmeye itmektedir.

Burada şu soru tekrar karşımıza çıkarmaktadır: Kim ve Ne savaşın hibrit olmasını sağlamaktadır? Bu soruya cevap verilirken öncelikle güçsüz ve devlet dışı aktörlere bakılmakta, hikâyenin diğer yüzü ise çoğu kez gözden kaçırılmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batılı devletler, artan demokratikleşmenin de etkisiyle, kara muharebelerinde yaşanan insan ve maddi kaynak kaybına daha hassas hale gelmişlerdir. Bu da, büyük insan ve malzeme kaybıyla sonuçlanacak simetrik güçler arası konvansiyonel harplerden kaçınmalarına neden olmuştur. Bu yüzden ki, hibrit savaşlar sadece güçsüz bölgesel gruplar tarafından değil, gelişmiş devletlerin karar vericileri tarafından da tercih edilmektedir. Kezâ nükleer silahların caydırıcılığı da, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, bu kabiliyete sahip süper güçlerin silahlı kuvvetleri arasında doğrudan ve büyük ölçekli sıcak çatışmayı ertelemiştir ve ertelemeye devam etmektedir (Virilio, 1997, s. 57-60). Batı dünyasındaki bu gelişmeler, Avrasya başta olmak üzere yerkürenin diğer bölgelerinde XX. yüzyılın ortalarından itibaren giderek yoğunlaşan "vekâlet savaşları" ve savaşın hibritleşmesi gibi olguları beraberinde getirmiştir. Yirminci yüzyılın başında "nihilist yüzyıl dönümü" (fin de siecle) olarak adlandırılan Batı dünyası merkezli manevi kriz, günümüzün post-modern entelektüel ikliminde Avrasya coğrafyasında "selefilik" ve "cihadcılık" gibi tepkisel ideolojiler ile yer değiştirmiştir. Aslına bakılırsa, bir yüzyıl arayla geçmişte Avrupa'da şimdi ise dünyanın

pek çok bölgesinde yıkıcı terör eylemlerini besleyen nihilist ya da selefi yıkıcı eğilimler birlikte değerlendirmeli ve mutlak güç arzusu esaslı modern dünya tasavvuruna yönelik post-modern eleştirinin tepkisel aşırılıkları olarak da okunmalıdır.

Böyle bakıldığında, çağdaş hibrit savaş ortamında dini ve kültürel kodlara atıf yapan söylemleri ve onların mutaassıp görünümlü savunucularını, içindeki yaşadıkları çağın beşeri varoluş sorunlarıyla ilişkilendirmenin de gerekli olduğu söylenebilir. Hiç şüphesiz cihad, Avrasya ve İslam tarihinde karşılığı olan bir kavram, bir sosyo-politik uygulamadır. Fakat post-modern dönemin küresel cihadçı grupları ne İslam fıkıhındaki cihad kavramını ne de İslam tarihindeki cihad uygulamasını temsil etmemektedir. Onların söylem ve eylemleri, referans verdikleri teolojik çerçeve itibarıyla olmasa dahi, politik ve askeri pratikleri itibarıyla bu çağa ait yeni şeylerdir. Savaşın zayıf tarafı olarak çatışmayı melezleştirmeye çalıştıkları bir vaka ise de, onlar artık güçlüye karşı çıkan otantik masum gruplar değildir. Ateşli silahlar ve patlayıcı maddelerin devletlerin orduları dışındaki silahlı gruplar arasında yayılması da yeni bir olgu değildir. Onaltıncı yüzyıla bakarsak, o dönemde de yeni nesil tüfeklerin devletlerin kontrolü dışında sivil silahlı topluluklarının eline geçmesinin devletler tarafından bir güvenlik ve hâkimiyet problemi olarak görüldüğü ve engellenmeye çalışıldığı malûmumuzdur (Tilly, 2000, s. 69). Benzer bir şekilde günümüzde de el yapımı patlayıcıların terörist gruplara yeni kabiliyetler sağlaması bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihten alınan derslerle şunu söylemek mümkündür ki, dünyanın dört bir yanında silahların dağılımını ve sayısının artmasını bütünüyle kontrol etmek muhtemel değildir. Dünden farklı olarak günümüz devlet dışı silahlı topluluklar öncelikli olarak devlet inşası için toprak parçaları ele geçirmeyi hedeflemektedir. Bunun yerine, küresel güç mücadelesine başta boru hatları güzergâhları olmak üzere belirli stratejik noktalarda sağlanacak hâkimiyetle ortak olmak istemektedirler.

Ondokuzuncu yüzyılda siyasi şiddet daha çok imparatorluklar tarafından ya da ulus devlet adayları tarafından devlet oluşturmak için başvurulmuş bir enstrüman iken (Tilly, 1985), şimdilerde karşımızda farklı bir manzara mevcuttur. El yapımı patlayıcılar gibi teknolojik kabiliyetlere ek olarak internet ve sosyal medya da devlet dışı aktörlere küresel boyutta eleman devşirme fırsatları sağlamaktadır. Avrasya'da politik şiddetin tarihi çok eskilere gitmekle beraber, küresel terör faaliyetleri ve şehir gerillalarının bütün bu yeni fırsatlar ve imkânlardan istifadeyle karşımıza yeni ve yaratıcı savaş ve çatışma uygulamalarıyla çıktıkları bir vakadır. Asker-sivil ayrımı gözetmeden topyekûn harp konsepti çerçevesinde devletlerin şiddete başvurusu ya da devlet dışı aktörlerin terör faaliyetleri tarihi olgular ise de, devlet dışı aktörlerin mahalli olmaktan çıkarak küresel ölçekte düşünür ve işgörür hale gelmesi çağımızın iletişim ve ulaşım imkânlarının getirdiği bir yeniliktir.

Bu durumu, Clausewitz'in "aşırılıklara gitme" tabiriyle açıklamamız mümkündür (Virilio, 1997, s. 53-54). Böylelikle silahlı çatışmalar savaşın konvansiyonel sınırları dışına çıkmakta ve bütün taraflarca melezleştirilerek düşman için muharebe öngörülebilir olmaktan çıkarıldığında planlı bir faaliyet olmaktan çıkmaktadır. Post-modern çağın "Cihadçı" olarak anılan grupları ölüm olgusunu din kaynaklı metafiziğe göndermeler yaparak reddederken, savaşın siyasetle bağını da kopararak Paul Virilio'nun (1997) "politika ötesi savaş" (metapolitical war) diye tanımladığı bir anlayış içerisinde hareket etmektedir. Buna paralel bir durumu, gelişmiş ülkelerin askeri endüstrilerinde sağladıkları olağanüstü gelişmelerle teknolojiyi mutlaklaştırmaları ve savaşın insanın sınırlılıklarından neredeyse bütünüyle serbest kılınmasında da gözlemlemek mümkündür (Virilio, 1997, s. 54). Bu post-modern hibrit savaş uygulaması içerisinde, siyaset çatışmalarının arabulucusu olma becerisini giderek

kaybetmekte ve savaş giderek, Clausewitz'in meşhur tarifinin aksine, hem devletler hem de devlet dışı aktörler için politik amaçtan yoksun ya da en azından politik amacı belirsizleşmiş bir faaliyet halini almaktadır. Post-modern çağın hibrit savaş ortamında başarının bu yüzden, silahlı kuvvetlerin teçhizat, teşkilat ve doktrinlerinde bazı kısmi ve geçici değişikliklerle sağlanamayacağı hesaba katılmalıdır. Avrasya'nın yakın askeri tarihi, başta bölgeye yabancı süper güçler olmak üzere devletlerin Avrasya'nın çetin coğrafyasında kendi düzenli birlikleri yerine düzensiz yabancı ya da mahalli vekil unsurlarla harekâta operasyonlara girişmelerinin uzun vadede bazı politik ve hukuki riskleri bünyesinde taşıyan taktik hamleler olarak kalacağını öğretmektedir.

Bölgedeki çatışmalara son verecek kalıcı barış ve istikrarın temini, ancak ve ancak hibrit savaşın ortaya çıkış sebeplerinin çağın sosyal ve beşeri varoluş şartları dikkate alınarak analiz edilmesi ve yeni bir politik dilin inşasına muhtaç gözükmektedir. Eğer son çare olarak güç kullanılacaksa da, bu durumda sadece teknolojik üstünlüğe bel bağlamadan, modern çağın "müşterek harekât" konseptini aşacak yeni bir silahlı kuvvetler yapısı ve zihniyeti üzerinde personel odaklı olarak mesai harcamak mecburiyeti vardır. Post-modern çağın önde gelen düşünürlerinden Milan Kundera'nın dediği gibi, yaşamak, düzenin sürekli bozulması anlamına gelmektedir. Düzen için duyduğumuz tutku, ölümle eşdeğerdir. Bir an önce öğrenmemiz gereken şey, kaotik ve öngörülemez post-modern dünya ile yaşamaktır ve hibrit savaş da post-modern insanlık durumunun bir yan ürününden ibarettir.

Kaynakça

Beşikçi, M. (2013). Mobilizing Military Labor in the Age of Total War: Ottoman Conscription before and during World War I. E. J. Zürcher (ed.) içinde, *Fighting for a living: A comparative history of military labour, 1500-2000*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Beşikçi, M. (2016). Başlıbozuk Savaşçıdan "Makbul" Tebaaya: 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında Osmanlı Ordusunda Çerkez Muhacirler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 23, 85-124.

Erol, M. S.- Oğuz, Ş. (2015). Hybrid warfare studies and Russia's example in Crimea. *Gazi Akademik Bakış*, 17, 261-277.

Hoffman, F.G. (2009, October). Hybrid vs. compound war. *Armed Forces Journal*. <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>

Hahlweg, W. (1968). *Guerilla Krieg ohne Fronten*. Stuttgart: W. Kohlhammer.

Kon, K. (2013). *Birinci Dünya Savaşında Almanya'nın İslam stratejisi*. İstanbul: Küre Yayınları.

Lynn, J. A. (1996). The evolution of army style in the modern west, 800-2000. *The International History Review*, 18 (3), 505-545.

Murray, W (2012). *The American Revolution: Hybrid War in America's Past*. W. Murray & P. R. Mansoor (Eds.) içinde, *Hybrid warfare: Fighting complex opponents from the ancient world to the present* (s. 72-103). Cambridge: Cambridge University Press.

Reid, J. J. (2000). *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to collapse 1839-1878*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Schwarzer, Y. (2006). *Die Farbenlehre Goethes* (3. Baskı). Witten: Ars momentum Kunstverlag.

Stanley, P. (2015). *Die in the battle do not despair: The Indians on Gallipoli, 1915*. Solihull: Helion & Company

Tilly, C. (1985). *War Making and State Making as Organized Crime*. D.

Rueschemeyer & T.Skocpol (Eds.) içine, *Bringing the state back in*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tilly, C. (2000). *Coercion, capital and European States, ad 990-1992* (10. Baskı) Cambridge MA & Oxford UK: Blackwell.

Virilio, P. & Lotringer, S. (1997). *Pure war* (M. Polizotti, Trans.). New York: Semiotext(e).

Yıldız, G. (2012). *Ottoman Military Organization, 1800-1918*. G. Martel (Ed.) içinde, *The Encyclopedia of war* (Vol. 3, s. 1615-1623). Londra: Wiley-Blackwell.

İKİNCİ BÖLÜM

HİBRİT SAVAŞIN VE STRATEJİK VİZYONUN HUKUKİ, SOSYOLOJİK, KÜLTÜREL VE ASKERİ BOYUTLARI

Hibrit Savaşın Hukuki Boyutları

Mehmet Cengiz UZUN*

Giriş

“Hibrit savaş” yirmibirinci yüzyılda savaşın doğasında görülen değişimi vurgulayan yakın tarihli kavramlardan biridir. Bu kavram, askeri değerlendirmenin her seviyesinde (stratejik, operatif, taktik) düzenli kuvvetler ile devlet-dışı silahlı gruplar, suç örgütleri, yıkıcı unsurlar ve sivil siyasi güçler arasında görülmemiş derecede işbirliğinin ve eşgüdümün dikkate alındığını ve siber uzay gibi sivil alt yapının artarak askeri amaçlarla kullanıldığını dair bir gözleme dayanmaktadır (Bkz. Hoffman, 2009; Haines, 2012, s. 23). Ukrayna’da silahlı çatışmanın patlak vermesiyle birlikte dikkat çeken bu önerme, Rusya Genelkurmay Başkanı General Valery Gerasimov tarafından kaleme alınan 2013 tarihli makalenin (Gerasimov, 2013) keşfi sonrasında savaşa ilişkin tartışmaların ön sıralarına taşınmıştır.

Gerasimov’un makalesinde doğrusal olmayan savaşın yeni araç ve yöntemleri hakkında öne sürdüğü değerlendirmelere göre güncel siyasi ortamda “*savaşın kuralları*” öyle değişmiştir ki, “*siyasi ve stratejik hedeflere varmada askeri olmayan araçlar artmıştır ve birçok örnekte bunlar etkinlik açısından silahların gücünü aşmıştır*”. Modern askeri stratejinin odağı daha ziyade “*nüfusun isyan etme ihtimali ile eşgüdüm içerisinde uygulanarak – siyasi ekonomik, bilişimsel, insani ve öteki askeri olmayan önlemlerin geniş bir şekilde kullanılması yönünde*” tezâhür etmektedir. Bu değişim kendisini “*düşman devletin ülkesi üzerinde daimi olarak operasyonel bir cephe oluşturmak amacıyla özel-operasyonel kuvvetlerin ve iç muhalefetin kullanılması ve sürekli mükemmelleştirilen bilişimsel faaliyetler, araçlar ve yöntemler*” üzerinden sergilemektedir ki bu durumun sonuçları “*herhangi bir gerçek savaşın sonuçları ile kıyaslanabilir*” niteliktedir (Gerasimov, 2013).

Savaşın temel niteliklerinde değişim aslında İkinci Dünya Savaşı’ndan beri süregiden bir süreçtir. Çin Halk Kurtuluş Ordusu’ndan Albay Liang Qiao ve Albay Xiangsui Wang tarafından 1999 tarihinde kaleme alınan sınırsız savaş kuramı hakkındaki çalışma kapsamında ifade bulduğu üzere, “Dünyayı değiştiren bir savaş nihâyet savaşın kendisini değiştirmiştir” (Qiao & Xiangsui, 2000, s. xx). Filhâkika, devletlerarası savaşların seyrekleştiği bir ortamda savaş paradigması “[...] benzer nitelikte kuvvete sahip orduların sahadaki muharebelerinden, hepsi ordu olmayan savaşanlardan ve genelde doğaçlamadan ibaret, farklı tip silahlarla gerçekleşen stratejik bir yüzleşmeye” yönelmiştir (Smith, 2006, s.3).

Fakat savaşın asli parametrelerinde mutlak mahiyette bir değişimin vuku bulunduğunu ifade etmek için henüz erkendir. Bu anlamda hibrit savaş önermesi genelde uygulanabilir bir askeri stratejiye tekâbül etmekte midir gibi bir soruya henüz daha kesin nitelikte bir cevap verilememektedir. Yine de, hibrit nitelik arz ettiği kabul gören savaş örneklerine benzer durumların yaygınlaşması ihtimali uluslararası ilişkilerde çok sayıda ciddi soruna gebedir. Bu durumu dikkate almak suretiyle, metnin amacı iki temel noktaya dikkat çekmekten ibarettir:

(1) Bu yazı ilk olarak hibrit savaş önermesi ile uluslararası hukuk düzeni arasındaki ilişkinin kuramsal zeminini tanımlamaya gayret edecektir. Bu zeminin tespiti hibrit savaş stratejisinin tezâhürüne tekâbül eden araç ve yöntemlere karşı geliştirilebilecek normatif

*Bahşehir Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Öğretim Görevlisi

tedbirlerin değerlendirilmesi için elzemdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında konvansiyonel olmayan silahlı çatışmalarda görülen artış bugüne kadar bu konuda çok sayıda yazının kaleme alınmasına sebebiyet vermiştir. Buna mukâbil, hibrit savaş önermesi yakın tarihlidir ve bu önerme etrafında gündeme gelen belirsizlik çok sayıdadır. Dolayısıyla, hibrit savaş ile uluslararası hukuk düzeni arasındaki ilişki henüz daha uluslararası hukuk çalışmaları kapsamında yeterli bir biçimde ele alınmış değildir.

(2) Bu yazının ikinci bölümü ilk bakışta yetersiz görünmesine rağmen uluslararası hukuk düzeninin hibrit savaşlar ile mücadelede bütünüyle çaresizlik içerisinde olmadığını ortaya koymaya yöneliktir. Uluslararası hukuk düzeni savaşın temel niteliklerinde görülen değişimlere cevap verebilecek muhtelif seçeneklere sahiptir. Geçmiş örnekler kapsamında hibrit savaş tehdidine karşı birbirinden farklı hukuki yaklaşımlar benimsenebilir. Mevcut uluslararası hukuk mekanizmaları uluslararası hukukun kapsamını hibrit savaş stratejisinin istifade ettiği hukuki boşlukları örtecek mahiyette genişletebilir. Bu iddianın dayanağı daha önce yaşanan benzeri sorunlar karşısında uluslararası hukuk mekanizmaları tarafından sergilenen reflekslerdir ki biz de bunların üzerinde durmayı amaçlamaktayız. Ve bu bağlamda, önceki gelişmelere benzeri tedbirlerin hibrit savaş tehdidi karşısında benimsenme ihtimalini sorgulayacağız.

I

Hibrit Savaş kuramı ile uluslararası hukuk düzeni arasındaki ilişki hakkındaki herhangi bir soruya cevap geliştirilmesi öncelikle hukukta benimsenen savaş kuramı hakkında bir değerlendirmeye muhtaçtır. Bu bir zarurettir zira Profesör Neff tarafından ifade edildiği üzere: “Savaşın icrasına yönelik özel kurallar hiçbir zaman bir boşlukta varolmamıştır. Onlar uluslararası ilişkilerde savaşın doğası ve işlevi hakkında daha derin kuramlardan türemiştir” (Neff, 2005, s. 2).

Uluslararası hukuk düzeninde savaş kavramına dair evrensel nitelikte bağlayıcı bir tanım bulunmamaktadır (Dinstein, 2011, s. 4). Clausewitz okuması temelinde değerlendirildiğinde bütün savaşlar özünde aynı esastan hareket etmektedirler; bütün savaşlar siyâsetin başka araçlarla sürdürülmesinden ibarettirler (Clausewitz, 2007, s. 28). Filhâkika, savaşlar taraflararası barışçıl ilişkileri düzenleyen siyasi denklemin bir yıkımıdır (Profesör Sorokin’e atıfla: Butkevych, 2003, s. 204) ve güç siyasetinin doruğudur (Cassese, 2003, s. 325). Bu açıdan değerlendirildiğinde savaşlar taraflar arasındaki ilişkileri düzenleyen dengeleri değiştirmek amacıyla vücut bulan örgütlü kolektif şiddetin en karmaşık türüdür. Ancak, savaş hukuk altında evrensel nitelikte bir tanıma kavuşturmak mümkün değildir, zira savaşların maddi tezâhürünü ifade eden muhâsamat ile uluslararası ilişkilerde savaşın doğasını ve işlevini tanımlayan savaş kuramı daima değişken bir nitelik arz etmiştir. Muhâsamatın değişkenliği demografi, coğrafya, tarih, bilim, kaynak ve teknoloji gibi parametrelere bağlı olarak gündeme gelir. Savaş kuramında görülen değişim ise siyâsetten bağımsız değildir ve uluslararası ilişkilerdeki görülen gelişmelerin ışığında anlam ifade etmektedir (Bkz. Neff, 2005).

Herhangi bir topluluk dahilinde şiddetin düzenleme altına alınması orada şiddete atfedilen işlev ile ilintilidir. Diğer bir ifadeyle, hukuk altında şiddeti tanımlamak, meşru kullanımını belirlemek, kabul edilebilir şiddete ilişkin yasal sınırlar öngörmek ve benzeri düzenlemeler benimsemek, toplumda şiddete yüklenen işlev ile alakalıdır. Bu belirleme toplumsal davranışı düzenleme gücünü meşru olarak elinde bulunduran yerleşik otoritelerin

şiddete ilişkin geliştirdikleri yoruma bağlıdır. Bu durum uluslararası toplumda kuvvet kullanmayı ilgilendiren meselelerde açıkça gözlemlenebilmektedir. Belirli bir dönemde savaş hakkında benimsenen kuramsal zemin daima uluslararası ilişkilerde savaşa yüklenen işlevin ışığında ve belirli bir zamanda hukuk yaratma kabiliyetini haiz siyasi varlıkların görüşlerini referans almak suretiyle yapılandırılmıştır. Fakat, belirli bir zamanda savaşı düzenleyen ilkeler ve kurallar hakkında sorular soran uluslararası hukukçular soruyu sordukları dönemde egemenler arası ilişkileri düzenleyen uluslararası ilişkiler paradigması altında savaşa yüklenen işlevi dikkate almak durumunda kalmıştır (Bkz. Neff, 2005).

Örneğin, Avrupa’da ülkesel devletler sistemi (Vestfalya düzeni) öncesinde savaşın işlevi feodalizm ve dini aidiyet ile birbirine bağlı, adem-i merkezi nitelikteki Avrupa sosyopolitik yapısını ayakta tutmayı amaç edinir şekilde belirlenmiştir. Bu dönemde savaşın yasallığı dini otorite tarafından kaleme alınan ve büyük ölçüde savaşı bir dini ve feodal hukuka riâyet aracı şeklinde ele alan “Haklı Savaş” kuramı (bellum justum) ışığında belirlenmiştir. Bu kuram kapsamında meşrû müdafaa halleri haricinde savaşın amacı din altında ifade bulan evrensel kamu düzenini tesis ve temine imkan tanıma olarak belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, savaş hukuka aykırı davranışı engelleme ve cezalandırma işlevlerini üstlenen bir kamu düzeni aracı görevini üstlenmiştir. Bu anlayış dahilinde ve Vestfalya paradigmasının ihdâsına kadar geçen sürede, savaşlar dini doğa hukuk kuramı altında geliştirilen kriterlere (Örneğin; haklı sebep, meşru otorite, doğru kasıt) uygun vuku bulduğu ölçüde meşru kabul edilmiştir (Bkz. Russell, 1975, Uzun, 2014).

Uluslararası hukuk tarihinin iyi bilinen anlatısı öncelikle Hugo Grotius’un “Jus Gentium” öğretisine dayanmaktadır (Grotius, 2005). Lâkin savaş hakkındaki uluslararası hukuk kuramının güncel kapsamı, 18’inci yüzyıldan itibaren gündeme gelmeye başlamıştır. Ulus devletin şekillenmesiyle birlikte Avrupa sosyo-politik düzeni, devlet-dışı her tür varlığın (halklar, azınlıklar, bireyler, şirketler, feodal ve dini otoriteler gibi) uluslararası hukuk kuramından hariç kılınmasına ve saf devlet merkezli bir uluslararası ilişkiler paradigmasına yönelime şahitlik etmiştir (Assese, 2012, s. 54). Bu süreç sanayi devrimi gibi gelişmelerle desteklenmiş ve şiddete ilişkin toplumsal işlevlerinin merkezileşmesiyle birlikte neticelenmiştir ki bu durum Avrupa’da iç savaşlar çağını sona erdirmiştir. Bu dönemde özellikle feodalizmin feshedilmesi ve özel savaşların sonlandırılması sonrasında savaşa dair uluslararası hukuk kuramı devletleri karşı karşıya getiren “uluslararası savaş” modeli üzerine bina edilmiştir (Schmitt, 2006, s. 140-144). Weber’in sosyolojik devlet tanımına paralel mâhiyette (Weber, 1958, s. 77) uluslararası savaş modeli, uluslararası hukukta savaş müessesesini kati surette devletin tekelinde yer alan bir araç mütalaa etmiştir (Schmitt, 2006, s. 152 vd.). Böylece, savaşa uluslararası hukukta ilk aşamada sadece devletler arasında vuku bulan veya kimi hallerde, devlete benzeyen varlıklara (de facto Devlet) karşı gerçekleştirilen savaşlara ilişkin normlar ve ilkeler geliştirilmiştir. Devlet-dışı unsurları ilgilendiren diğer her tür silahlı çatışma örneği, iç savaşlar dâhil olmak üzere, hukuki anlamda savaşa karşılık gelir mâhiyette değerlendirilmemiş (Neff, 2005, s. 250 vd.) ve sıkı sıkıya ilgili devletin ulusal yetki alanında yer alan birer mesele mütalaa edilmiştir (Wehberg, 1938, s. 9; Green, 2000, s. 317; Samuels, 2007, s. 18). Bu tür durumların uluslararası hukukun dikkate alacağı bir mesele teşkil etmesi ancak ve ancak dış müdahale veya devlet-dışı unsurlara ayaklanan veya muhariplik statüsünün tanınması gibi uluslararası toplumun fiilleri neticesinde söz konusu durumun uluslararasılaşması halinde gündeme gelmiştir.

BM Şartı’nın kabulü sonrasında şekillenen modern uluslararası hukuk düzeni devlet merkezli olmayı sürdürmektedir. Uluslararası hukukun devletler tarafından devletler için

oluşturulduğu önermesi günümüzde de genel kabul görmektedir (Cassese, 2008, s. 111-112). Buna bağlı olarak, savaş hakkındaki hukuki düşünce radikal bir biçimde değişmiş değildir. BM Şartı altında öngörüldüğü şekliyle kuvvet kullanma hukuku devletlerarası savaşlarla sınırlı bir çerçevede değerlendirilmektedir (Dinstein, 2014, s. 5-6). Ayrıca, Profesör Cassese tarafından vurgulandığı üzere, silahlı çatışmalar hukuku “uluslararası olmayan silahlı çatışmalar” halinde uygulanabilir norm ve ilkeler öngörse de, bu normatif çerçeve son derece asgari niteliktedir (Cassese, 2008, s. 111).

Savaş hakkındaki klasik hukuk kuramı yakın zamanda eleştirinin konusunu teşkil etmiş ve savaşa dair hukuki düşüncenin güncellenmesi gerekliliği muhtelif akademik çevrelerde dile getirilmiştir. Bu eleştiriler yersiz değildir, zira güncel silahlı çatışmaların büyük çoğunluğunun tek bir devletin ülkesel sınırları dâhilinde patlak verdiği ve / veya büyük ölçüde devlet silahlı kuvvetleri ile devlet-dışı silahlı gruplar (genelde ulusal seviyede terörist örgüt olarak tanımlanan) arasında vuku bulduğu sarihtir. Silahlı çatışmalara ilişkin veri tabanları yabancı devletlerin dâhil olduğu çoğu örnekte silahlı şiddetin ilk aşamalarının büyük ölçüde bir iç silahlı çatışma şeklinde ortaya çıkma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Themnér, 2013; Sarkess / Wayman, 2010). Buna bağlı olarak, güncel uluslararası ilişkilerde devletler arası silahlı çatışma örneklerinin normdan ziyade istisnaya tekabül ettiği genel kabul görmektedir (Crevelde, 2000, s. 355; Newman / Derouen, 2014, s. 1; Watkin, 2012, s. 6). Bununla birlikte, savaşın araçları, yöntemleri ve sahnesi değişmiş olsa da uluslararası ilişkilerde savaşa yüklenen işlevin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılacak bir durumun varlığını ileri sürmek için erken olduğu kanaatindeyiz:

(1) Devletler kendi ülkelerinde şiddet tekeli büyük ölçüde muhafaza etmektedirler ve muhâsamat araçlarını (kara, deniz ve hava kuvvetleri) ellerinde bulundurmaktadırlar. Buna bağlı olarak, düzensiz unsurları veya devlet-dışı aktörleri ilgilendiren durumlarda dahi savaşın konvansiyonel araçları uzakta değildir.

(2) BM Şartı'nın yapısı devletler sistemini korumak üzere ve uluslararası savaşları engellemek için tasarlanmıştır (Sur, 2012, s. 117). Bu durum, Şart'ın kabulü öncesinde yaşanan iki dünyâ savaşının sebebiyet verdiği yıkım ile nükleer silahların üretiminden kaynaklanan bir önceliktir. Nükleer teknoloji, aksine, bir dünya siyasi düzeni dengesi ihdas etmiştir-fikri zeminde bazen nükleer terör dengesi şeklinde de değerlendirilmektedir (Baudrillard, 1994, s. 33). Sanayileşmiş devletler arasında vuku bulacak bir uluslararası savaş, bu dengeyi sarsma ve bugüne kadar görülmemiş bir küresel nükleer çatışmayı tetikleme riskini beraberinde getirmektedir. Bu açıdan BM çerçevesinde şekillenen kuvvet kullanma hukukuna ilişkin düzenlemeler mevcut güçler dengesini koruma gerekliliğinin de bir yansıması sayılmalıdır. İyi açıdan bakıldığında, tarihte ilk defa bu çerçeve bize uluslararası savaşlardan bir istisna olarak bahsedebilme imkânını tanımıştır (Crevelde, 2000, s. 355). Velhâsıl, mevcut paradigmanın bütün eksikliklerine rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana küresel bir çatışmanın önlenememiş olması kayda değerdir. Özetle, nükleer savaş ile birlikte gündeme gelen riskler ışığında ve devletler sistemi dâhilinde uluslararası ilişkilerde savaşa biçilen işlevde radikal bir paradigma değişiminin varlığını değerlendirmek kolay değildir.

Öte yandan, kabul etmek gerekir ki silahlı çatışma gerçekliğinin tezahürü devletler arası savaşı engelleme kabiliyetimizden özerktir. Nükleer terör dengesi ile elde edilen askeri ve sosyo-politik statüko, devletler arası konvansiyonel savaş ihtimâlini azaltmıştır. Buna karşın savaş devlet-içi, topluluk-içi veya toplum-içi şeklinde değerlendirilen alanlara

aktarılmıştır (Väyrynen, 1998, s. 7). Bu dönüşümün modern uluslararası ilişkilere şekil veren temel parametrelerden bağımsız olmadığına dair bir önermeyi destekleyecek pek çok delil mevcuttur. Hem Soğuk Savaş boyunca hem de sonrasında görülen silahlı çatışmalarda karşılaşılan birçok devlet-Dışı silahlı grubun yabancı güçlere vekaleten faaliyet gösterdiği veya belirli ölçüde yabancı Güçlerin dış politika menfaatlerine paralel faaliyet sergilediği yaygın olarak bilinmektedir (Mumford, 2013; Hughes, 2012). Bu fenomen, devletler arası güç siyasetinde konvansiyonel askeri stratejinin “konvansiyonel olmayan”, “doğrusal olmayan” veya “düzensiz” şeklinde değerlendirilen yol ve yöntemler ile hizalanmasına sebebiyet vermiştir.

Konvansiyonel olmayan, doğrusal olmayan veya düzensiz unsurların savaş stratejisinde kullanımı yeni değildir (Bkz. Muray / Mansoor, 2012). Herhangi bir silahlı çatışmaya taraf olanlar daima durumun şartlarına uyum sağlamışlardır ve durumun gereklilikleri karşısında konvansiyonel ile konvansiyonel olmayan unsurları bir arada kullanmışlardır. Bu açıdan modern silahlı çatışma örneklerini geçmiş örneklerden daha sıkıntılı kılan düzensiz unsurların kullanımından ziyade aslen askeri olmayan kurumların ve araçların genel savaş stratejisine dahil edilip bunların sistematik bir şekilde askeri açıdan değerlendirilmesidir. Genel askeri strateji dahilinde konvansiyonel olmayan ve askeri nitelik taşımayan her tür unsurun kapsamlı bir hesaplama konu olması anlamında kullanılan hibrit savaş kavramı, gözlemlenebilir bir gelişmenin kuramsal ifadesi sayılır. Tam bu noktada Gerasimov’un tespitleri aydınlatıcıdır:

“21. yüzyılda savaş hali ile barış arasındaki çizginin silikleşmesi eğilimini görmekteyiz. Savaşlar artık ilân edilmemektedir ve bir kere başladıktan sonra alışık olunmayan şablonlarda ilerlemektedir [...] Mükemmel bir şekilde gelişen bir devlet, bir kaç ay ve hatta gün içerisinde bir silahlı çatışmaya sahne olabilir, yabancı müdâhalenin kurbanı olabilir ve kaos, insani felâket ve iç savaş bataklığına saplanabilir. [...] Siyasi savaş ulusun emrinde savaşa varmayan her tür tedbirin ulusal hedeflerin elde edilmesinde kullanılmasıdır. Bu tedbirler siyasi ittifaklar, ekonomik tedbirler ve “beyaz” propaganda gibi sarı faaliyetlerden “dostane” yabancı unsurların desteklenmesi, “kara” psikolojik harp ve hatta hasım devletlerdeki yer altı direnişlerinin teşviki gibi örtülü operasyonlara uzanabilir.” (Gerasimov, 2013)

Alıntıladığımız bu tespit dâhilinde yer alan ilk cümle özel bir değerlendirmeyi hak etmektedir, zira “savaş hali ile barış arasındaki çizginin silikleşmesi” hibrit savaş kuramı ve uluslararası hukuk düzeninin gelişimi arasındaki zımnî ilişkiyi vurgulamaktadır. 20. Yüzyıl öncesinde Avrupa’daki eşit egemen mutlak devletlerin güçler dengesi olarak anılan ve uluslararası ilişkilerde çok-kutupluluğu muhafazaya dayanan bir uluslararası düzen ihdas ettikleri unutulmamalıdır. Bu dönemde uluslararası hukuk devletlerin sarı iradeleri kuramına dayalı olarak inşa edilmiştir ve Roma özel hukuku kıyasını içeren, devletler arasında hiyerarşik olmayan bir işbirliği ve eşgüdüm aracına karşılık gelmiştir. Bu bağlamda, herhangi bir evrensellik iddiası olmayan bu dönemin uluslararası hukuku, uluslararası toplumun ortak menfaatlerine yönelik herhangi bir referans içermemiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde söz konusu “eski” uluslararası hukuk, uluslararası ilişkilerde bir kamu düzeni hukukuna karşılık gelmemiştir dolayısıyla, bütün devletlerin çift taraflı ve çok taraflı ilişkilerinde şiddete başvuru hakkını tanımıştır. Bu sebepten ötürüdür ki savaş neredeyse her ihtimâlde doğası gereği yasal ve meşrû addedilmiştir-ister devletin varoluşunu korumak için girilsin ister hak ve beka koruma aracı olarak tezâhür etsin (Neff, 2005, s. 161 vd.). Benzeri şekilde, yine bu sebepten ötürüdür ki klâsik uluslararası hukuk savaşın ve barışın hukuku şeklinde

tanımlanmıştır-savaş ve barış ki Grotius'a göre aralarında üçüncü bir ihtimâle imkân tanımayan iki hukuki durumdan ibarettir (inter pacem et bellum nihil est medium) (Grotius, 2005, s. 134, 1595).

BM Şartı'nın kabulüyle birlikte modern uluslararası hukuk kendisini bu anlatıdan uzaklaştırmış bulunmaktadır. İki dünyâ savaşının sebebiyet verdiği yıkım sonrasında şekillenen modern uluslararası hukuk düzeni, meşruiyetini uluslararası toplumun ortak menfaatlerini ve uluslararası barış ve güvenliği hukukun üstünlüğü temelinde koruma idealinde bulmaktadır. Velhâsıl, günümüzde uluslararası hukuku sadece devletler arasında bir işbirliği ve eşgüdüm aracı olarak tanımlamayı sürdürmek mümkün değildir. O aynı zamanda devletler arasında barışçıl bir arada varoluşu sağlayacak teminatlar içermektedir (kuvvet kullanma yasağı, müdâhale yasağı ilkesi, zarar vermeme ilkesi). Buna ek olarak, modern uluslararası hukuk düzeni küresel yönetişime ilişkin modeller de önermektedir. Dolayısıyla, "devletin rızası" modern öğretilerde uluslararası hukuk düzeninin gerekçelendiren yegâne önermeye karşılık gelmemektedir. Aksine, modern uluslararası öğreti uyuşmazlıkların barışçıl çözümü, hukuka saygı ve insan hakları temelinde uluslararası ilişkilerde sürdürülebilir barışa erişimi amaçlamaktadır ve hem kurumsal (örn. BM Güvenlik Konseyi) hem de normatif seviyede (örn. Jus cogens) hiyerarşik araçların varlığını övmektedir. Bu bağlamda modern uluslararası hukuk kuramı kendisini özel hukuk kıyaslarından uzaklaştırmıştır ve varlığını bir kamu hukuku sistemi olarak ortaya koymuştur. Bizzat bu durumdan ötürü ve bütün kamu hukuk sistemlerinde görüldüğü üzere, modern uluslararası hukuk düzeni işlerlik uğruna düzenlemeyi umduğu toplumsal ilişkilerde asgari bir kamu düzenine muhtaçtır. Bu amaca yönelik olarak bir çok uluslararası hukukçu BM Şartı'nı toplum sözleşmesi kuramı anlamında kurucu bir metin şeklinde tanımlamaktadır (Sur, 2012, s. 116 vd.; Bkz. Vos, 2013; O'Connell, 2008; Yasuaki, 2003).

BM Şartı sistemi altında uluslararası toplumun üyeleri çift taraflı ve çok taraflı ilişkilerinde şiddeti içeren ihkak-ı hak araçlarına başvurudan vazgeçmeyi (Md. 2/4) ve aralarındaki ihtilâfları barışçıl bir şekilde çözmeyi taahhüt etmişlerdir (Md. 2/3, Md. 33). Ayrıca, Şart kuramsal olarak uluslararası alanda hukukun üstünlüğünü temin etmeye yönelik kolluk işlevini üstlenebilecek nitelikte kolektif güvenlik araçları ihdâs etmiştir (Örneğin; BM Güvenlik Konseyi). Bu bağlamda, kendisinden önce gelenden farklı olarak, modern uluslararası hukuk artık uluslararası ilişkilerde "savaşın ve barışın" hukukuna karşılık gelmemektedir. Aksine, modern uluslararası hukuk kuramı, uluslararası hukuk düzenini sürdürülebilir barışın ve kamu düzeninin hukuku olmaya doğru yönlendirmektedir. Herhangi bir barış ve kamu düzeni sisteminde kurucu topluluğa dâhil üyeler arasındaki düşmanca rekâbet kabul edilebilir nitelikteki "saldırgan olmayan" davranışlarla sınırlıdır. İş bu sebepten ötürü modern uluslararası hukuk düzeninde kuvvet kullanma ilk anda gayrı meşrû kabul edilmektedir; bu durum kuvvete başvuru meşru-müdafaa veya BM Güvenlik Konseyi izni gibi hukukun son derece dar kapsamı dâhilinde gerçekleştirildiği durumlarda geçerlidir. (Dör, 2015; Wood, 2013). Bu durumla bağlantılı olarak devletler arası ilişkilerde modern askeri ve siyasi stratejinin geliştirilmesinde hukuki danışmanlık görünür bir rol üstlenmiştir. Uluslararası hukuk altında meşrûlaştırılamayan herhangi bir tek taraflı askeri faaliyetin devletin uluslararası sorumluluğunu gündeme getirebilme ihtimâli karşısında günümüzde askeri strateji önermeleri davranışın yasallığına dair şablonlarla birlikte gelmektedir. Nitekim BM Şartı'nın kabulünden sonraki çoğu askeri çatışmada devletlerin kendi davranışlarını mevcut kuvvet kullanma hukukunun belirli bir yorumu altında gerekçelendirmeye çalıştıkları görülmektedir (Örneğin; önleyici meşrû müdaafa, vatandaşların korunması, insani müdâhale

vb.). Tam bu noktada hibrit savaş kuramı ortaya çıkmaktadır. Bu kuram, uluslararası sorumluluktan kaçınmak amacıyla uluslararası hukukun kullanılmasını ve istismarını önermektedir. Hibrit savaş sırasında tecrübe edilen hukuki kargaşa bir yan ürün değildir, onu temel bir stratejik unsur telâkki etmek gerekir. Bir “hukuki sis” ihdâs suretiyle hibrit savaş stratejisi çatışmanın ilk aşamalarında olgusal gelişmelere ilişkin yerel ve yabancı gözlemcileri şaşırtmayı amaçlamaktadır. Böylece durumu hukuki bir sınıflandırmaya dahil etmek, uygulanabilir hukuku tespit etmek, sorumluluk atfını değerlendirmek ve buna bağlı olarak uygun hukuk mekanizmaları üzerinden cevap geliştirmek güçleşmektedir. Velhâsıl, hibrit savaş kuramı hukuk düzeninin geçerliliğini gündeme getirmeden, bu düzen altında örtülü faaliyetleri gerekçelendirmektedir (Vitalii, 2016, s. 16). Diğer bir ifadeyle, hibrit savaş kuramı belirli bir duruma uygulanabilir kuralları reddetmek yerine onlardan kaçınma girişiminden ibarettir: Saldırgan devlet herhangi bir hukuk-dışılığı ileri sürmemektedir; aksine hibrit savaşa girişen devlet her aşamada meşruluk beyan etmektedir. Bu tür bir beyan, genelde, ya ilgili davranışın uluslararası hukukta düzenlenme altına alınmadığına ya da mevcut uluslararası hukukun söz konusu duruma uygulanabilir nitelik taşımadığına dayanmaktadır. Her ihtimalde devlet durumun hibrit niteliği itibariyle kendisine herhangi bir sorumluluğun atfedilemeyeceğini ileri sürecektir. Bu perspektif itibariyle hibrit savaş kuramı uluslararası ilişkileri düzenleyen hukuki çerçevenin bir yan ürününe dönüşmektedir. Profesör Korhonen tarafından ifade edildiği üzere:

“Hibrit savaşlar hükümet-dışı örgütler, çok-uluslu şirketler ve bireyler açısından uluslararası-yasal-sistemin egemenlik adı altında kısmen bastırdığı ve kısmen müsaade ettiği orantısızlığı ve çok biçimliliği istismar etmektedir. Hibrit savaşlar yasal zeminin değişkenliği ile arzulanan somut hedefler çerçevesinde yöntemlerini ayarlamaktadırlar.” (Korhonen, 2015, s. 459)

Bu hakikat ışığında, hibrit savaş stratejine karşı geliştirilecek herhangi bir hukuki cevap, bu stratejinin şekillenmesine imkân tanıyan yasal zemine özel bir değer atfedilmesini zorunlu kılmaktadır. Fakat bu noktada hibrit savaş stratejisi hakkındaki literatürün sınırlı mâhiyetini ve hibrit savaş tanımının bir yazardan ötekisine geçtiğini itiraf etmemiz gerekmektedir. Yine de herhangi bir konvansiyonel askeri stratejiye hibrit nitelik kazandıran ve tanımlanmış yasal zemini istismara yarayan hibrit savaşın unsurları konusunda bir kaç başlık tespit edilebilir niteliktedir (Bkz. Hoffman, 2009, s. 36 vd.; Vitalii, 2015, s. 14 vd.).

(1) Silahlı çatışmada konvansiyonel olmayan, düzensiz ve devlet-dışı unsurlara başvuru: Savaş sırasında konvansiyonel olmayan, düzensiz ve devlet-dışı unsurlara başvuru kuvvet kullanma hukukunun uygulanabilirliği sorununu beraberinde getirmektedir. Bu durum, aynı zamanda, normalde bir saldırı eylemi olarak değerlendirilecek davranışların de devlet organlarına atfından korunmayı sağlamaktadır ve mağdur devlete verilen zararlardan ötürü doğacak uluslararası sorumluluktan kaçınmanın hukuki dayanağını sunmaktadır. Ayrıca, devlet-dışı silahlı unsurların kullanılması kimi durumlarda çatışmanın belirli seviyeler altında tutulmasına imkân tanımaktadır. Böylece silahlı çatışmalar hukukunun uygulanabilirliğini gündeme getirecek yasal çitılar aşılmamaktadır. Bu anlamda hibrit savaş, savaş hukuku ile kolluk hukuku arasında bir zeminde kendisini yer etmektedir (Vitalii, 2015, s. 16).

(2) Siber uzayın ve iletişim teknolojilerinin kullanımı: Küresel etkileşimde olmazsa olmaz bir araç teşkil eden siber uzay, herhangi bir devletin tekeli dışında yer almaktadır ve büyük ölçüde düzenlenme altına alınmamış durumdadır. Mesela, artan oranda karşılaşılan siber-suçlara ilişkin yegâne uluslararası düzenleme 2001 yılında imzalanan ve 2004 yılında

yürürlüğe giren Budapeşte Andlaşmasıdır. Bu Andlaşma bugüne kadar 48 devletin onayına ve katılımına ev sahipliği etmiştir.

Etkin bir andlaşma hukuku çerçevesi şekillenmeden siber-uzay ve modern iletişim teknolojilerinin savaşta kullanımına ilişkin teâmüli normlar ihdas etmek son derece güçtür. Bu alanların düzenlenmesine ilişkin somut öğretisel önermelere rastlamak mümkün olsa da (Örneğin; 2013 Tallinn Manüeli), bu ortamlara özgü düzenlemeler öngören savaş hukukunun teâmüli normlarına henüz rastlanılmamaktadır.

Siber uzaya ilişkin etkin düzenleme eksikliği, siber-uzayda istifade edilen gizlilik ile birlikte ele alındığında, askeri strateji için değerli bir kazanıma dönüşmektedir. Devletler, mağdur devletin siber alt yapısında zarara sebebiyet vermek, bilgi toplamak ve bilgi sistemlerini yozlaştırmak maksadıyla geniş çaplı bilgisayar ağı saldırılarının hazırlanmasında, eşgüdümünde ve bu tarz saldırılara girişilmesinde ve icra edilmesinde özel kişilerden, şirketlerden ve öteki devlet-dışı aktör türlerinden istifade etmektedir (Bkz. Schröfl & Rajae, 2011). 2003 yılında Titan Yağmuru saldırılarında ve 2007’de Estonya aleyhine gerçekleştirilen siber saldırılarda bu duruma şahitlik edilmiştir. Her iki olayda, saldırıların kaynağına dair kuvvetli emarelerin varlığına rağmen yabancı bir devlet tüzel kişiliğine sorumluluk atfedebilmek mümkün olmamıştır.

(3) Terörizm dahil olmak üzere suçun askeri stratejiye eklemlenmesi: Terörist gruplar dâhil olmak üzere yıkıcı unsurları desteklemek amacıyla ulusal ve uluslararası suç örgütlerini kullanmak ve bu suretle mağdur devlet içerisindeki sosyal uyumu ve kurumsal istikrarı zayıflatmak hibrit savaş stratejisinin en tartışılan boyutlarından birine karşılık gelmektedir. Suç ve terörizm konularında düzenleyici işlemler büyük ölçüde ulusal yetki alanında kalmaktadır. Buna bağlı olarak kuvvet kullanma hukuku altında suça ve teröre ilişkin değerlendirme geliştirmek son derece güçtür. Ayrıca, suça ilişkin uluslararası normatif çerçeve aslen uluslararası suçlarla sınırlıdır (Örneğin; 2000 Uluslararası Suç Örgütleri hakkındaki BM Sözleşmesi) ve bu rejimlerin etkinliği ulusal kurumlara bağlıdır. Unutmamak gerekir ki bu sektör ciddi bir ekonomik kazanca tekâbül etmektedir (BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından sunulan değerlendirmelere göre uluslararası örgütlü suç ile elde edilen kazanım küresel GSYİH’nın 1.5%’üne karşılık gelmektedir).

Öte yandan, terörizmin uluslararası düzenleme altına alınması kavramın siyasi niteliği itibarıyla her zaman engellenmiştir. Velhâsıl, terörizm hakkındaki normatif çerçeve dağınıktır. BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen normatif nitelikli tedbir ve yaptırımlar El-Kaide ile bağlantılı terörizm olgusuna odaklanmış durumdadır ve 1999 Terörizmin Bastırılması ve Finansmanı Hakkındaki Uluslararası Sözleşme gibi daha genel nitelikteki andlaşma araçlarını devletlerin uygulamadaki kapasiteleri ve istekleri tartışılır niteliktedir. Kısaca, terörist unsurlar dahil olmak üzere, işe alınmaya hazır yerel ve uluslararası suç örgütleri saldırgan dış politika girişimleri için olanaklar sunmaktadır. Siber saldırılarda özel kişilerin kullanılması veya devlet-dışı silahlı grupların başka bir devlet aleyhine kullanılmasında görüldüğü üzere, suç örgütlerine ve terör örgütlerine mağdur devleti istikrarsızlaştırmak maksadıyla başvurulması davranışın gizliliğini sağlamakta ve ilk aşamada buna önyak olan devlete sorumluluk atfını engellemektedir.

(4) Yapısal zaafıların istismarı: Yukarıda bahsi geçen bütün unsurlara başvuru suretiyle hibrit savaş stratejisi devlet iflasını simüle etmeyi arzulamaktadır. İflas eden bir devlet aracı bağlantısız ve örgütsüz bir yapıya dönüşür ki bu suretle ulusal güvenliğe ilişkin

bir yakın tehdidin tespiti konusunda etkisizleşir ve hareketsizleşir. Böyle bir devlet yabancı saldırıya karşı savunmaya yönelik genel seferberlik hali için gereken eşgüdümü ortaya koyma kabiliyetini yitirir. Bu açıdan hibrit savaş stratejisi devletin içerisindeki ekonomik, demografik ve siyasi güçlerin istismarını içermektedir ve sosyal fay hatlarını istismar maksadıyla yıkıcı araçların kullanımını meşrulaştırmaktadır. Profesör Korhonen tarafından vurgulandığı üzere, hibrit savaşın hâlihazırda siyasi, yasal ve sosyal açıdan istikrarsızlık sergileyen, yani belirli derecede hibrit nitelik arz eden devletlere karşı işe yaraması bu yüzdendir (Korhonen, 2015). Devletin yapısal zaafları konusunda gündeme gelen sorunların uluslararası hukukun konusunu aştığı ve devlet inşası ile iyi yönetişime ilişkin bir meseleye karşılık geldiği aşikârdır. Fakat uluslararası hukuk devlet-dışı unsurların, siber uzayın, iletişim teknolojilerinin, suçun ve terörizmin istismarını engellemeye yönelik mekanizmalar sunabilir. Bu tür mekanizmaların benimsenmesi hukuka aykırı davranışların devlet kişiliklerine atfedilebilirliği konusundaki mevcut kavram ve normların yeniden değerlendirilmesini gerektirir. Bu tür bir yeniden değerlendirme sürecinin ne şekilde tezahür edebileceğine yönelik belirlemeler ise bu metnin ikinci bölümünün konusunu teşkil edecektir.

II

Uluslararası hukukta savaşa ilişkin hukuki terimler kuvvet kullanma hukuku ve silahlı çatışmalar hukuku altında birbirinden bağımsız gelişmiştir: Modern kuvvet kullanma hukuku kapsamında savaş kavramı BM Şartı altında yer bulan “kuvvet kullanma”, “silahlı saldırı” ve “saldırı” kavramlarına başvuru suretiyle ifade edilmektedir. Bu kavramların hiçbirisi Şart altında açık bir tanıma sahip olmasa da, uluslararası uygulama bu kavramların içeriği ve kapsamı konusunda açıklamalar geliştirmiştir. BM Şartı Md. 2(4) altında yer alan kuvvet kullanma kavramı Şart’ın hazırlık çalışmaları ışığında askeri kuvvete karşılık gelir mahiyette okunmaktadır. Uluslararası hukuk öğretisi hukuka uygun ve hukuka aykırı kuvvet kullanımını tanımaktadır (Bkz. Dör, 2015; Wood, 2013). Örneğin, bir devletin meşru müdafaa maksadıyla veya kendi ülkesi dahilinde kuvvete başvurması hukuka uygun bir kuvvet kullanımına karşılık gelmektedir. Uluslararası Adalet Divanı Nikaragua’da ve ona karşı askeri ve yarı askeri faaliyetler hakkındaki davada verdiği 1986 tarihli esasa ilişkin kararda herhangi bir kuvvetin uluslararası sorumluluk doğuracak nitelikte hukuka aykırı olarak tanımlanması için söz konusu kuvvetin bir “silahlı saldırı” veya “saldırı” seviyesine erişiminin zorunlu olmadığını beyan etmiştir. BM Şartı Md. 51 altında öngörülen ve Uluslararası Adalet Divanı tarafından değerlendirilen “silahlı saldırı” ile BM Şartı Md. 39 altında yer alan “saldırı” kavramları hukuka aykırı kuvvet kullanımının en ciddi şekline tekâbül etmektedir (Nikaragua, 1986, Par. 191 vd.). Saldırı fiili, Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Statüsü altında bir uluslararası suç şeklinde düzenlenmiştir (Md. 8 Mükerrer). Saldırı kavramı konuya ilişkin teâmülü uluslararası hukuku yansıttığı kabul gören BM Genel Kurulu’nun 1974 tarihli 3314 sayılı Saldırının Tanımı hakkındaki kararı ile birlikte açıklığa kavuşturulmuştur. Karara göre saldırı fiili bir devlet dâhilinde veya ona karşı, söz konusu devletin iradesi hilafına ve belirli bir ciddiyet seviyesinde cereyan eden konvansiyonel silahlı faaliyetlerin hemen hemen bütün türlerini kapsamaktadır. Bu faaliyetlere “devlet adına silahlı çeteler, gruplar, düzensizler ve paralı askerler gönderilmesi” gibi konvansiyonel olmayan veya doğrusal nitelik arz etmeyen davranış türleri de dâhildir (Md. 3/g). Silahlı çatışmalar hukuku, öte yandan, silahlı çatışma şeklinde tanımlanan durumlarda uygulanabilir niteliktedir. Uluslararası hukukta silahlı çatışma kavramına dair açık bir tanım bulunmasa da (Vitalii, 2015, s. 18), yaygın şekilde referans alınan otoriter bir tanımsal çerçeve Eski Yugoslavya Hakkındaki Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Tadić davasında verdiği 1995 tarihli karar kapsamında geliştirilmiştir: “Bir

silahlı çatışma devletler arasında herhangi bir şekilde silahlı kuvvete başvuru veya hükümet otoriteleri ile örgütlü silahlı gruplar veya bir devlet dahilinde bu tür gruplar arasında süregiden bir silahlı şiddet vuku bulduğunda söz konusu olmaktadır” (Tadić, 1995, Par. 70). Silahlı çatışmalar hukuku altında bütün silahlı çatışmalar ya bir “uluslararası silahlı çatışma” ya da bir “uluslararası olmayan silahlı çatışma” şeklinde sınıflandırılmaktadır (Dinstein, 2014, s. 1 vd.). Bir uluslararası silahlı çatışma, 1949 Cenevre Sözleşmeleri’ne Ortak Md. 2 altında tanımlandığı üzere, tarafları arasında savaş ilanı vuku bulmuş olmasa da iki veya daha fazla devlet arasında silahlı bir ihtilaf söz konusu olduğunda gündeme gelmektedir. Uluslararası silahlı çatışma kavramı kısmi veya bütünsel ülkesel işgal hallerini içermektedir ve 1977 tarihli Ek Protokol I uyarınca ulusal kurtuluş savaşlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Uluslararası olmayan silahlı çatışma, 1977 Cenevre Sözleşmeleri’ne Ortak Md. 3 ile 1977 tarihli Ek Protokol II altında değerlendirildiği şekliyle, andlaşmalar hukuku çerçevesinde genel bir tanıma sahip değildir. Bununla birlikte kavramın her tür iç şiddeti kapsamadığı konusunda tartışma bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak, bir uluslararası olmayan silahlı çatışmanın varlığını tespit ederek bir iç silahlı çatışma haline getirmek; silahlı çatışmalar hukukunun uygulanabilirliğini ilan etmek, şiddet ve örgütlülük anlamında kimi çıtaların aşılmasını gerekli kılmaktadır (Bkz. Uzun, 2007).

Yukarıda kısaca ifade bulan çerçevede görülmektedir ki, hibrit savaş kavramı herhangi bir savaşın yasallığına ilişkin değerlendirme geliştirilirken başvuru hukuki tanımlara sığmamaktadır. Bu son derece doğaldır zira hibrit savaş kavramı siyasadır. Askeri ve siyasi hedeflere erişim amacıyla benimsenen birçok tedbiri içeren bir stratejiyi tanımlamaktadır. Üçüncü bir devlete karşı ulusal menfaatin ilerletilmesi amacıyla herhangi bir hibrit savaş stratejisine başvurunun hedef devlet aleyhine düşmanca, hatta saldırgan bir dış politikanın tezâhürüne karşılık geleceği konusunda şüphe yoktur. Fakat bu tür bir durumda sergilenen fiillerin kuvvet kullanma veya bir saldırı fiili olarak değerlendirilebilirliği sorunludur. Hibrit savaş stratejisinin doğrudan olmayan niteliği ve askeri olmayan araçlara başvuru savaş hukuku altında net bir değerlendirme geliştirilmesini güçleştirmektedir. Ancak, hibrit savaş stratejisinin birçok unsurunun yasaklanmış müdahaleye teşebbüs teşkil edeceği ortadadır; yasaklanmış müdahale Uluslararası Adalet Divanı’nın Nikaragua davasına ilişkin 1986 tarihli kararında “her bir devletin devlet egemenliği ilkesi uyarınca serbestçe karar vereceği meselelere” dayatmacı bir karışma anlamında değerlendirdiği müdâhale türleridir (Nicaragua, 1986, Par. 205).

Hibrit savaş stratejisine başvuran bir devletin amaçları ve hedefleri modern uluslararası ilişkileri düzenleyen temel ilkelerle uyumlu olarak yorumlanamaz. Ayrıca, uluslararası alanda herhangi bir yaptırım ile karşılaşmaksızın hibrit savaş stratejisini başarı ile gerçekleştirmek uluslararası alanda emsal teşkil edecektir ve saldırıya benzer etkiler doğuran örtülü davranış modellerinin meşruiyetinin tanınmasına yönelik zımni bir kabule karşılık gelecektir. Hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı olarak, askeri stratejinin dolaylı niteliği veya doğrusal olmaması uluslararası toplum üyelerinin öteki devletlerin siyasi bağımsızlığı ve ülkesel bütünlüğüne saygı duyma konusunda üstlendikleri hukuki yükümlülüklerden kaçınma hakkına temel teşkil etmemelidir.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki hibrit savaş sebebiyle gündeme gelen sorunlar mevcut uluslararası hukuk düzeninin yapısal bir eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Bu tarz güçlükler hukukun oluşumuna dair doğal bir sürecin uzantısıdır. Bütün hukuk sistemlerinde olduğu üzere, genel norm uluslararası hukukun tepkiselliğidir. Uluslararası hukukun gelişimi fiziki dünyâda vuku bulan maddi, manevi ve siyasi gelişmelere bağlıdır ve yeni ortaya çıkan

meselere cevap sunabilmesi ancak sistemde hukuk yaratma otoritesine sahip güçler arasında bu hususta bir genel uzlaşmaya erişilmesi halinde söz konusu olmaktadır (Bkz. McDougal & Lasweel, 1959, s. 5). Özellikle savaşta görülen değişimler sebebiyle karşılaşılan sorunlarda bu durum söz konusu olmaktadır. Hukukçular savaşın ne şekilde gelişeceğini öngöremezler. Onlar sadece gözlemlerler, gelişmelerin sonuçlarıyla ilgilenirler ve mevcut mekanizmaların yeterliliğini sorgularlar. Mevcut mekanizmalar savaşın doğasında görülen gelişmeler karşısında etkisiz addedildiğinde, uluslararası hukuk savaşta görülen değişimin yürürlükteki hukuki şablonlar altında ele alınamayan boyutları karşısında birçok hukuk oluşturma seçeneği sunmaktadır.

Mesela, somut duruma uygulanabilir nitelikte yeni bir genel hukuki çerçevenin kabulü ile sonuçlanacak bir siyasi uzlaşmaya erişmek mümkündür. Bu yaklaşım, örneğin, “uluslararası olmayan silahlı çatışmalar” teriminin 1949 Cenevre Sözleşmeleri’ne Ortak Madde 3 altında ele alınmasında görülmüştür. İç savaşlar sırasındaki davranışları düzenleyen ve asgari kurallar öngören bir hukukun gerekliliğinin kabulü ancak 1936 İspanyol İç Savaşı sırasında işlenen dehşet verici fiillere birinci elden şahitlik edildikten sonra mümkün olmuştur (Perna, 2006, s. 41 vd.). Andlaşma oluşturma sürecinin yavaşlığı dikkate alındığında, uluslararası toplum ivedi karşılık bekleyen bir meseleyi ele almada en elverişli görülen bir uluslararası kurum üzerinden yasal tedbirlerin kabulüne yönelebilir. “Yabancı terörist savaşanlar” sorununda görülen artış karşısında genel bir normatif çerçeve sunan BM Güvenlik Konseyi’nin 2178 (2014) sayılı kararının kabulü bu duruma örnek teşkil etmektedir (Bkz. Kraehenmann, 2014). Başka bir yöntem mevcut hukuki rejimlerin yeniden değerlendirilmesi ve güncel şartlar ışığında hukuki kavramların güncellenmesi maksadıyla bunların uluslararası mekanizmalar tarafından yeniden yorumlanmasıdır. Bu yöntem çoğunlukla önlerindeki davalarda gündeme gelen sorulara cevap verebilmek maksadıyla uluslararası yargı organları tarafından benimsenmiştir. Örneğin, 1990’lı yıllardan itibaren uluslararası mahkemelerin bu yönetime başvurusu suretiyledir ki, belirli bir duruma uluslararası insan hakları hukukunun uygulanabilirliğini belirleyen kurallar, uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmaları kapsar mâhiyette genişlemiştir (Bkz. Arnold & Quénivet, 2008). Yukarıdakilere ek başka örnekler sunmak mümkündür. Ancak bu noktada mevcut siyasi durum itibarıyla ve ona eşlik eden belirsizlikler sebebiyle hibrit savaş stratejisine özgü herhangi bir uluslararası hukuk aracının benimsenmesinin son derece güç olduğunu ifade etmek yeterlidir. Ayrıca, hibrit savaşlara yönelik genel veya özel bir hukuki çerçevenin geliştirilmesinin etkinliğini veya bu nitelikte düzenlemelerin arzu edilip edilmediğini sorgulamak meşrudur. Hibrit stratejinin belirsizliği herhangi bir bağlayıcı hukuki tanım karşısında kendisini hukuki gelişmelere uyarlayacağına ve bir şekilde uluslararası hukukun erişiminden kendisini hariç kılacağına teminat teşkil etmektedir.

Aslında unutmamak gerekir ki herhangi bir askeri stratejiyi benimsenebilir yapan, belirli bir durumda bu stratejinin askeri ve siyasi hedefleri belirlemesinde sergilediği etkinliktir. Nitekim savaş hukuku alanında belirli bir askeri stratejinin veya silahın etkinliği onu sınırlamaya yönelik ilke ve kuralların başarısını etkilemiştir. Örneğin, 1139 tarihli İkinci Lateran Konseyi Avrupa’daki çatışmalarda arbaletin (tatar yayı veya kurmalı yay) kullanımını yasaklamıştır; öyle bir yasak ki Avrupa’nın genelinde riayet edilmemiştir. Ancak bu yasağın 16. yüzyıla kadar İngiltere’de uygulandığı görülmektedir. Bu durum arbalete karşı olmaktan kaynaklanmamaktadır. Dönemin otoriteleri toprak köylüsünün arbalet kullanarak vakit kaybedip uzun yay eğitiminden geriye kalmaması gerektiğine inanmakta, zira uzun yayın daha etkin bir savaş aracına karşılık geldiği varsayılmaktadır. (Johnson, 1981, s. 128 vd.;

Crevelde, 1991, s. 416 vd.; Jensen, 2013, s. 284). Bu hakikat ışığında değerlendirildiğinde, hibrit savaş stratejisine karşı herhangi bir hukuki yaklaşım, ona karşı koyabilmek için onu etkin kılan unsurlara yönelik tedbirler içermelidir.

Bu etkileşim bizi hibrit savaş stratejisinin temel unsurlarına yeniden yönlendirmektedir. Devlet-dışı aktörlerin, siber uzayın ve suç örgütlerinin kullanımı gibi hibrit savaş oluşturarak unsurların büyük bir bölümü savaşa giren devletin saldırı fiili ile bağlantısızlığını korumak içindir. Diğer bir ifadeyle, hukuki boyutta hibrit savaşa başvuru düşmanca fiil ile devlet arasında bir illiyet bağının kurulmasından kaçınmak ve mevcut hukuki rejimlerin somut olaya uygulanabilirliğini engellemek içindir. Bu hakikât ışığında hibrit savaş stratejisine karşı geliştirilen hukuki cevaplar devlet-dışı aktörlerin davranışlarının devletlere atfedilebilirliği konusundaki kuralların yeniden bir değerlendirmeye tabi tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bu nitelikte bir değerlendirme devletlerin bu durumlara uluslararası hukukun uygulanamazlığını ileri sürme imkânlarını veya uluslararası hukuk uygulansa dahi hukuka aykırı davranışın kendilerine atfedilemezliğini gündeme getirmelerini güçleştirmeyi amaçlamalıdır. Aslında bu nitelikte bir yeniden değerlendirme uluslararası hukukun gelişim sürecinde radikal bir yenilik teşkil etmeyecektir. Aksine, savaşa ilişkin meselelerde benzeri belirsizliklerle yüzleşmek durumunda kalan uluslararası mekanizmalar davranışların devletlere atfı konusunda birbirinden farklı kriterler ortaya koymuş vaziyettedir. Mesela, 1986 tarihli Nikaragua davasında Uluslararası Adalet Divanı belirli bir karara varabilmek için devlet-dışı unsurlar tarafından gerçekleştirilen fiillerin atfına ilişkin “etkin kontrol” testini geliştirmiştir. Bu bağlamda devlet-dışı aktörlerin fiillerinin bir devlete atfedilebilir nitelikte hukuka aykırı bir kuvvet kullanma olduğuna kanaat getirirken söz konusu fiilin kapsam ve etkisinin bir silahlı saldırıya varıp varmadığına bakılmış ve devletin devlet-dışı aktörü yönlendirip yönlendirmediği veya saldırıyı zorlayıp zorlamadığı esas alınmıştır (Nikaragua, 1986, Par. 105-115). Bu öğreti eleştirinin konusunu teşkil etmiştir, zira 2007 tarihli Bosna Soykırımı Davasında görüldüğü üzere, devlet ile devlet-dışı aktörlerin fiilleri arasında irtibat kurmak için bu derece kuvvetli bir bağlantıyı tespit etmek güç olabilir (Bkz. Cassese 2007). Nitekim uluslararası hukuka aykırı fiilden ötürü uluslararası sorumluluğun bir devlete bağlanmasında benimsenen bu yüksek çıta, hibrit savaş gibi stratejilerin geliştirilmesine hukuki imkân tanımaktadır.

1990’lı yıllardan itibaren başka uluslararası kurumlar hukuka aykırı davranışın devlete atfedilebilirliği konusunda yenilikçi yaklaşımlar sergilemiştir. Mesela Eski Yugoslavya hakkındaki Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Temyiz Dairesi Tadić davasında verdiği 1999 tarihli kararda silahlı çatışmalara ilişkin ilke ve kuralların uygulanabilirliği sorusu karşısında silahlı çatışmalar hukukunun ihlallerinin atfedileceği unsurların tespitinde daha esnek bir kıstas geliştirmiştir. Mahkeme tarafından “genel kontrol” şeklinde ifade edilen bu kriteri geliştirmekteki amacı aslında son derece basittir: “devlet yetkilileri tarafından işlenemeyen veya işlenmemesi gereken eylemlerin özel kişiler tarafından gerçekleştirilmesini sağlayarak veya hükümet yetkilerinin kullanımına açıkça katılan kişilerin ulusal yasalar altında devlet organı olarak sınıflandırılmadığını ileri sürmek suretiyle devletin sorumluluğunu gündeme getirmediğini iddia ederek, devletlerin uluslararası sorumluluktan kaçınmasını engellemek.” (Tadić, 1999, Par. 117)

Bu perspektif itibarıyla Mahkeme devlet-dışı askeri veya yarı-askeri birimlerin davranışlarının, devletin bu unsurlar üzerinde bir biçimde genel kontrol sahibi olması halinde ve hukukun üstünlüğü ilkesi gereğince devlet sorumluluğunun ihdâsını zorunlu kıldığı sonucuna ulaşmıştır. Genel kontrol sadece devlet-dışı grupların donatılması, finansmanı,

eğitimi veya operasyonel seviyede desteklenmesi anlamına gelmemektedir ve askeri faaliyetin planlanmasında eşgüdüm ve yardım sağlanmasını da kapsamaktadır (Tadić, 1999, Par. 131). Bu test aslen silahlı çatışmalar hukukunun uygulanabilirliğine yönelik geliştirilmiş olsa da, zorunluluk karşısında genel kontrol kriterinin telâffuz bulmuş olması uluslararası hukuk mekanizmalarının hukukun üstünlüğü paradigması çerçevesinde yasal kavramları yeniden tanımlayarak hukuki rejimlerin kapsamını genişletme imkânına sahip olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Benzeri bir tutum Moldova’da ayrılıkçı bir ülkesel birime tekâbül eden Trans-Dniester hakkındaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde görülen davalarda karşımıza çıkmaktadır. Bu davalarda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ihlallerinden ötürü Rusya’nın sorumluluğuna ilişkin karar verilirken Mahkeme daha önce varolmayan kimi kavramlara başvurmuştur. Mesela, 2004 tarihli İlaşcu davasında Mahkeme Rusya’nın yükümlülükleri anlamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin yetkisel kapsamının ayrılıkçı ülkesel birime uzandığına karar vermiştir (İlaşcu, 2004, Par. 376-394). Mahkeme’ye göre, ilk aşamada, ayrılıkçı çatışmaya 14. Ordunun aktif katılımı ve ateşkese erişildikten sonra oluşan süreçte gündeme gelen fiili durumdaki rolü sebebiyle, Rusya sorumluluk taşımaktadır. Mahkeme ayrılıkçı ülkesel birimin Rusya’nın askeri, siyasi ve ekonomik desteği olmadan ayakta kalamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme ayrıca ayrılıkçı rejimin Rusya’nın “etkin otoritesi” altında veya en azından onun “belirleyici nüfûzu” kapsamında yer aldığı kararına da ulaşmıştır. Mahkeme’ye göre bu bağlantı sebebiyle ayrılıkçı ülkesel birimin mensuplarının Sözleşme’nin ihlâlini teşkil eden fiilleri Rusya’ya atfedilebilir niteliktedir (İlaşcu, 2004, Par. 392). “Belirleyici nüfûz” kavramı, Trans-Dniester hakkındaki öteki kararlarda açıkça yer almıştır (Örneğin; Catan, 2012, Par. 111).

Bu noktada amacımız hibrit savaş hallerinde devlet-dışı unsurların davranışlarının bir devlete atfı konusunda hangi kriterin daha uygun olduğunu belirlemek olmadığını ifade etmek gerekir. Benzeri şekilde amacımız yeni kriterler önermek de değildir. Daha ziyâde arzulanan uluslararası mekanizmalar önünde farklı durumlara uygulanabilir nitelikte farklı kriterlerin varlığını ortaya koymaktadır. Bu kriterlerin akdi veya teâmüli normlar yerine uluslararası mekanizmalar aracılığıyla şekillendiği dikkate alındığında, hibrit savaş sırasında devlet-dışı unsurlar tarafından işlenen fiillerin devletlere atfedilemezliğini esas alan ve hibrit savaş stratejisini etkin kılan unsurlara karşı uluslararası hukukun bir cevap sunabileceğini tartışmak mümkündür. Örneğin, teorik anlamda, uluslararası mahkemeler herhangi bir hibrit savaş haline ilişkin yetkili kılındıklarında mevcut yasal zemini yeniden değerlendirebilir, bir iç silahlı çatışmada devlet-dışı unsurlar tarafından işlenen insan hakları ihlâllerini ele alabilir ve devletin bu unsurlar üzerinde belirleyici nüfûz sergilemesi temelinde sorumluluk gündeme getirebilir. Hatta yabancı bir devletin dış politika menfaatleri çerçevesinde faaliyet gösteren suç örgütlerinin veya benzeri şekilde siber suça girişen özel kişilerin gerçekleştirdikleri hukuka aykırı fiillerin hukuki sonuçlarının devlete atfedilmesinde aynı esnek kriterlerin gündeme getirilmesi mümkün olabilir.

Hangi ihtimâl söz konusu olursa olsun uluslararası hukukun kapsamının hibrit savaşları kapsayacak mahiyette genişletilmesi amacıyla mevcut kriterlerin yeniden ele alınabilirliği veya bu tür durumlara uygun yeni mekanizmaların geliştirilebilirliği konusunda bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, bunu belirleyecek olan uluslararası siyâsettir: İster andlaşmalar hukuku altında ister kurumsal bir yapı dâhilinde gündeme gelsin, uluslararası hukukta hibrit savaşa karşı tedbirlerin geliştirilmesi bu tehdidin uluslararası hukuk altında değerlendirilmesi gerektiğine yönelik uluslararası toplumda bir uzlaşının şekillenmesi

sonrasında mümkün olacaktır. Uluslararası hukukun devletler tarafından devletler için oluşturulduğu gerçeği ile bağlantılı bu durum itibarıyla ki, savaşın doğasında görülen herhangi bir değişikliğin uluslararası hukuk tarafından ele alınması kararına, devletlerin bu yönde sergileyecekleri iradeye bağlıdır. Uluslararası hukukta hibrit savaşa karşı geliştirilecek hukuk ancak bir zorunluluğun ürünü olacaktır. Diğer bir ifadeyle, hibrit savaş stratejisine karşı hukuki gelişmelere şahitlik etmek ancak hibrit savaş stratejisinin tezâhürü addedilen örneklerin istisna olmaktan çıktığında veya bu strateji öncelikli bir uluslararası barış ve güvenlik sorunsalına dönüştüğünde söz konusu olacaktır. Bu ise bizi uluslararası hukukun yapısal sınırları sorunuyla karşı karşıya getirmektedir.

Sonuç: Hibrit savaş önermesi savaşın araç ve yöntemlerinde görülen özel bir gelişmenin basit bir ifadesi değildir. Askeri bir stratejiyi ifade eden hibrit savaş uluslararası ilişkilerin güncel siyasi çerçevesi hakkında önemli kimi unsurların altını çizmektedir. Profesör Korhonen tarafından ifade edildiği üzere, bu siyasi çerçeve sebebiyledir ki “münhâsıran askeri başarıya erişimden ziyâde [devletler] düşmanı siyasi, ekonomik, bilişimsel, insani ve öteki tedbirlerle tahakküm altına almaya ve kontrol kazanmayı amaçlamaktadırlar” (Korhonen, 2015, s. 459). Hibrit savaş gibi yeni stratejilerin şekillenmesinde uluslararası hukukun etkisi şüphesizdir.

Uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğü temelinde bir dünya kamu düzeni ihdâs etmek suretiyle siyasi ve askeri değerlendirmelerin yasal değerlendirmelerle hizalanmasına sebebiyet vermiştir. Savaşın doğasında görülen değişimin hukuk düzeninde denetim altına alınmasına yönelik geliştirilecek herhangi bir karşılığın, bu değişime etki eden uluslararası hukuk meselelerini dikkate alması gereklidir. Her ihtimalde, uluslararası hukuk hibrit savaş stratejisinin hayata geçirilmesiyle birlikte karşılaşılan sorunların tamamına çare teşkil etmeyecektir. Öncelikle, hibrit savaş stratejisi Ulus-devlet modelinin hibrit nitelik kazanmasıyla bağlantılıdır. Profesör Korhonen’in çalışmasında vurgulandığı üzere, savaş hibrittir zira hem mağdur hem de saldırgan devlet belirli ölçüde hibrit bir nitelik sergilemektedir (Korhonen, 2015). Bu açıdan hibrit savaş kuramı devletin geleceğini ilgilendiren felsefi ve siyasi nitelikteki hassas sorulara dokunmaktadır. Devlet iflası ile mücâdeleye ilişkin kimi değerlendirmeler uluslararası hukuk çalışmaları alanında ses bulsa da, devletin geleceği disiplinin kapsamının ötesinde yer almaktadır. Uluslararası hukukun kendisi uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin kimi meselelerde yapısal sınırlara sahiptir. Bu sınırlar siyasi vücut tarafından tayin edilmektedir, yani uluslararası hukuka hayat veren uluslararası toplum tarafından belirlenmektedir. Modern uluslararası hukuk, önünde eşit egemenlik ilkesine dayanmaktadır. Fakat uluslararası hukuk ile uluslararası ilişkilerin siyasi gerçeklikleri arasında reddi mümkün olmayan bir yakın ilişki vardır. Bu ilişki öyledir ki, en azından de facto bir çerçevede eşitler arasında birincilere (primus inter pares) imkan tanımaktadır. Bu hakikâti kabullenmeden uluslararası hukukun işlemediği veya işleyemediği durumları açıklamak mümkün olmamaktadır.

Bu durum itibarıyla, örneğin, BM Güvenlik Konseyi gibi mekanizmalarda veto gücünü elinde bulunduran üye devletlerden biri tarafından hibrit savaş stratejisinin hayata geçirilmesi halinde uluslararası hukuk hareketsiz kalmaktadır. Bu noktada karşılaşılan sorun aslında eski bir bilmeceye vücut bulmaktadır: “Bekçileri kim bekleyecektir?” (Quis custodiet ipsos custodes?). Bu bilmeceye verilecek cevap, ne yazık ki, hukuk disiplini dışında yer edinmektedir.

Kaynakça

- Arnold, R. & Quénivet, N. N. R. (Eds.). (2008). *International Humanitarian Law and Human Rights Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor: Michigan University Press.
- Butkevych, O. "History of Ancient International Law: Challenges and Prospects", *Journal of the History of International Law*, V.5(2), 2003
- Cassese, A. (2008). *Civil War and International Law*. In Antonio Cassese & Paola Gaeta Zappalà (Eds.), *The Human Dimension of International Law: Selected Papers of Antonio Cassese*. Oxford: Oxford University Press.
- Cassese, A. (2012). *States: Rise and Decline of the Primary Subjects of International Community*. In Bardo Fassbender, Anne Peters, Simone Peter & Daniel Högger (Eds), *The Oxford Handbook of the History of International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Cassese, A. (2007). *The Nicaragua and Tadić Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia*. *European Journal of International Law*, 18(4).
- Cassese, A. (2003). *International Law*. Oxford University Press, Oxford.
- Clausewitz, C. von. (2007). *On War*. Oxford: Oxford University Press.
- Creveld, M. van. (2000). *Technology and War II: Postmodern War?* In Charles Townshend (Ed.), *The Oxford History of Modern War*, Oxford: Oxford University Press.
- Creveld, M. van. (1991). *The Clausewitzian Universe and the Law of War*. *Journal of Contemporary History*, 26(3/4).
- Dinstein, Y. (2011). *War, Aggression and Self-Defence* (5th Edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dörr, O. (2015). *Use of Force, Prohibition of*. In *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*.
- Gerasimov, V. (2013). *Military-Industrial Kurier*, VPK News, Feb. 27, (translation: Coalson, Robert, "Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine", 09/02/2014, http://www.huffingtonpost.com/robert-coalson/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480.html)
- Green, L. (2000). *The Contemporary Law of Armed Conflict* (2nd Edition). Manchester: Juris Publishing-Manchester University Press.
- Grotius, H. (2005). *The Rights of War and Peace*, I, II, III. In Richard Tuck (Ed.), *Indianapolis: Liberty Fund*.
- Haines, S. (2012). *The Nature of War and the Character of Contemporary Armed Conflict*. In Elizabeth Wilmshurst (Ed.), *International Law and the Classification of Conflicts*. Oxford: Oxford University Press.

Hughes, G. (2012). *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*. Eastbourne: Sussex Academic Press.

Jensen, E. T. (2013). Future War, Future Law. *Minnesota Journal of International Law*, 22(2).

Johnson, J. T. (1981). *The Just War in the Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press.

Korhonen, O. (2015). Deconstructing the Conflict in Ukraine: The Relevance of International Law to Hybrid States and Wars. *German Law Journal*, 16(3).

Kraehenmann, S. (2014). *Foreign Fighters Under International Law*. Geneva Academy Briefing No. 7, Geneva.

McDougal M. S. & Lasswell, H. D. (1959). The Identification and Appraisal of Diverse Systems of Public Order. *American Journal of International Law*, 53(1).

Mumford, A. (2013). *Proxy Warfare, Polity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Murray, W. & Mansoor, P. R. (2012). *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.

Neff, S. C. (2005). *War and the Law of Nations: A General History*. Cambridge: CUP.

Newman, E. & Derouen, K. (2014). Introduction. In Edward Newman & Karl Derouen (Eds.), *Routledge Handbook of Civil Wars*. New York: Routledge.

O'Connell, M. E. (2008). *The Power and Purpose of International Law: Insights from the Theory and Practice of Enforcement*. Oxford: Oxford University Press.

Perna, L. (2006). *The Formation of the Treaty Rules Applicable in Non-International Armed Conflicts*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Qiao, L. & Wang, X. (2002). *Unrestricted Warfare: China's Master Plan to Destroy America*. Panama: Pan American Publishing Company.

Russell, F. H. (1975). *The Just War in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Samuels, K. (2007). *Political Violence and the International Community: Developments in International Law and Policy*. Leiden: Brill.

Sarkess, M. R. & Wayman, F. W. (2010). *Resort to War: A Date Guide to Inter-State, Extra-State, Intra-State, and Non-State Wars, 1816-2007*. Washington D.C.: CQ Press, <<http://www.correlatesofwar.org/>>

Schmitt, C. (2006). *The Nomos of the Earth in the International Law of Jus Publicum Europaeum*. New York: Telos Press Publishing.

Schröfl, J., Rajaei, B. M., & Muhr, D. (2011). *Hybrid and Cyber War as Consequences of the Asymmetry: A Comprehensive Approach Answering Hybrid Actors and Activities in Cyber Space. Political, Social and Military Responses*. Bern: Peter Lang.

Smith, R. (2006). *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. London: Penguin.

Sur, S. (2012). *The Evolving Legal Aspects of War*. In Julian Lindley-french & Yves Boyer (Eds.), *The Oxford Handbook of War*. Oxford: Oxford University Press.

Themnér, L. & Wallensteen, P. (2013). *Armed Conflicts, 1946-2013*. *Journal of Peace Research*, 51(4).

Uzun, M. C. (2007). *Savaşın Değişen Yüzü Karşısında Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar. İçinde Erdoğan Teziç'e Armağan*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları.

Uzun, M. C. (2014). *Uluslararası Hukuk Öncesi Dönemde Jus ad Bellum*. İçinde Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, Cilt II. İstanbul: Beta.

Väyrynen, T. (1998). *New Conflicts and Their Peaceful Resolution*. Mariehamn: the Åland Islands Peace Institute.

Vitalii, V. (2015). *Hybrid War, International Law and Eastern Ukraine*. *European Political and Law Discourse*, 2(4).

Vos, J. A. (2013). *The Function of Public International Law*. Nijkerk: Springer.

Watkin, K. (2012). *Small Wars: The Legal Challenges*.

In Kenneth Watkin & Andrew J. Norris (Eds.), *International Law Studies: Non-International Armed Conflicts in the Twenty First Century*, V.88.

Weber, M. (1958). *Politics as a Vocation*. In *Essays in Sociology*. Boston: Routledge.

Wehberg, H. (1938). *La Guerre Civile et le Droit International*. In *Collected Courses of The Hague Academy of International Law*, V.63.

Wood, M. (2013). *Use of Force, Prohibition of Threat*. In *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*.

Yasuaki, O. (2003). *International Law In and With International Politics: The Functions of International Law in International Society*. *European Journal of International Law*, 14.

I.C.J., *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America, Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 14*

ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić, IT-94-1-A, Appeals Chamber, Decision, 15 July 1999*

ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-A, 2 October 1995*

ECHR, *Catan and Others v. Moldova and Russia, Grand Chamber, Judgment, App. No. 43370/04 and 18454/06, 19 October 2012*.

ECHR, Case of Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia, Judgment, App. No. 48787/99, 8 July 2004.

Hibrit Savaşın Sosyolojik Boyutu

David R.SEGAL *

Giriş

Savaş sosyolojisi genellikle savaşı meydana getiren unsurların neler olduğu ve savaşın nasıl cereyan ettiği gibi konuları incelemektedir. Daha kurumsallaşmış bir alan olan askeri sosyoloji ise, sivil-asker ilişkileri gibi makro konulara ek olarak silahlı kuvvetlerde kimlerin çalıştığı, bu kişilerin ne gibi roller icra ettikleri ve silahlı kuvvetlerin nasıl teşkilatlandıkları gibi “mezo” (makro ve mikro arasında) seviyedeki konuları da ele almaktadır. Bu çalışmada, Amerika Birleşik devletleri’ndeki (ABD) tecrübelerden yola çıkılarak her iki analiz düzeyi üzerinde durulacaktır.

Savaş sosyolojisi konusundaki çağdaş tartışmalar çoğunlukla Carl Von Clausewitz’in (1776) çalışmalarına atıf yapılarak başlatılmakta; ya Clausewitz’in savaşa bakış açısını ve teorilerini desteklemekte (Örneğin; Echevarria, 1995-1996) ya da modern teoriler ışığında ona eleştiriler getirmektedir (Örneğin; van Creveld, 1995). Ancak son dönemde hibrit savaş olarak adlandırdığımız kavramla ilişkisi nedeniyle Sun Tzu (1711)’nin çalışmalarına olan ilgi artmıştır. Ben Clausewitz’in savaşa yönelik yaklaşımı ile toplum, devlet ve asker üçlemesinin geçerliliğini koruduğuna inanıyorum. Ama aynı zamanda, katı dogmatizmden uzaklaşarak Clausewitz’in bakış açısının tatbiki konusunda yeni yaklaşımlar aramamız gerektiğini değerlendiriyorum (Strachan ve Hertberg-Rothe, 2007).

Özellikle, Clausewitz’in savaşın, siyasetin bir uzantısı olduğu önermesini kabul etmemiz gerektiğini, ancak politika tanımımızı ulus devletin ötesine geçecek (veya altında olacak) şekilde genişletmemiz gerektiğini ve düzensiz kuvvetleri de askeri güç tanımına dâhil etmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Clausewitz’in en çok atıf yapılan aforizmalarından biri her çağın kendi savaşını yaratacağıdır. Ben bunu “her çağın kendine özgü askeri operasyonlar yelpazesi vardır” şeklinde değiştirmek istiyorum. Yelpazenin en alt basamağında milletlerden ziyade aileler, aşiretler/kabileler ve dini veya bölgesel gruplar arasında cereyan eden en ilkel çatışmalar bulunmaktadır. Zaman içinde genişleyen en üst basamakta ise daha çok ülkelerin silahlı kuvvetleri arasında cereyan eden ve sosyolojik analizin önemli bir alanı olan teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli değişen savaşlar bulunmaktadır. Yelpazenin bu ucu, potansiyel olarak, bünyesinde kimyasal, biyolojik ve nükleer savaşı da barındırmaktadır. Hibrit savaşa ilişkin en önemli zorluk, yelpazenin en altında genellikle konvansiyonel savaşlar olmasına rağmen, modern orduların yelpazenin bütünündeki harplere ilgilenmek zorunda olmasıdır.

Modern savaşlara ilişkin ilginç ayrıntıdan biri de gelişen teknolojinin yelpazenin altında yer alan çatışmaları da önemli ölçüde değiştirmiş olmasıdır. Artık bu harpler ilkel silahlarla sınırlı kalmamakta; bilgi harbi de dâhil olmak üzere modern harp biçimlerini kullanmaktadır. Patlamamış mühimmatın veya diğer patlayıcı maddelerin karmaşık düzenekler kurularak El Yapımı Patlayıcı (EYP)’ya dönüştürülmesi ve kullanılması bu çerçevede örnek olarak gösterilebilir. İkinci olarak modern anlayışa göre benimsenen “çağ

* Profesör, Maryland Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

(age)" kavramı Clausewitz'in 19'uncu yüzyıl anlayışından öteye taşınmalıdır. Bu kapsamda çağ kavramı, zamanın hızla aktığı ve savaşın sosyal boyutlarının nesillerle değil yıla bağlı olarak değiştiği günümüze göre yeniden tanımlanmalıdır.

Sun Tzu'nun savaş tarihine en büyük katkılarından biri savaşta düşmanı doğrudan bozguna uğratmaktansa, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan yöntemleri kullanarak düşmanın stratejisini bozguna uğratmayı benimsemesidir. Sun Tzu, düşmanın hassas noktalarına saldırmaktan bahsederken, dolaylı (indirekt) yaklaşıma vurgu yapmış ve gerilla savaşının taktik ve stratejik değerini çok erken sayılabilecek bir dönemde ortaya koymuştur. Sun Tzu'nun benimsediği dolaylı yaklaşım, konvansiyonel harp kabiliyetleri birbirinden oldukça farklı olan hasımlar arasında harbin mümkün olduğunu ileri sürmekte; daha güçlü konvansiyonel kuvvetlere sahip olan tarafın kazanacağı varsayımına dayanmamakta ve bugün asimetrik veya hibrit savaş olarak adlandırdığımız harbin temellerini ortaya koymaktadır.

Değişen Savaş ya da Değişen Dil

İnsanoğlunu diğer türlerden ayıran dil kullanımı sosyolojik analizin de temel bir ögesidir. Ayrıca kullanılan dil, kültürün de önemli bir parçasıdır ve kültür içerisinde insan davranışlarına yön veren önemli faktörlerden birisidir. Örneğin, terör faaliyetlerinin bir suç unsuru veya bir savaş tehdidi gibi algılanması, teröre karşı uygulanacak hareket tarzlarını ve alınacak tedbirleri değiştirmektedir. Suç olarak değerlendirilen faaliyetlere karşı polis kuvvetleri ve ülkedeki kanunlar devreye girerken, savaş tehdidi olarak değerlendirilen aktivitelere karşı askeri hareketlilik söz konusu olmaktadır. Ekim 2000'de ABD'ye ait USS Cole gemisi Yemen açıklarında El-Kaide Terör Örgütü unsurlarının saldırısına uğradığında, yapılan eylem bir suç olarak algılanmış ve olayı soruşturmaya FBI ve NCIS yetkilileri gönderilmiştir. Soruşturma sonucunda Federal Mahkeme'de (sivil nitelikli) yürütülen dava neticesinde Yemen Hükümeti kusurlu bulunmuştur (Segal, Hunter, Keltz, & Kestnbaum, 2004). Olaydan bir yıl sonra, 11 Eylül 2001 tarihinde, El-Kaide Terör Örgütü elemanları dört sivil uçağı kaçırmış ve üç uçak ile New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi binalarına, bir uçak ile de Washington'da bulunan Amerika Savunma Bakanlığı (Pentagon) binasına saldırmışlardır. Olay, yetkililer tarafından ilk anda bir suç eylemi olarak nitelendirilse de kısa bir süre içerisinde Bush yönetimi olayı bir terör saldırısı ve ABD'nin ulusal güvenliğine bir tehdit olarak nitelendirmiştir. Amerika, El-Kaide'yi destekleyen Taliban'ı sonlandırmak amacıyla Afganistan'ı işgal ederek teröre küresel olarak savaş açmıştır. Kişisel değerlendirmelerime göre hibrit savaş, teknik ve taktikleri açısından bünyesinde hem suç mahiyetli eylemleri hem de savaşa yönelik aktiviteleri barındırdığından, bu tarz bir çatışmada kolluk kuvvetleri ve askeri kuvvetler omuz omuza kullanılmalıdır. Günümüz uygulamalarına bakıldığında da benzer yaklaşımları görmek mümkündür. Barışı Destekleme Harekâtlarında görev alan askeri kuvvetlerin polis görevleri icra etmesi veya polis teşkilatlarında SWAT Timleri benzeri askeri yapıların oluşturulması buna örnek teşkil etmektedir. Bunların da ötesinde bir kültüre göre terörist olan kişinin, diğer bir kültüre göre özgürlük savaşçısı olması da önemli bir husustur. Bu nedenle muharebe alanını paylaştığımız müttefik ve hasımların kültürlerinin anlaşılması, faaliyetlerin ve maksadın yanlış anlaşılmasını engellemek için çok önemlidir.

20'nci yüzyılın ilk yarısında yapılan analizler daha çok ülke orduları arasında yapılan konvansiyonel savaşlar üzerine odaklıdır. Bu kapsamda Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile Kore Savaşı öne çıkmaktadır. Geçtiğimiz yüzyıl boyunca devletler gelecekte olabilecek

muhtemel savaflara karşı planlamalar yapmış, hazırda silahlı ve eğitimli kuvvetler bulundurarak tedbir almaya çalışmışlardır. Ancak 1970'lerde gerçekleşen Vietnam Savaşı'yla beraber konvansiyonel savaşın karşısına, devletlerin pek de tecrübeli olmadıkları ve gerilla savaşını öne çıkaran "düşük yoğunluklu çatışma (low intensity conflict)" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram terörle mücadele, ayaklanmalara karşı koyma, ulus inşası, barışı koruma gibi birçok alanda kullanılagelmiştir. Vietnam Savaşı'nda ise gerilla savaşından özel operasyonlara, kara havacılığından ağır topçuya kadar geniş bir çatışma yelpazesinin örnekleri vardır. Andrew Mack (1975) küçük boyutlu savaşlar hakkındaki düşüncelerini ifade ederken dengesiz oranda kuvvete sahip taraflar arasında asimetrik savaş konseptini ortaya atmıştır, ancak bu kavram takip eden 20 yıl boyunca akademisyenler tarafından pek de kabul görmemiştir.

1980'li yıllarda, 1970'lerin konseptleri değişmeye başlamış, sivil ve asker ayrımının yanında askeri operasyon ve politika ayrımının da bulanıklaştığı "4'üncü nesil savaflara" dönüşüm başlamıştır. 1990'lara gelindiğinde ise insani yardım harekâtları, uluslararası barışı koruma gibi yeni nesil askeri faaliyetler "savaş dışı icra edilen askeri operasyonlar (military operations other than war)" olarak nitelendirilmiştir (Diehl, 1993). Bu süreçte askeri kuvvetler daha çok çatışan taraflar arasında konuşlandırılarak stratejik bir barış gücü unsuru olmuşlardır (Dandeker & Gow, 1997). 1990'larda Van Crevend (1991) savaşın temel dinamiklerinde önemli değişiklikler olduğunu ifade etmiş ve Clausewitz'in savaş anlayışına önemli eleştiriler yapmıştır. Kaldor (1999) ise "yeni savaflar (new wars)" kavramını ortaya atmış ve son dönemde artan küresel eğilimler çerçevesinde taktiklerin, amaçların ve çatışmanın finansal kaynaklarının da değiştiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda yeni savaşların kategori dışı olduğunu, savaş alanı ve diğer bölgeler, savaştan taraflar ve kurbanlar, politik ve ideolojik amaçlar vb. arasındaki ayrımı ortadan kaldırdığını anlatmaktadır. Deniz Kuvvetlerinde Amiral olan Charles Krulack (1999) ise "üç bloklu savaş (three block war)" kavramını ortaya atmış ve askeri bir gücün kendini her an barışı koruma, insani yardım veya ayaklanmaya karşı koyma harekâtlarından birisinin içerisinde bulabileceğini ifade etmiştir. Yaklaşımlardan her biri tek tek ele alındığında ne kadar kısıtlı olsalar da, bütün olarak ele alındığı zaman askeri harekâtların aynı anda farklı alanlarda icra edilmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada 21'inci yüzyılda hibrit savaş gibi modern savaş kavramları ile ilgili konuşmaya başladığımızda, çatışma yelpazesinin terörle mücadeleden, ayaklanmaya karşı koymaya veya konvansiyonel harekâta kadar birçok farklı alanına değinmek zorunda kalıyoruz. Buradaki temel nokta şudur: Uzun yıllardır meydana gelmekte olan savaşların cereyan tarzı göz önünde bulundurulduğunda, hibrit savaş daha doğru ve tanımlayıcı bir ifadedir. Savaşta yeni hiçbir şey olmasa da artık savaşlar birçok noktada, eş zamanlı olarak ve çeşitli biçimlerde cereyan etmektedir. Ülkeler katıldıkları ve ilgili oldukları son savaflara uygun biçimde hazırlanma eğilimini yavaş yavaş terk ederek, geçmişteki düzensiz savaflardan çıkarılacak dersleri yeniden öğrenmek konusunda istekli olmaya başlamışlardır. Bu nedenle "yeni savaflar" gibi bir kavramı kabul ederek savaşın artık eskisi gibi olmadığı faraziyesiyle, eski düzensiz muharebeleri incelememek ve onlardan ders almamak geçmişin unutulmasına ve hataların tekrarlanmasına neden olabilir.

Amerikan bağımsızlık savaşı 18'inci yüzyıl sonlarında Boston'ın kenar mahallelerinde gerilla operasyonlarıyla başlamıştır. Ama George Washington, Amerikan İhtilali sırasında konvansiyonel harbi başarıyla uygularken, ordusunun mümkün olduğunca kıta Avrupası orduları gibi görünmesine gayret göstermiştir (Gerilla savaşlarının çok fazla yer almasından dolayı). İçeriden ve dışarıdan ihtilal ve karşı ihtilal ile ilgili tarihi tecrübesi olmasına rağmen

küresel bir güç olarak Amerikan doktrini, daha sonraları da farklı etkilere maruz kalmıştır. Eski sömürgeci güçler kendi emperyalist tecrübelerinden edindikleri derslere sahipler ama günümüze bu tecrübelerin ne kadarını yansıttıkları merak konusudur. 20'nci yüzyıl başlarındaki Arap Ayaklanmalarından çıkarılan dersler bugünün doktrinlerinde mevcut mudur?

Sosyolojik Temel Taşları

Herhangi bir kuruluş veya sosyal sürecin sosyolojik analizi iki temel konu olan halk ve organizasyon konusunu ele almalıdır. Pek çok modern toplumda ordu, merkezi bir sosyal kuruluştur ve savaş sorgulanamaz bir sosyal süreçtir. Ben bu alanlara özellikle biraz bunların ne anlama geldiği ve savaşta ve silahlı kuvvetlere yönelik olarak da çalışmalarda başvurmak maksadıyla değineceğim.

Nüfus: Bir modern demokratik devlette silahlı kuvvetler, paydaşları oluşturan çeşitli insanlardan oluşur. Bunlar doğrudan muharebe alanında olabileceği gibi, uzaktan çalıştırılan savaş araçlarının başında olanlar, savaşanlara destek olanlar, askeri personel aileleri, silahlı kuvvetlerin içinden çıktığı kitle ve demokratik devlette başarılı bir askeri harekât için desteği (veya rızası) gerekli olan kişilerdir. Doğrudan muharip asker olmayan bu kitle belki de terörizm gibi konvansiyonel olmayan operasyonlarda da hedef oluşturabilmektedirler. Burada ifade edilmek istenen temel endişeler “kitle ne kadar homojendir ve hizmet edeceklerin sosyal tanımlaması nedir, ne gibi roller oynayacaklar, askeri kitle sivil halktan hangi oranda ayrılmaktadır” gibi hususlardır. Üstelik burada daha büyük bir öneme sahip olan konu, düşmanın halkı ne şekilde tanımladığı ve onun düşmana yardımının anlaşılmasıdır.

İlk insan topluluklarında askerlik ayrı bir iş olarak görülmezdi. Daha çok savaş zamanı silahını alıp muharip olan, yani gerektiğinde ortaya çıkan, barış zamanı tarım ve avlanma gibi diğer işlerine dönen, kültürel olarak uygun kısımlardan oluşan bir halk kitlesinin yönlendirilmesinden oluşmaktaydı. Burada belirtilen düşük seviyedeki iş bölümü, günümüzde Vietkong ve El-Kaide benzeri günümüz çatışmaları ile karakterize edilmektedir.

19'uncu ve 20'nci yüzyıllar boyunca Amerikan nüfusunun askerliğe elverişli kesimi genç, heteroseksüel, beyaz erkeklerden oluşmaktaydı ve bu kriterleri karşılamayan bireyler dışlanmakta, ayrıma maruz kalmakta, sayıca ve görev bakımından sınırlandırılmakta veya farklı şekillerde ayrıma tabi tutulmaktaydı (Segal & Kestnbaum, 2002). Askeri kitleyi yönetmedeki temel araç, ayırım yapıp dışlamaydı. Bu strateji silahlı kuvvetlerin yerine getirebileceği bilgi yeteneklerini sınırlıyordu. Ama 20'nci yüzyılın ortalarından başlayarak ordu daha kapsayıcı olmuş ve insan kapasitesini çeşitlendirmesini de diğer Amerikan kuruluşları gibi öğrenmeye başlamıştır (Segal, Smith, Segal & Canuso, 2016). Bu, özellikle hibrit operasyonlar için doğrudur. Aslında kuvvet oluşumunda çeşitliliğe tolerans gösterilmesi, kültürel olarak karşılıklı anlayışı da geliştirmektedir (Hajjar, 2010). Ayrıca liderlik, içsel çeşitlilik ve kültürler arası yetenek geliştirmede de önemlidir.

Örneğin ABD'de Afrika kökenli Amerikalılar için hangi birliklerde görev alacaklarına, hangi işi yapacaklarına, hangi rütbeye sahip olabileceklerine dair kısıtlamalar vardı. Amerikan ordusu ırksal anlamda entegrasyonu sağlayan ilk önemli sosyal organizasyon olsa da (Moskos & Butler, 1996), 1950'lere kadar bu entegrasyon organizasyonel anlamda tam olarak sağlanamamış ve ırk temelli gerilimler Vietnam Savaşı dönemi boyunca sürmüştür. Orduda çeşitliliğin daha fazla kabul görmesi, Vietnam'da daha fazla kültürel duyarlılığa sebep olabilirdi.

Tarih boyunca askeri personel, pek çok millet için cinsiyete göre belirlenmiştir. Askeri görev bir erkek işi olarak görülmüştür. Batılı ülkeler, kadınların silahlı kuvvetlere aşamalı katılım sürecini öngörmüşlerdir. Ama kadınlar konvansiyonel olmayan savaşlara çoktan beri katılmaktadır. Örneğin, Amerikan bağımsızlık ve iç savaşında, İkinci Dünya Savaşı'ndaki direniş ve istihbarat faaliyetlerinde, Vietkonglar'da ve günümüzde radikal intihar bombacıları ve savaşçılarda. ABD'de bayanların orduya katılımı devam eden bir süreçtir ve günümüzde kara muharip görevleri de dâhil daha önce bayanlara kapalı olan görevlerin açılmasıyla da bu süreç devam etmektedir (Segal, Segal & Reed, 2016).

Bayanların askeri harekât yelpazesinin alt ucundaki operasyonlara daha fazla katılması başlangıçta cinsiyet entegrasyonu sürecini kısmen de olsa etkilemiştir. Vietnam Savaşının ardından ABD, artan oranda insani yardım ve barışı koruma görevlerinde yer almış ve bayanlar kendi yeteneklerini ve görevlerindeki kabiliyetlerini gösterme imkânına kavuşmuşlardır (Sandhoff & Segal, 2013). Savaş alanında ve askeri operasyonların dağılımında kadınların konumundaki bugünkü değişiklikler, Irak ve Afganistan'daki erkeklerden oluşan birliklere eklenen kadın askerlerin başarılı entegrasyonundan etkilenmiştir. Bu çatışmalarda cephe ve geri bölge diye bir ayrım yoktu. Destek görevinde bulunan bayanlar riske devamlı maruz kalmışlardır.

Belki de daha önemlisi kalplerin ve akılların kazanılması gerektiği bir görevde, yerel halk kadın erkek ayrımı konusunda kültürel hassasiyet gösterebilir ve yerel kadınlarla etkileşime geçecek kadın askerlere ihtiyaç duyulabilir. Bu durum, muharip birlikler ile birlikte kadın askerlerin de dış görevlere gitmesini gerektirmektedir. Her ne kadar kurallar muharip birliklere kadınların atanmasını yasaklasa da gerçek durum kadınların muharip birliklerde görev yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu politikayı gerçekler ışığında değerlendirdiğimizde, bu tür durumlarda kadının temel fonksiyonunu ve yeni görevlerdeki fonksiyonunu tanımlamamız gerekmektedir. Bu durum, Afganistan'da yerel kadınlarla çalışan ve yerel halk ile ilgili önemli bilgi sağlayan ve onlara sağlık ve sosyal hizmetler sağlayan ordudaki kadın işbirliği timleri ve deniz piyadelerini kapsamaktadır.

Askeri birliklerdeki "çeşitlilik" ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. 21'inci yüzyılda İngiltere'de azınlıkların orduda temsili ile ilgili tartışmalar olmuş; bunlar Dandeker ve Mason'ın da (2001) belirttiği gibi İngiliz olmanın ne anlama geldiğinin yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Özellikle Ortadoğu'da devam eden operasyonlar ışığında, İngiliz Ordusu'nda Müslümanların rolü ile ilgili kaygılar ortaya çıkmıştır. (Ware, 2013).

ABD'de de benzer endişeler vardır. 11 Eylül 2001 olayları Amerikan halkında Müslümanları diğer gruplardan farklı gören önyargıları canlandırmıştır (Sandhoff, 2013). ABD ordusundaki Müslüman sayısını tam olarak bilmek zordur, tahmini sayıları 3000 ile 15000 arasındadır. Ancak en çok ifade edilen sayı 5000'dir. Ordu içine entegre edilmişlerin büyük bir kısmı Irak ve Afganistan'da da görevlendirilmişlerdir. Bazı Müslüman personel ABD'de İslamafobinin arttığını değerlendirmektedir (Gibbons-Neff, 2015) ve bu başkanlık seçiminde kullanılan dile de yansımaktadır. Buna karşın, Sandhoff'un (2013) Müslüman personel üzerinde yapılan araştırmaları gösteriyor ki, her ne kadar askeri tecrübeleri olumlu olsa da Müslümanlar, toplumun onları "öteki" olarak tanımladığını fark etmişlerdir.

Müslüman askerlerin Ortadoğu'da düzenlenen askeri harekâtlara katılımının gerekliliği konusundaki görüşler oldukça fazladır. Ancak uzun yıllar boyunca Amerikan ordusu ve federal kurumlar ciddi anlamda Arapça dilbilimcisi sıkıntısı yaşamışlardır (Frank,

2009). Savunma Dil Enstitüsü (Defense Language Institute/California) ve ordu, Ortadoğu dillerini konuşanlardan birçoğunu ve bu dilleri öğrenenleri; askeri faaliyetlere olumsuz etkisi olmayan ve teröre yönelik küresel savaş başladıktan on yıl sonra yürürlükten kaldırılan cinsel uyum sağlamada “sorma ve anlatma” prensibini ihlal ettiği gerekçesi ile ordudan atmıştır. (Belkin ve Diğ., 2013). Eşcinsel düşmanlığı ordunun kültürel ve dilbilim kaynakları konusundaki ihtiyacını gölgelemiş ve çeşitliliğe direnç önemli maliyetler ortaya çıkarmıştır.

Organizasyon: Modern ordular ve hatta modern organizasyonlar için bir model olan 19'ncü Yüzyıl Prusya Ordusu, sosyolog Max Weber (1947) tarafından tanımlanmıştır. Bu tanımlama, 21. Yüzyıl organizasyonları ve ordularınca geniş bir kabul görmektedir. Bu nedenle de günümüz orduları birbirlerine çok benzemektedir.

Konu savaş bile olsa, örgütler kendilerine benzeyen örgütlerle çalışırken çok rahattır. Bürokratik ordular, müttefik ve düşmanları da bürokratik olduklarında daha rahat olurlar. Soğuk savaş döneminde, NATO ve Varşova Paktı üyelerinin savaş planları, karşı tarafın doktrin ve örgütünün anlaşılabilir olduğu bürokratik yapıda varsayılarak kurgulanmıştır. Bu dönemde kara savaşlarının ana unsuru tümen olup ülkeler arası farklılık göstermekle beraber teşkilatın temeli çoğunda aynıdır. Amerikan kuvvetlerinin Birinci Körfez Savaşı'nda başarılı olması, eski bir Sovyet bağımlısı olan Irak'ın Sovyet doktrinine bağlı olarak teşkilatlanması, silahlanması ve harekâtı yürütmesine bağlanabilir. ABD ve onun müttefikleri eğitim aldıkları şekilde Soğuk Savaş muharebelerindeki gibi savaşmışlardır.

21'inci yüzyıl tecrübeleri bize bunun modern askeri operasyonlarda uygulanabilir olmadığını göstermiştir. Büyük piyade ve zırhlı birlikler terörist ve gerilla birliklerine karşı etkili değildir. Küçük savaşlar genellikle küçük birliklerle icra edilmektedir ve komutanları kelimenin tam anlamıyla ölüm ve yaşam arasında karar verebilecek yeterlilikte yetiştirilmek zorundadırlar. ABD Ordusu'nun kara muharebelerinde temel manevra unsuru olan Tugay Muharebe Grubu, bir savaş sırasında ihtiyaç duyacağı tüm unsurları barındırmaktadır. Bu bölümlendirme büyük ölçüde yönetsel bir uygulama halini almıştır. Bu birimler, bürokratik oluşum yerine aile, kabile, bölge veya dinsel olarak örgütlenmiş düşman güçlere karşı harekât icra etmek üzere eğitilmektedirler (Reed & Segal, 2006). Gerçekten de terörle mücadele talimnameleri, sosyal ağ yapılı örgütlenmeye yönelik bir ek içerebilmektedir. Vietnam Savaşı sırasında nispeten görünürlüğünü artıran yeşil bereliler gibi Özel Kuvvet unsuru olan “Ranger ve Seal”lar, küçük birlik harekâtının etkinliğini kanıtlamış olup, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, konvansiyonel olmayan yapısı nedeniyle kendilerinden pek hoşlanmasa da “Ordunun daha büyük bir bölümünün Özel Kuvvetlerimiz gibi olmasını istiyorum” demiştir.

Sonuç

Bitirirken vurgulamak istediğim bazı temel hususlar var. Askeri harekât yelpazesinin birçok farklı noktasının özelliklerini bünyesinde barındıran savaşlar yeni değildir.

Eğer sadece geçmişteki konvansiyonel askeri harekâtlara odaklanırsak, bilmemiz gereken harekât yelpazesinin sonundaki unsurları unutabiliriz. Bunun sonuçları iyi olmayacaktır.

Modern askeri kuvvetler askeri harekât yelpazesindeki tüm fonksiyonlara hazırlanmış olmalıdırlar. Askeri personelin daha kapsayıcı ve daha özellikli tanımına baktığımızda, farklılıklardan elde edeceğimiz insan sermayesi, askeri etkinlik ve performansı artıracaktır.

Farklı askeri personel yapısı, hibrit harekât için önemli olan kültürel hassasiyeti artırmaktadır. Düzensiz olarak teşkilatlanmış olan düşmanı bürokratik yapılarla modellemek amaca aykırı olacaktır. Bunun yerine, askeri harekât yelpazesinin her noktasında bloklar inşa eden sosyal ağlar açısından düşünmemiz gerekmektedir.

Kaynakça

Belkin, A.; Ender, M., Frank, N., Furia, S., Lucas, G. R., Packard, G., Schultz, T. S., Samuels, S. M., & Segal, D. R. (2013). Readiness and DADT Repeal: Has the New Policy of Open Service Undermined the Military? *Armed Forces & Society*, 39(4) (October): 587-601.

Dandeker, C. & Gow, J. (1997). The future of peace support operations. *Armed Forces & Society* 23 (3): 327-347.

Dandeker, C. & Mason, D. (2001). The British armed services and the participation of minority ethnic communities. *The Sociological Review* 49 (2): 219-235.

Diehl, P. (1993). *International Peacekeeping*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Echvarria, A. J. (1995-1996). War and Politics: The Revolution in Military Affairs and the Continued Relevance of Clausewitz. *Joint Forces Quarterly*.

Frank, N.(2009). Unfriendly fire. *The New York Times*. March 18.

Gibbons-Neff, T.(2015). For Muslims in the U.S. military, a different U.S. than the one they swore to defend. *The Washington Post*. December 9.

Hajjar, R. (2010). A new angle on the US military's emphasis on developing cross-cultural competence: Connecting in-ranks cultural diversity to cross-cultural competence. *Armed Forces & Society* 36 (2): 247-263.

Krulak, C. C. (1999). The strategic corporal. *Marines Magazine*.

Mack, A. Jr. (1975). Why big nations lose small wars. *World Politics*, 27(2), 175-200.

Moskos, C. C. & Butler, J. S. (1996). *All That We Can Be*. New York: Basic Books.

Reed, B. J., & Segal, D. R. (2006). Social network analysis and the capture of Saddam Hussein. *Sociological Focus* 39 (4):251-264.

Sandhoff, M. L. (2013). *Service, Sacrifice, and Citizenship: The Experience of Muslims Serving in the U.S. Military*. Doctoral dissertation, Department of Sociology, University of Maryland, College Park, MD. USA.

Sandhoff, M. L. & Segal, M. W. (2013). Women in the U.S. military: The evolution of gender norms and military requirements. In David M. Kennedy (Ed), *The Modern American Military*. NY: Oxford University Press. pp. 273-294.

Segal, D. R.; Hunter, E. L., Kelty, R., & Kestenbaum, M. (2004). Civil-military relations in an era of bioterrorism. *Advances in Health Care Management*, 4: 319-344.

Segal, D. R. & Kestenbaum, M. (2002). Professional closure in the military labor market: A critique of pure cohesion. Pp. 439-458 in Don M. Snider and Gayle L. Watkins (Eds.), *The Future of the Army Profession*. New York: McGraw-Hill.

Segal, D. R., Segal, M. W. & Reed, B. J. (2016). Diversity and citizenship in modern military organization. *Turkish Journal of Sociology*. In press.

Segal, M. W.; Smith, D. G., Segal, D. R. & Canuso, A. A. (2016). The role of leadership and peer behaviors in the performance and well-being of women in combat. *Military Medicine* 181 (S1):28-39.

Strachan, H. & Herberg-Rothe, A. (2007). *Clausewitz in the Twenty-First Century*. NY: Oxford University Press.

Sun Tzu. 1971. *The Art of War*. Translated by Samuel B. Griffith. New York: Oxford University Press.

van Creveld, M. (1991). *The Transformation of War*. NY: Free Press.

von Clausewitz, C. (1976). *On War*. Trans and edited by Michael Howard and Peter Paret. Princeton: Princeton University Press.

Ware, V. (2013). Can you have Muslim soldiers? Diversity as a martial value. Pp.121-146 in Nisha Kapoor, Krinder S. Kalra, and James Rhodes (eds.), *The State of Race*. London: Palgrave Mamillan.

Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Glencoe IL, Free Press.

Hibrit Savaş ve Kültür

Afzal ASHRAF*

Hibrit savaş, harp ve çatışma konusundaki çarpıcı değişiklikleri tanımlamak için kullanılan yeni bir kavramdır. Birleşik Krallık'ta Kapsamlı Yaklaşım konusu, yaklaşık on yıl önce ve harpte yalnızca silahlı kuvvetlerin değil bir bütün olarak devletin bütün kaynaklarıyla seferber olması gerekliliğinin fark edilmesiyle tartışılmaya başlanmıştır. Dışişleri Bakanlıklarının diplomasi konusundaki kabiliyetlerini kullanarak, Irak ve Afganistan gibi tehlikeli savaş alanlarında, bağlayıcı anlaşmaları değerlendirmesi, etkilemesi, müzakere etmesi ve gerçekleştirmesi gerekliydi. Adalet Bakanlıklarının hukukun üstünlüğü konusunda danışmanlık yapmasına, emniyet güçlerinin eğitim vermek üzere polis görevlendirmesine ihtiyaç vardı. Ülkelerin çatışmadan barışa geçişini sağlayacak ekonomistlere, endüstri uzmanlarına, eğitim uzmanlarına, bankacılara ve işinin ehli diğer birçok kişiye ihtiyacı vardı. Şu anda hibrit savaş tartışılmaktadır ve hibrit savaş çatışmaları önlemek, yönetmek ve çözmek için bütün bu saydıklarımızı ve daha fazlasını gerektirmektedir.

Kültür

Hibrit savaş yeni, karmaşık ve zayıf bir şekilde tanımlanmış bir kavramdır. Kültür ise eski, fakat aynı derecede tanımlanması zor ve toplumsal, politik, askeri alanlarla insan varlığının diğer alanlarındaki farklı tezahürleri ile daha da karmaşılaşan bir kavramdır. Bu çalışmada "bireylerin ve örgütlerin çevrelerini kendi kültürel prizmalarından değerlendirerek anlamlandırdıkları" önermesinden hareketle, kültürün askeri ve politik yönleri ele alınacaktır. Diğer bir deyişle, hükümetlerin, silahlı kuvvetlerin ve insanların dünyayı, özellikle de güvenlik tehditlerini ve politik fırsatları bilinçaltılarında nasıl yorumladıkları başlıca önerme olarak kullanılacaktır.

Hibrit Savaşın Üç Aktörü

Bu çalışmada, üç çağdaş jeopolitik güç arasındaki hibrit savaşa yönelik kültürler arası yaklaşım değerlendirilecektir. Bu güçler şunlardır;

- Batı dediğimiz Amerika Birleşik Devletleri, NATO vs.,
- Rusya ve bir ölçüde İran ve Çin,
- Devlet dışı aktörler, özellikle El Kaide, DAESH gibi aktörlerle PKK ve Taliban gibi daha küçük gruplar.

Hibrit Savaşın Üç Özelliği

Şiddetin Pasif Kullanıcılığından Aktif Reaksiyona Geçen Siviller:

Yaklaşık yüz yıl önce sivil halk, askerler tarafından doğrudan hedef alınmaya başlandı. 1930 yılındaki İspanya Savaşı'nda Guernica şehrinin Naziler tarafından yerle bir edilmesini, Alman şehirlerinin Britanya ve ABD Hava Kuvvetleri tarafından Almanların savaşıma isteğinin kırılması için bombalanmasını, diğer taraftan Pasifik'in öbür tarafında Japon şehirlerindeki askeri ve politik hedeflerin ABD tarafından savaşın sonlandırılmasını hızlandırmak için bombalanmasını, politik ve askeri harekât arasındaki sınırların belirsizleşmesine örnek olarak verebiliriz.

* Doktor, Kraliyet Bileşik Hizmetler Enstitüsü

Devletlerin kasıtlı olarak sivilleri hedef alması sona ererken hedef belirleme konusundaki duyarsızlık veya harekât esnasındaki sıkça tekrarlanan sistemik hatalar nedeniyle sivil kayıplar artarak devam etmiştir. Birçoklarına göre kısmen Batı'nın dış politikasının etkisiyle uluslararası terörizmin yayılması, anlaşmazlıkların diğer bir önemli nedenidir.

Siviller artık hiçbir tepki göstermeden zulme boyun eğmiyor ya da topraklarını öylece terk edip en yakındaki güvenli ülkeye kaçmıyorlar. Filistinli mülteciler örneğinde olduğu gibi çatışmaların nesiller boyunca çözüme ulaşmadığını biliyorlar. Bu nedenle, eski yaşantılarını geride bırakıp Batı'ya iltica ediyor, hem kendilerine hem de çocuklarına yeni bir gelecek sunuyorlar; uğrunda savaşmayacakları, fakat gerektiğinde canlarını verebilecekleri bir gelecek.

Sivillerin acı çekmesi artık savaşın üzüntü verici bir doğal sonucu olarak görülüyor. Mültecilerin Avrupa'ya artarak devam eden göçü, başlıca bir siyasi tehdit olmasının yanı sıra Avrupalılar tarafından büyük bir güvenlik sorunu olarak kabul ediliyor. Muharebe alanının sınırları artık mekân, zaman ve sonuçları itibarı ile çok daha esnek bir hale gelmektedir.

Asimetrik Çatışma-Devlet Dışı Aktörlerin Güçlenmesi

Hibrit savaşın bir başka unsuru ise asimetrik çatışmanın önem kazanmasıdır. Soğuk savaş döneminde küresel bir ideolojiden ilham alan bazı gruplara süper güçler tarafından sağlanan teknoloji ve güç, asimetrik savaşın daha önceki "ikincil ve destekleyici" konumundan ziyade günümüzde önemli ve başlıca çatışma aracı haline geldiğini göstermektedir.

Mevcut durumun en temel özelliklerinden biri devlet dışı aktörlerin vekâlet savaşları kapsamında silahlanmasıdır. Birçok devletin açık olarak ve çoğunlukla da gizli uygulamaları Batı dış politikası kültürünün aktif bir parçası olmuştur. Bu konunun etik açıdan değerlendirmesi, mevcut çalışmanın kapsamı dışındadır. Bütünüyle ulusal çıkarlar ve gerçekçi politikalara dayalı olarak, devlet dışı aktörlerle yapılan vekâlet savaşları geçmişte kalmış ve güncelliğini yitirmiştir. Bu çeşit savaşlar günümüzde, tıpkı emperyalizm gibi kabul edilemez ve uygulanması zor bir nitelik taşımaktadır.

Bunun sebebi çok basittir. Devlet dışı aktörlere dayalı asimetrik savaş çok başarılı olmuştur. Bilgi teknolojileri artık en fakir insanlara dahi silah, tesir gücü ve teknik bilgi sağlamaktadır. Devletlerin vereceği silahlarla ve parayla desteklendiğinde bu aktörler potansiyel kuvvet haline dönüşüyorlar. Asıl önemli olan ise silahları veya eğitimleri değil, dünya görüşlerindeki çarpıcı değişim sonucunda süper güçleri yenebileceklerine inanmalarıdır. Bu inanç, Afganistan'da mücahitlerin vermiş olduğu mücadeleyle doğmuş ve Irak ile Afganistan'da isyancıların ABD'yi yendiği söylemleri ile güçlenmiştir.

Kabiliyet ve maksattaki bu değişim tehdidin de artmasına neden olmuştur. Tehdidin ortaya çıkışının nedeni, vekâlet savaşçılarının tesir ve eylemlerini yalnızca harekât icra ettikleri bölgenin sınırları içinde tutmanın mümkün olmamasıdır. Vekâlet savaşları çoğunlukla sınırların dışına taşarak bölgesel bir nitelik kazanmaktadır. Dini radikalizm devrimci ideolojilerle birleştiğinde, vekâlet savaşları küresel bir hale gelmekte ve ülke içi terörizm ve sığınmacılar gibi şekillerde büyük güçleri etkilemektedir.

Algı Operasyonları

Siber alan, algı harekâtı için yaygın ve esnek bir ortam sunmaktadır. Bunlar temelde İkinci Dünya Savaşı'nda muharebelerin bir parçası haline gelmiş olan politik propagandaların gelişmiş bir şeklidir. Çağdaş dünyada bu, sosyal ağların manipüle edilmesiyle politik değişim için kitlelerin harekete geçirilebileceği düşüncesine neden olmuştur. Toplanma ve kaos kuramları geçerlik kazanan yeni düşüncelerden bazılarıdır. Liddle Hart'ın "rızanın inşası" kavramı yerini bilgi üstünlüğü gibi fikirlere bırakmıştır.

Ortaya çıkan bu görüşler özellikle medyadan, reklamcılıktan ve eğlence endüstrisinden gelen uygulamacılar arasında revaçtadır. Fakat bu iddialar eleştirel bir süzgeçten geçirilmemiştir. Batı medya kültüründe, tüketim endüstrisinde ve eğlence sektöründe işe yarayan şeyler savunmacı ve potansiyel olarak düşmanca bir politik kültüre başarılı bir biçimde aktarılamaz. Her geçen gün daha da serbest bir pazar haline gelmekte olan medyayı, herhangi bir kişinin uzun süre boyunca kendi kontrolünde tutması son derece zordur. İnsanlar artık indirmek istediği müziği seçebildikleri gibi, sosyal ve politik kültürlerine bağlı olarak inanmak istedikleri mesajları da seçebiliyorlar. Gelişmekte olan dünyada, büyük güçlerin politik amaçları konusunda alaycılık hâkimdir. Sonuç olarak, fark edilebilir bir politik veya askeri gerçekliği pekiştirmek hariç, etki oluşturma yönündeki medya harekâtlarının etkisi sınırlıdır.

Bu bilgi harekâtın hiçbir faydası yok demek değildir. Sadece bilgi ve stratejik iletişim camiasında bazılarının iddia ettiği kadar kesin ve etkili olmadıkları anlamına gelmektedir. Bu tür harekâtın stratejik etkinliği konusunda güvenilir ve tartışmasız kabul edilebilecek veriler yoktur.

Sivillerin hedef alınması, devlet dışı aktörlerin güçlendirilmesi ve siber alanın silahlandırılması, Batılı güçler de dâhil olmak üzere büyük güçler tarafından kullanılan faktörlerdir. Bunlar geçmişte kısa vadede başarı sağlamıştır, fakat uzun vadeli olumsuz etkileri, Batı'nın karşısına yeni bir tehdit ortamı olarak çıkmaktadır. Ahlakî argümanlar bir tarafa, bu hususlar Batı'nın yalnızca askeri güç kullanarak kontrol edebileceği bir tehdit haline gelmiştir. Bu konular özü itibarı ile siyasi ve bu nedenle daha çok politik (ve diğer) araçlarla ortadan kaldırılmaları gerekecektir.

Silahlı Kuvvetlerdeki "Yapabiliriz" Kültürü

Bu farklı tehdite cevap; Batılı askeri uzmanların "kapsamlı yaklaşım" olarak adlandırdığı ve ulusal/uluslararası politikalar, siber ve algı operasyonu gibi sivil güç unsurlarının daha yoğun katılımı ile icra edilen harekâtlar olmuştur. Bu harekâtlar halen olmayan veya yeni gelişen sivil kabiliyetleri gerektirmektedir. Birçok ülkede askeri güç sivillerce yapılması gereken görevleri üstlenmekte veya en azından tam kapsamlı bir yaklaşımı gerçekleştirmek için sivil ve askeri güç unsurlarının nasıl birlikte çalışabileceği konusundaki tartışmalara öncülük etmektedir. Bu, yeni birlikte çalışma yöntemlerini, sivil katkı olmaksızın askeri bir kültürel düşünce yapısının biçimlendirdiği anlamına gelmektedir.

Sivil Gücün Alternatifsiz Düşünme Kültürü

Sivil güç mekanizmalarının gerekli olanı gerçekleştirme konusundaki bir engeli, devlet kurumlarının kültürel olarak öngörülü (proaktif) olmak yerine tepkisel (reaktif) olmasıdır. Ülke dışındaki olası durumları bir yana, ülke içindeki farklı olasılıklarla başa çıkacak ne kavramları

ne de kabiliyetleri vardır. Dışişleri bakanlıkları ile dış istihbarat birimlerinin unsurları bunun istisnasıdır, fakat onlar dahi olası durumlardaki planlama ile hasmane ya da tehlikeli durumlardaki kriz yönetimi konusunda sınırlı kabiliyete sahiptir.

Yumuşak güç kavramı uzunca bir süredir gündemde olmasına ve kıdemli politikacıların da komuta birliği kavramını anlamasına rağmen, çatışma bağlamında düşünme, çatışma ortamında güvenli bir şekilde davranma ve durağan olmayan hususlarda liderliği ele geçirmede kültürel bir yetersizlik vardır. Tarihsel olarak kara, deniz ve hava kuvvetleri hükümette farklı bakanlıklara bağlıydı, ancak müşterek harekâtın kritik öneminin farkına varıldı. Yalnızca bakanlık düzeyinde değil aynı zamanda harekâtın komutası düzeyinde de müşterektirler. Kapsamlı yaklaşımda görev alan sivil bakanlıklar ayrıdır. Irak savaşının erken aşamalarında ABD Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları arasındaki ilişkinin ortaya koyduğu gibi sivil bakanlıklar bazen yapıcı bir biçimde birlikte çalışmakta zorlanmaktadır.

Ruslar bu sorunla başa çıkmak için Moskova'da birleşik bir komuta merkezi kurdu ve raporlar bu sistemin iyi işlediğini göstermektedir. Merkezi karar alma yetkisine sahip bir birimin varlığı hızla gelişen durumlar karşısında sürat sağlamaktadır. Ayrıca hasmın Gözlemle!-Karar Ver!-Harekete Geç! (GKH) döngüsüne girerek onu tepkisel bir konuma zorlamak için inisiyatifin sürekli olarak değiştirilebilmesine izin vermektedir.

DAEŞ ve diğer terör örgütleri, çoğu zaman hücresel gruplar halinde yapılsa da, varlıklarının devamlılığını sağlayacak bütün hususlara eş zamanlı olarak odaklandıkları için özlerinde yekpare oluşumlardır. Bu özellikleri sayesinde ortak bir inisiyatif alma ve beceriklilik seviyesine ulaşan örgütler, böylece belirli oranda başarıya kavuşmuşlardır.

Ülkelerindeki hibrit savaş kabiliyetini geliştirme konusunda başı çeken silahlı kuvvetler, ilave yumuşak güç görevleri konusunda sorumluluk almanın akıllıca olup olmadığını dikkatle değerlendirmelidir. Bunun yerine daha geniş kapsamlı ve daha fazla sayıda sert güç harekâtı icra etme kabiliyetlerini artırmaya odaklanmaları daha iyi olacaktır. Bununla birlikte sivil gücün hibrit savaşa dâhil olma konusundaki büyük sorumluluğunu anlamasına yardım edebilir. Bunun için sivil gücün hibrit savaşı gerçekleştirmekten sorumlu unsurlarına karşı yaklaşımında askeri kültürün “yapabiliriz” tutumunu planlı bir biçimde “sen de yapmalısın” bakış açısına dönüştürmesi gerekmektedir.

Biz Barış Yapıyoruz, Diğerleri Savaşıyor

Hibrit savaş ifadesi kültürel bir nesne olarak ele alınmaktadır. Bu kavram savaşın olduğu ve hibrit veya tam kapsamlı bir yaklaşımın, bu savaşı kazanmanın bir yolu olduğunu ifade etmektedir. Kavram ve bununla ilişkili doktrinel kültür savaşın önlenmesi, caydırıcılık ve etkisinin (yoğunluğunun) azaltılması gibi konularda çok az kavram içermektedir. Elbette, hibrit savaşın nüfuzu ve ekonomik bileşenleri, etkin olabilmek için sürekli bir hâkimiyet durumuna ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda daimi rekabetin, sanal çatışmanın sınırlarına kadar yayıldığı algısını oluşturmaktadır. Hibrit savaş yaklaşımı, yeni bir harp biçimi ile başa çıkmaya çalışırken aslında yeni bir soğuk çatışma biçimi ortaya çıkarmaktadır.

Rusların mevcut tehdit analizi değerlendirildiğinde, Batı'yı hibrit savaş yaratana ve uygulayan taraf olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Rus savunma bürokrasisi ve analistleri hibrit savaşın Rus politik gücünü zaman içinde tehdit etmek ve zayıflatmak için geliştirilen bir yöntem olduğuna inanmaktadır. Mevcut çatışmaların çoğunu Batı tarafından Rusya'nın yakın

çevresinde, bu çevreyi istikrarsızlaştırmak için gerçekleştirilen vekâlet savaşları olarak görmektedirler. Bunun sonucunda Rusya, hibrit savaş karşısında savunmayı tesis etmek ve liderliği ele geçirmek için birleşik bir komuta yapısı kurmuştur. Sonuç ise hibrit kabiliyetler konusunda sanal bir silahlanma yarışıdır.

Teröristlerin propapagandaları Batı'nın kültürel baskınlığını politik ve askeri üstünlük kurmanın bir aracı olarak kullandığına işaret etmektedir. Batının bu konudaki başarısının kanıtı olarak da Batı yanlısı, etkisiz, kokuşmuş ve baskıcı rejimleri göstermektedirler.

Kültürel olarak bizler iyi için mücadele veren bir kuvvet olduğumuzu düşünüyoruz ama hasımlarımız bu eylemleri bir tehdit olarak görmektedirler. Amaçlar ve tehditler konusundaki karışıklık 100 yıl önce olduğu gibi çatışmaya neden olabiliyor. Dünyanın korkunç Birinci Dünya Savaşına girmesinin nedenlerinden biri diplomasinin bir tarafa bırakılması, hamlelerin yanlış yorumlanması ve amaçların yanlış anlaşılmasıydı. Günümüzde diplomasiyi ve dış politikayı kapsamaya çalışan hibrit savaşın, muhtemel hasımlarca doğru anlaşılan hamlelere ve amaçlara karşı emniyet almaya yetecek kadar kavramı bulunmamaktadır.

Bunların çoğu aslında askeri ve politik kültürel farkındalık ile özünde farkındalığın olmamasından kaynaklanmıştır. Sun Tzu savaşta nihai amacın düşmanı savaşmadan yenmek olduğunu ifade etmiştir. Bunun ön şartı düşmanı anlamaktır. İster savaşarak ister savaşmadan kazanılsın, zafer kendimizi anlamak ve düşmanımızı tanımakla elde edilebilir.

Kendimizi nesnel bir biçimde anlama konusunda birçok zorluk vardır ve bunların en önemlilerinden biri analiz ve anlama problemidir. Devletler kendi ulusal çıkarlarına göre belirli bir hareket tarzına karar verirler. Ulusal çıkarlar sıklıkla rekabete dayalıdır ve doğası itibarıyla bencildir. Bu yüzden politikacılar söylemlerini hukuki ve etik bir hitabete dayandırır. Örneğin, meşru müdafaa veya baskı altındaki bir zayıfı müdafaa gibi. Bu hitap biçimi, çıkarlardan daha çok stratejik seçimi haklı çıkarır.

Örnek olarak Rusya'nın Suriye'deki politikalarına bakınız. Ulusal çıkarları, Suriye'de bulunan üslerini korumasını gerektiriyordu. Muhalif kuvvetlere karşı girdikleri eylemlerini açıklamak için kullandıkları politik söylem ise "devletlerin egemelikleri ile güvenliklerini tehdit eden teröristlerle savaşmak" argümanıydı. Stratejik seçimleri ise hava kuvvetleriyle rejim güçlerini desteklemektir.

Ulusal çıkar, politik hitabet ve stratejik seçim üçgeni politik ve askeri analizin kritik bileşenlerdir. Bunları yetkin bir biçimde kullanmayı bir yana bırakın çok az kişi bunun farkındadır. Stratejik seçimden ziyade çıkarlar veya pozisyon bazında diyalog yürütme, başarılı diplomatik görüşmelerin temel prensiplerinden birisidir.

Bir hasmın ulusal menfaatleri müzakereler yoluyla yerine getirilebileceği halde yine aynı hasmın verdiği stratejik karara müsamaha gösterilemeyeceği için savaşlar çıkar. Bu nedenle, hibrit savaşta başarı politik ve stratejik istihbaratın taktik istihbarattan daha öncelikli olmasını gerektirir. Geleneksel olarak ise insan hayatı açısından maliyeti çok yüksek olan savaş önleyecek durağan olmayan çözümler bulunabilmesi için bütün gayret taktik istihbarat üzerinedir.

Rekabetçi Kültür - Silah Yarışı

Dünyayı politik bir fırsattan ziyade bir tehdit olarak gören bir askeri kültür, bu kültürün kaçınılmaz temel ilkesi olan rekabet ve kazanma gereksinimi "Hibrit Silah Yarışına" neden

olmaktadır. Silahlı kuvvetler yeni silahlar ve kabiliyetler edinerek veya politikalar izleyerek algılanan tehditle mücadele edebilmek için hibrit savaş yöntemini benimserken kendi ulusal ekonomik ve politik sermayelerini tüketme riski ile karşı karşıyadır. Dolayısıyla, silahlı kuvvetleri değerli yeni kaynaklara yatırım yapmak zorunda kalmaktan kurtarmak için, hibrit savaşa ait unsurların kabul edilemez nitelikte olduğunu hasımlara göstermek göz önünde bulundurmaya değer bir husustur.

Modernizm ve Sistemik veya Determinist (Belirlemeci) Görüş

Dünyayı bir sistem olarak görme alışkanlığı; muhtemelen modern politik düşünceyi çağdaş olmayan düşünceden ayıran tek ortak unsurdur. Marx ve Engels insan toplumunu, daha eşit bir toplum yaratmak için değiştirilebilecek bir ekonomik sistem prizmasından ibaret olarak görüyorlardı. Bu dünya görüşü Ekonomik Determinizm tarafından kazandırılmıştır. Batı askeri doktrini ve prosedürleri de benzer determinist kavramlara dayanmaktadır.

Ruslar da dünyayı bir sistem olarak değerlendirmektedir. Orta Doğu'daki, Ukrayna'daki ve Suriye'deki renkli devrimlere ilişkin analizleri, kaosu Batı tarafından planlandığı ve yönetildiği şeklindedir. Bu çılgınlığın ardında bir metodun olduğuna ve bütün bunların Hibrit Savaş olarak tanımlanabilecek paketin bir parçası olduğuna inanmaktadırlar (Korybko, 2015).

CIA'nın Arap Baharını ön görememekten ötürü utanç duyduğuna Rusların inanması pek de kolay değildir. Eğer ABD ve Avrupalı güçlerin sonraki olaylar üzerinde etkisi olsaydı bu kaos derinleşmeden önce değil derinleştikten sonra olayları, hareketleri ve kilit kişileri manipüle etmek yoluyla olurdu. Sürpriz olmayan bir şekilde Batı, kendisi açısından daha olumlu bir sonuç elde etmekte başarısız oldu.

Doktrin, Standart Prosedürler ve Sistemik Düşünme

Rus Genelkurmay Başkanı General Gerasimov her savaşın farklı olduğunu ama Batının savaş konusundaki sistematik kültürel yaklaşımının beliren ortama ve durumlara iyi uyum sağlayamadığını söylemiştir. Son zamanlarda meydana gelen çatışmalardaki başarısızlıkların nedeni budur. Bunun örneklerinden biri; Irak'ta takip edilen Ayaklanmayla Mücadele (COIN) stratejisinin temel ilkelerinden "isyancılarla ve halk arasına bir set çekme" söylemidir. Bu doktrinel kavram aslında koalisyonun yürüttüğü savaşın isyancıları halka daha da yaklaştırdığı anlaşılan kadar, Irak'taki COIN stratejisini şekillendirmiştir.

Yeni bir savaş biçimine uyarlanmadan önce Batı askeri düşüncesi konusundaki sistemik yaklaşımı anlamak için son zamanlardaki askeri başarısızlığın altında yatan diğer örnekler iyi analiz edilmelidir. Generaller, tek bir amacın belirlenmesi ve muhafazası gibi kalıcı ilkelere bağlı olarak her bir savaş için ayrı bir doktrin geliştiren düşünürler olmak zorunda kalacaklardır.

Sonuç

Hibrit savaş askeri kültür çerçevesinde değerlendirilirse tam olarak kavranamaz. Bu savaşın toplumsal ve medeniyetler arası bir yaklaşımı da içine alan geniş bir açıdan anlaşılması gerekmektedir. Ulusal kabiliyetlerin tamamını tüketecek biçimde gelişmesine izin verilirse hibrit savaş, nükleer savaş gibi olacak ve toplumun her görüşten bütün unsurlarını tehdit etmeye başlayacaktır.

Bugün büyük devletlerin (ABD ve Rusya) savaşın maliyetinin toplumlarının kaldıramayacağı kadar yüksek olduğunu fark etmiş olmaları en önemli avantajlardan biridir. Bu, çatışmaların önlenmesi konusunda önemli bir fırsat sunmaktadır. Çatışmaların önlenmesinin en önemli yolu tehdit algılamasından kaçınmaktır, özellikle de böyle bir tehdit aslında mevcut olmadığında. Bunu yapabilmek için diğer potansiyel hasımlarımızın politik ve askeri kültürünü-dünya görüşünü-anlamamız gerekmektedir. Batı, Rusya'nın genişlemeci bakış açısını kendi açısından bir tehdit olarak algılıyorsa, Rusların da aynı şeyi (kendilerinin tehditle karşı karşıya olduğunu) düşünmelerine neden olmaktan kaçınmalıdır.

Hibrit savaşın en tehlikeli unsuru, devlet dışı aktörlerin güçlendirilerek büyük güçlerin vekili haline gelmesidir. Bu aktörler ancak geçici bir süre kullanılabilir olsa da küreselleşen dünyada uzun vadeli bir tehdidin aracı durumuna gelmiştir.

Hibrit savaş sorgulamam ve sınırlandırılması konusunda çağrı yapmam, konvansiyonel savaşın sona erdirilmesini desteklediğim anlamına gelmemektedir. Devletler arasında ve devletlerin kendi sınırları içinde barışı temin edecek cesur ve kabiliyetli muhariplere her zaman ihtiyaç duymaya devam edeceğiz. Ancak, devlet dışı aktörlerin davranışlarını kontrol etmemiz imkânsızken, devletlerin silahlı çatışma hukuku çerçevesinde harekât icra etmesinin zor olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bu aktörlerle mücadele etmek ve onları güçsüzleştirerek başarısızlıklarını ortaya koymamız gerekmektedir.

Algı operasyonunun işe yarar olduğu konusundaki inancı tekrar gözden geçirmek ve hiçbir şeyin gerçeklerle davranışlardan daha etkili olamayacağını hatırlamak gerekmektedir. Bu konuda kesin bir eylem ve zafer, gerçeği şekillendirmeye yönelik her türlü mesajdan daha etkili olacaktır. Konvansiyonel savaştan kaçınılmalıdır. Ancak konvansiyonel savaşın çıkması durumunda kimin kazanıp kimin kaybedeceği konusunda herhangi bir şüphe kalmaması zaruridir. Politik kültür belirsizlikten beslenirken askeri kültür sonuç konusunda herhangi bir belirsizliğe izin vermemelidir. Askeri başarısızlıklar tehditleri besler. Zafer, güçlü bir caydırıcı unsurdur.

Kaynakça

Korybko, A. (2015). *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*. Moscow Peoples' Friendship University of Russia, Moscow. Retrieved from <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2015/08/AK-Hybrid-Wars-updated>

Komuta ve Kontrol

Yavuz TÜRKGENCİ*

Hançeri SAYAT **

Komuta Kontrolün Tanımı

Komuta, görevi veya rütbesi gereği bir komutanın astları üzerindeki otoritesini kullanmasıdır. Komuta bilimden daha ziyade bir sanattır. Her komutanın kendi deneyimine, geçmiş tecrübelerine ve eğitime bağlı olarak farklı bir komuta etme biçimi vardır. Kısaca, komuta sanatı, liderlik ve karar verme yoluyla otoritenin kullanılmasıdır (JP 3-0, 2011).

Diğer taraftan, kontrol sanattan daha çok bilimdir. Gerçeklere, deneysel metotlara ve analizlere dayanır. Burada kontrol kavramıyla özdeşleştirilen bilim; komutanın görevleri kavrayış, değerlendirme, planlama ve icra etme yeteneklerini geliştirmesini sağlayan detaylı sistem ve prosedürleri kapsar (JP 3-0, 2011).

Komuta kontrol sistemi; harekâtın gözlemlenmesi, planlanması, icrası ve değerlendirmesi için personel (kuruluş, teşkilat) yönetimi, enformasyonun yönetimi, prosedürler ile donanım (malzeme) ve tesislerden meydana gelir.

Komuta kontrol teorisi GUKİ¹ döngüsü olarak bilinen basit bir komuta kontrol süreci modeli ile açıklanabilir. GUKİ döngüsü, ABD Hava Kuvvetleri'nde görev yapmış askeri stratejist Albay John Boyd tarafından geliştirilmiştir. Döngü gözlemlenme, uyarlanma, karar verme ve icra etme safhalarından oluşur (Richards, 2012).

Durumsal üstünlüğü ele geçirmek için döngüyü hasmından daha hızlı işletebilen taraf, hasmının karar verme döngüsünün "içine girer" ve onun karar vermesini akamete uğratır. Döngü dört aşamadan oluşmaktadır.

Gözlemlenme

Gözlemlenme basit anlamda ortamı incelemek ve olabildiğince çok kaynaktan enformasyon toplamaktır. Etkili gözlemlenme yapmanın önündeki başlıca zorluklar; karar verme ve planlamada kullanılabilecek uygun enformasyona ulaşmada hangi unsurların gözlemleneceği ve bunlar arasından uygun olanın nasıl seçileceğidir.

Uyarlanma

Durumun resmini oluşturmak için enformasyonu kullanmaktır. Veriyi enformasyona dönüştürmek olarak da tanımlanabilir. Tıpkı genel harekât resminin oluşturulması gibi. Daha çok enformasyon elde ettikçe, eski resmi "siler" ve yeni resmi "oluştururuz". Ayrıca, uyarlanma enformasyonun bilgiye dönüştürülmesine yardımcı olur. Bilgi uygun karar verme ve planlamanın temel ögesidir. Teoride uyarlanmayı etkileyen beş temel unsur vardır. Bunlar:

- Kültürel gelenekler,

* Korgeneral, Türk Silahlı Kuvvetleri

** Tuğgeneral, Türk Silahlı Kuvvetleri

¹ Gözlemlenme (observe), Uyarlanma (orient), Karar Verme (decide), İcra Etme (act). GUKİ = OODA.

- Genetik miras,
- Analiz ve sentez yeteneği,
- Önceki deneyimlerin seviyesi,
- Yeni edinilen bilgiler.

Uyarlanma; gözlemlleme, karar verme ve icra etme yöntemimizi şekillendirdiğinden GUKİ döngüsünün en önemli aşamasıdır.

Kazanmak için, hasımlarımızdan daha hızlı bir tempoda/ritimde hareket etmeliyiz ve hasmımızın döngüsünün “içine” girmeliyiz. Sürekli değişen durumlar yaratarak, hasmımızı, değerini yitirmiş enformasyon ile ilgilenmeye ve bu enformasyonu güncellemede yanlış yönlere sapmaya zorlarız. Dolayısıyla düşman, kararına giden yolda ihtiyacı olan zamandan yoksun durumda kalır. Bu tarz bir hareket bizi hasmın nazarında belirsiz (tahmin edilemez) kılar ve bundan dolayı hasımlarımız arasında karışıklık ve düzensizlik oluşur. Hasımlarımız, karşılaştıkları devamlı değişen sorunlar ile ilgili olarak resmi oluşturamaz ayrıca, karargâh çalışma programlarını ve prosedürlerini, karşılaştıkları problemlere adapte etmede yeterli zaman bulamazlar ve aldatmayla durum hasımlarımız için daha kötü bir hal alır.

Karar Verme

Seçenekleri düşünmeyi ve hareket tarzlarından birini seçmeyi ifade eder. Amaç düşmandan daha hızlı ve daha iyi tercihler yapmaktır. Geleceği öngörme yeteneği başarı ve başarısızlık arasındaki farkı oluşturur. Zaman ve belirsizlik karar verme sürecini etkileyen iki önemli parametredir.

İcra Etme

Verilen kararı uygulamaktır. Genellikle değişik tipte emirleri, kararları uygulamak için yayımlarız. Birliklerimiz emirleri rahatlıkla anlayabilmeli ve sorunsuz şekilde uygulayabilmelidir. Bu safhayı müteakiben döngü başa döner, tekrar başlar ve icralarımız ile performansımızın sonuçlarını gözlemleyebiliriz.

Eğer GUKİ döngüsünü komuta kontrol sürecine dönüştürmek gerekirse; gözlem, değerlendirme, planlama ve icra etme bu sürecin ana fonksiyonları olacaktır. Değerlendirme safhasının, GUKİ döngüsü içerisinde uyarlanma safhasının olduğu gibi bu sürecin esasını teşkil ettiğini söylemeye gerek yoktur.

Komuta Kontrol Açısından Hibrit Harekâtın Temel Zorlukları

Belirsizlik

Hibrit harekâtın en bilinen özelliğinin belirsizlik olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Uluslararası toplum ve Ukrayna, Ukrayna krizi öncesinde ve kriz esansında neler olduğunu anlayamadılar. “Ufak yeşil adamlar görüyorduk”, biliyorduk ki onlar Rus askerleriydi, ama bu karar vericilerin aklında tereddüte neden oldu. Böylece belirsizlik, Rus Ordusuna görevlerini başarmaları için vakit kazandırdı. Karar vericiler bütün resmi anladıklarında artık çok geçti. Ruslar, Ukraynalıların ve uluslararası toplumun hali hazırdaki durumdan anlamlı bir resim oluşturmalarına engel oldular. Yani Ruslar, Ukraynalıların ve uluslararası toplumun karar döngülerinin içine girmeyi başardılar (Bërzinš, 2014).

Aldatma

Ruslar aldatma hususunda önemli tecrübelerle sahiptir. Hakikaten “Maskelenmiş Harekât (Maskirovka)” konseptini Ruslar geliştirmiş ve aldatmayı tarihte başarılı bir şekilde kullanmışlardır (The Military Balance, 2015). Örneğin, 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan’ı işgali, 700 Afgan üniforması giymiş Sovyet askerinin Kabil’deki kritik askeri ve idari binaları ele geçirmesiyle başladı. Ruslar hangi harekât icra ediliyor olursa olsun aldatmayı harekâtın ayrılmaz bir parçası gibi kabul ediyorlar. Ukrayna krizi esnasında, askeri alanla koordineli olarak politik alan gibi diğer alanları da kullandılar. Belirsizliğe ilave olarak, aldatma ve operasyonların inkârı, Ukraynalıların ve uluslararası toplumun kendilerini duruma intibak etmelerine engel olmada Ruslara yardımcı oldu.

Farklı Yol/Yöntemler

Hibrit harekâtın yeni ortaya çıkmadığını hepimiz kabul ediyoruz. Ama siber taarruzlar gibi yollar/yöntemler ise yeni. Bundan dolayı hibrit harekâtın aynı ve standart icra yolları kullanacağını düşünmek hata olacaktır (Thiele, 2015). Suriye, Lübnan ve Irak’ta hibrit harekâtın farklı çeşitlerini görüyoruz.

Kurumlar Arası Yaklaşım

Hibrit harekâtın icra edilmesinde tek yol askeri yöntem değildir. Hakikaten, askeri yönetime ek olarak, Diplomatik/Politik, Enformasyon, Ekonomik, Mali ve Kolluk Kuvvetleri (AKEDEMİ² = DIMEFIL) aynı zamanda çok önemlidir. Kısaca, harekâtın icrasını AKEDEMİ boyutlarıyla düşünmeye, alışmaya ve algımızı değiştirmeye ihtiyacımız olduğunu anlamak zorundayız. Bu konuda değişik kurumların sürece dâhil olmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Gressel, 2015).

Devlet Dışı Aktörler

Globalleşme çağında, devletlere ilave olarak aynı zamanda devlet dışı aktörlerin de daha etkili hale gelmeye başladıklarına şahit olmaktayız (Bërzinš, 2014). Hizbullah ve DAESH gibi devlet dışı aktörler de hibrit harekât taktiklerinin farklı çeşitlerini kullanmaktadır. Bu aynı zamanda komuta kontrol sürecimizi de etkilemektedir. Ama devlet dışı aktörlerin taktik ve teknikleri Ukrayna’da kullanılanlardan farklıdır (Thiele, 2015, s. 5-9).

Çoklu Taktikler

Konvansiyonel Kuvvetler, Özel Kuvvetler ve Suç Örgütleri genellikle aynı anda veya belirli bir zaman cetveline göre harekât icra etmektedir. Her biri farklı taktik ve teknikleri kullanmaktadır ve uygulamaları birbiri ardına gerçekleşmeyecektir. Ayrıca, biz sonuçları politik, stratejik, operatif ve taktik seviye olarak adlandırılan farklı komuta kontrol seviyelerinde göreceğiz (Hunter & Pernik, 2015). Özel Kuvvetler/Suç Örgütleri’nin konvansiyonel kuvvetlerin varlığına rağmen, kesin sonuca ulaştıran harekâtları yönettiğini gördüğümüzde şaşırılmamalıyız.

² Askeri (Military), Kolluk Kuvvetleri (Law Enforcement), Enformasyon (Information), Diplomatik (Diplomacy), Ekonomik (Economic), Mali (Financial), İstihbarat (Intelligence), AKEDEMİ = DIMEFIL.

Komuta Yapısını Tasarlama Zorlukları

Konvansiyonel bir harekât için dört komuta seviyesi mevcuttur. Bunlar politik, stratejik, operatif ve taktik seviyelerdir. Politik seviye politik hedefleri tanımlarken, stratejik seviye bu hedefleri askeri dile tercüme eder. Operatif seviye, bir Müşterek Harekât Bölgesi içerisinde bulunan belirli bir müşterek harekât ile ilgilenecektir. Taktik seviye ise sadece bu bölgede kendisine tevdi edilen vazifeye odaklanacaktır (Rădelescu, 2015).

Açıkçası, muharebe sahasında ilk emare ve ikazlar taktik seviyeden gelecektir. Lakin elde sadece muharebe ile alakalı bilgilerin bulunması durumunda, taktik seviye için bir Hibrit Harekât ile karşı karşıya olduğumuz farkına varmak zor olacaktır. Her ne kadar operatif seviye taktik seviyeden daha fazla bilgi elde etse de, ancak kolluk kuvvetlerinden yeterli bilgi gelmesi durumunda Hibrit Harekâtı erken teşhis etme şansı olacaktır. Çünkü operatif seviye çoğu zaman politik, ekonomik ve siber gibi diğer boyutlardan gerekli bilgileri alamamaktadır. Bu koşullar altında, askeri yapının yanı sıra sivil organizasyonlardan da bilgi alma imkânına sahip olduğu için stratejik seviyenin Hibrit Harekâtı teşhis etmekte daha iyi şansı bulunmaktadır.

Bununla birlikte, stratejik seviyenin taktik seviye gibi ilk elden bilgiye sahip olmadığını kabul etmek gerekmektedir. Bu sebeple, doğru bilgi akışı ve değerlendirme usul ve yöntemlerinin mevcut olması gerekmektedir. Özet olarak, ilk elden bilgiye sahip olmak ile taktik ve stratejik seviyelerde gelen bilgi miktarı arasında ters orantı bulunmaktadır.

Hibrit Harekât Ortamında Etkin Bir Komuta-Kontrol İçin Öneriler

Uyarlanma

Bir Hibrit Harekâtta, hasmın, karmaşık ve belirsizliğin hâkim olduğu durumlar yaratarak bizim zamanında ve doğru kararlar almamıza engel olmaya çalışacağını da göz önünde bulundurarak, GUKİ döngüsünün intibak safhasını düzgün yürütebilmek için bir yöntem bulmamız gerekmektedir. Gözlemlene safhasında, ham haldeki verileri toplamakta ve intibak safhasında ise bu verilerin bizim için ne anlam ifade ettiği ve bu konuda ne yapabileceğimizi tespit etmeye çalışmaktayız. Dört sınıf bilgi bulunmaktadır. Bunlar; ham veriler, işlenmiş veriler, bilgi ve kavrayıştır.

Bilgi; önem, ilişkili olma ve güvenilirlik esaslarına göre değerlendirilmiş verilerdir. Bilgi, bir durumun resmini inşa etmek için bir araya getirilen ve yorumlanan işlenmiş verilerin değişik parçalarından müteşekkildir. Mesela, muharebe sahasından gelen ve herhangi bir analiz veya değerlendirmeden geçmemiş bilgilere nazaran istihbarat bir bilgi biçimidir. Benzer şekilde, durumun tahayyül edilmesi için bir araya getirilen istihbarat ile durum raporları bilgiyi temsil etmektedir. Bu seviyede, karar verme süreci için faydalı olacak bir ürün elde etmeye başlamaktayız (Beyazkürk ve Özdemir, 2015).

Kavrayış, artık durumsal farkındalığı elde ettiğimiz manasına gelmektedir. Kavrayış, hasmın kritik hassasiyetlerini gün yüzüne çıkarmaktadır. Bir duruma ait mantık ve ilişki ağını bizlere kavrayış göstermektedir. Kavrayış böylece bizim olayları tahmin etmemize -yeni ya da gelişmekte olan bir durumun doğurduğu sonuçları veya eylemlerimizin hasmı üzerindeki etkilerini önceden tespit etmeye- imkân sağlamaktadır. Nadiren tam bir kavrayış elde edebilecek olmamıza rağmen, kavrayışı kararlarımıza temel kılmaya gayret gösteririz.

Bir durum hakkında bilgi ya da daha iyi bir kavrayışa ihtiyaç duyarız. Bu yüzden, emare ve ikazlar önem arz etmektedir. Neyin ifade edildiğine/açıklandığına değil, neyin yapıldığına dikkat etmeliyiz.

Hala bazı belirsiz durumlarla karşılaşacağımızı göz önünde bulundurursak, tam bir resme sahip olmadan karar vermeye alışmamız gerekmektedir. Fakat döngünün daha hızlı işlenmesini ve kararlarımızın sonucunu gözlemlemeyi sürdürmeliyiz. En kötü karar, kararsız kalmaktan daha iyidir. Bununla beraber, icraya başlar başlamaz gözlemlemeyi sürdürmemiz gerekmektedir. Başka bir deyişle, verdiğimiz kararların sonuçlarını anlamamız ve gerekirse yeni bir karar döngüsüne başlamamız gerekmektedir.

Öğrenen Organizasyonlar

Muharebe sahasında, Hibrit Harekâtın yeni tarzda uygulamaları ile karşılaşabilmekteyiz. Hasım, konvansiyonel birlikleri taarruz ve savunma gibi klasik görevler için kullanmayabilir. Bunun yerine, konvansiyonel birlikler destek görevi alırken sadece özel kuvvetler kesin sonuç alınacak operasyonları icra edebilir. İlave olarak, siber ortam gibi muharebenin yeni boyutlarında harekât icra etmek zorunda kalabiliriz (Gunneriusson & Bachman, 2015). Muharebe sahasının canlı bir organizma gibi olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Muharebe sahası sürekli bir evrim içinde olacak ve aynı özelliklere her daim sahip olmayacaktır. Başka bir deyişle, hasmımız uyguladığı taktikleri sürekli değiştirecek ve birliklerinin yeni durumlara uyum sağlaması için çaba harcayacaktır.

Sadece öğrenen organizasyonlar hayatta kalma ve yeni koşullara uyum sağlayabilme şansına sahip olabileceklerdir. Bir öğrenen organizasyon haline gelmek yeterli değildir. Bunun yanında, karargâh personelinin ve komutanın öğrenen bireyler haline gelmesi gereklidir. Komutan ve karargâh subayları şunu unutmamalıdır ki; “eski çözümleri kullanarak yeni sorunları çözmeye çalışmak büyük bir hatadır”. Belirli bir probleme uygun çözümler yaratmak zorunda olduklarını hatırdan çıkarmamaları gerekmektedir.

Askeri bakış açısından bizlere “Savaşçı Akademisyenler” gereklidir. Her seviyedeki askeri liderler birer savaşçı olmalıdır, ama aynı zamanda birer akademisyen de olmalıdır. Diğer bir deyişle, nasıl iyi savaşılacağını ve aynı zamanda muharebe sahası hakkında düzgün bir kavrayış elde etmek maksadıyla, muharebe sahasından nasıl bilgi elde edeceklerini ve analiz edeceklerini öğrenmeleri gerekmektedir. Bu sürecin ardından kendilerini, kurumlarını ve süreçlerini adapte etmek için uygun çözümler üretebilirler. Ayrıca, ön yargılarından kurtulmaları gerekmektedir (Thiele, 2015, s.10).

Görev Tipi Komuta

Görev tipi komuta-kontrol, savaşın beraberinde getirdiği belirsizlik ve karmaşayı kabul eder. Peşinde olduğumuz belirli olma seviyesini artırmak yerine, görev tipi komuta-kontrol sayesinde ihtiyaç duyduğumuz belirli olma derecesini azaltmaktayız. Böyle bir sistemde, komutan, astlarının önemli derecede harekât serbestisine izin veren ve onların inisiyatifle harekât etmelerini gerektiren gevşek bir kontrole sahiptir. Üst taraftan istenen disiplin kurum içerisindeki öz-disiplin ile pekiştirilmektedir. Çünkü görev tipi komuta-kontrol karar verme yetkisini, “âdem-i merkezi” hale getirmekte ve astlara önemli derecede hareket özgürlüğü-yani inisiyatif-vermektedir. Karar verme yetkisini “âdem-i merkezi” hale getirerek, görev tipi komuta kontrol harekâtın temposunu artırmayı ve düzensiz ve belirsiz durumlarla baş edebilme yeteneğini geliştirmeyi hedefler. Ayrıca, üstü kapalı iletişime olan bağımlılığıyla,

görev tipi komuta kontrol, detaylı bir emir komutaya nazaran bilgi akışının kesintiye uğraması konusunda daha az hassastır (Dempsey, 2011).

Şunu vurgulamak gerekir ki; inisiyatif üst komutanlığın verdiği direktifleri göz ardı edecek mahiyette bir hareket özgürlüğü manasına gelmemektedir. Aslında, inisiyatif astlar üzerine özel bir sorumluluk yüklemektedir; astlar sürekli olarak zihinlerinde büyük resmi muhafaza etmeli ve üstlerinin niyet ve maksadı ile uyumlu hareket etmelidirler. İnisiyatifle beraber hareket özgürlüğü, böylece disiplinli ve sorumlu bir şekilde hareket etme zorunluluğunu ima etmektedir. İnisiyatif üstlere de önemli sorumluluklar yüklemektedir. Astlara yetkinin devredilmesi, üstlerin sorumluluktan muaf oldukları anlamına gelmez. Üstler, ana fikirlerini astlarına aktarırken kendi niyet ve maksadına uygun hareket ederken bir yandan da hareket serbestisini kısıtlamayacak hususların bulunmasına dikkat etmelidirler (Kessler, 2010). Komutanlar niyet ve maksatlarını güçlü ve açık bir şekilde ifade etmeyi öğrenmelidirler.

Genellikle bir vazife ifade edilirken beş unsur kullanılır. Bunlar: Kim, Ne maksatla, Ne zaman, Nerede ve Ne yapacak hususlarıdır. Bir karar ifade edilirken, “Nasıl” da bunlara eklenir. Her iki ifade de, “Ne maksatla” sorusu anahtar konumdur, çünkü komutanın niyetinin özünü bu soru oluşturur (Pang ve diğ., 2014). Vazife ve karar ifadeleri icra edilmesi gereken eylemleri tasvir ederken, niyet eylemin istenen sonucunu anlatır. Görev tipi komutada, niyetin ifade edilmesi harekât emirlerinin ve münferit emirlerin en önemli parçasıdır. Durum değişse ya da vazife artık güncelliği yitirse de niyet hala geçerliliğini korur ve eylemlerimize yön vermeye devam eder. Komutanın niyetini anlamak komutanın tahayyülü ile uyumlu bir şekilde inisiyatif kullanmamıza olanak sağlar. Komutanın niyeti bu yüzden kuvvetin birbirinden bağımsız birçok faaliyetini bir araya getirir, bir amaç ve odak noktası oluşturur. Üst seviyeden bir bakış sağlar. Bunu yaparak, her bir astın hususi durumlara karşı harekete geçerken birbirleri ile ve komutanın amacı ile uyumu muhafaza etmelerine imkân sağlayacak mantığı ortaya koyar. Verilen görevler gelişen durumlar yüzünden geçerliliğini yitirse de komutanın niyeti, astların karmaşa ve değişim karşısında inisiyatif ile hareket etmelerine imkan sağlamalıdır.

Kurumlar Arası Uyum

AKEDEMİ kapsamında, farklı kültüre sahip birçok kurumun uyum içerisinde beraber çalışması gerekmektedir (Palmer, 2015). Bu, aynı anda birden fazla GUKİ döngüsünü yönetmemiz gerektiği anlamına gelmektedir. Her bir döngü kendi çalışma programına, kültüre, usul ve yöntemler ile hedeflere sahip olacaktır. Bir üst kurum, kurumlar arası gayret birliğini sağlamalı, takip ve kontrol etmelidir. Karargâh çalışma programı (KÇP), uyum için kritik unsurdur. KÇP, cari harekâtı senkronize etmek maksadıyla komuta grubunun, karargâhın ve birliklerin faaliyetlerinin planlanmış bir döngüsünü ifade eder. Bu yüzden her bir kurumun karargâh çalışma programı uyum içinde olmalıdır. Bu hibrit tehdide karşı önemli bir vasıta olacaktır. Kurumlar arası uyumdan bahsederken senkronizasyon planlamanın erken safhalarında başlamalıdır. Biz bu sürece “kapsamlı yaklaşım” adını vermekteyiz. Kapsamlı yaklaşım, sadece askeri değil AKEDEMİ’nin diğer unsurlarında da karşılığı olan bir planlama sürecidir (McDonnell, 2009).

Muharebe Sahasının Dijitalleşmesi

Bilgi çağı komuta kontrol için bize farklı imkânlar sunmaktadır. Veri toplamanın, işlemenin ve dağıtımın dijitalleşmesi, bilgi üstünlüğünü elde etmemize ve Genel Harekât

Resmi/Müşterek Harekât Resmi'ni ortaya çıkarmamıza yardımcı olacaktır (Lehaci, 2015). Bu kabiliyet, GUKİ veya komuta kontrol döngüsüdür. Bu kabiliyeti kullanırken bilgi kirliliğini önlemek maksadıyla, filtreler, çapraz kontrol mekanizmaları gibi gerekli araçlar da devreye sokulmalıdır.

Bununla birlikte, daha önce bahsettiğimiz hibrit harekâtın zorluklarıyla baş edebilecek bir komuta kontrol sistemi tasarlarken konvansiyonel harekât mantığının kullanılmamasına dikkat edilmelidir. En azından yeni yaklaşım hibrit harekâtın AKEDEMİ boyutlarını dikkate almalıdır ve karar vericilerin zamanında karar almalarına yardımcı olacak anlamlı bir durumsal farkındalık oluşturma zorluğunun bilincinde olmalıdır. Bu bağlamda, hibrit harekâta ilk emare ve ikazlar üstünde çalışmak faydalı olacaktır. Bunlar karargâha durumu yeteri kadar erken kavrama ve erken karar verme de yardımcı olacaktır.

Hibrit Harekât İçin Uygun Bir Komuta Yapısı Tasarlamak

Her harekât farklı özelliklere sahip olduğundan, o harekâta uygun farklı komuta kontrol yapısı tesis edilmelidir. Ayrıca, bu yapı esnek olmalı ve kolay adaptasyon sağlayabilmelidir.

Hatırlarsak, askeri stratejik seviye askeri olmayan kurumlarla gerekli bağlantılara sahiptir ve bu seviyenin hibrit harekâtı tanımlayacak ve komuta kontrolünü sağlayacak uygun bir kriz yönetim yapısı kurması akılcıca olacaktır. İkinci bir yaklaşım olarak, politik seviyede askeri ve askeri olmayan karargâhları kapsayan bir görev kuvveti oluşturmayı önerebiliriz.

Üstelik taktik seviyede; askeri, güvenlik ve istihbarat teşkilatları müşterek bir yapı bünyesinde bir araya gelmelidir. Ama bu yapı güvenlik ağırlıklı olmalıdır. Aynı husus operasyonel seviye için de geçerlidir. Fakat sorumluluk bölgesi ve ilgili teşkilat yapıları ayarlanmalıdır.

Bu yapılar barış zamanında kurulmalı ve hasmımızın istismar edebileceği hassasiyetleri gidermek temel görev olmalıdır. Hibrit harekâtın başlamasıyla, bu yapılar yerel seviyede hibrit harekâtı yönetebilir ve operatif ve stratejik seviyeye gerekli enformasyonu sağlayabilir. Taktik seviyenin planlama ve karar verme için gerekli enformasyonu sağlaması bir zorunluluktur. Raporlama sistemlerinin, ilk emare ve ikazların buna uygun olarak tanımlanması ve bu yönde eğitim yapılması önemlidir.

Bu konuda, iyi bir istihbarat geliştirme ve bilgi paylaşım sistemine sahip olmak kritik öneme sahiptir. Ayrıca, bütünsel bir yaklaşıma sahip olmalı ve komuta seviyeleri arasında hiç boşluk bulunmamasına dikkat edilmelidir.

Sonuç

Sonuç olarak, komuta kontrol sistemi, komutanın gözlem yapması, planlaması, değerlendirme yapması ve icra etmesi için gerekli olan; personel yönetimi, enformasyonun yönetimi, prosedürler ile donanım (malzeme) ve tesislerden müteşekkildir. GUKİ döngüsünü anlamak/kavramak, hibrit harekât için daha iyi bir komuta kontrol yapısı meydana getirmemize yardımcı olacaktır. Burada esas soru hasımların karar verme döngülerinin içine girmek için “hasımlarımızdan daha hızlı döngüyü nasıl işletiriz?” olacaktır.

Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş

Hibrit harekâtın komuta kontrol açısından esas zorluklarının belirsizlik, aldatma, kurumlar arası yaklaşım, farklı yol/yöntemler, çoklu taktikler ve devlet dışı aktörlerin olduğu sonucuna varabiliriz. GUKİ döngüsü çerçevesinde bu özellikler;

- Uyarlanma safhasını daha etkili ve daha hızlı hale getir,
- Öğrenen bir organizasyona sahip ol,
- Görev tipi komutayı kullan,
- Kurumlar arasında uyumu yarat,
- Bilgi çağının imkânlarını kullan (muharebe sahasının digitalizasyonu),
- Uygun bir komuta kontrol yapısı tasarla.

Kaynakça

Bērziņš, (2014). Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defence Policy. Centre for Security and Strategic Research Policy Paper No.2. Retrieved from <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx>

Beyazkürk, A. & Özdemir, O. (2015). Knowledge Refinement in Knowledge Development Process by Information Technology. Proceedings of the ICMSS 2015. Istanbul: Turkish Army War College.

Dempsey, M. E. (2011). Mission Command. US Army Magazine, January, 43-44.

Gressel, G. (2015). Russia's Quiet Military Revolution and What It Means for Europe. European Council on Foreign Relations, Policy Brief, 143. Retrieved from <http://www.ectr.eu>

Gunneriusson, H. & Bachman, S. (2015). Hybrid Wars: 21st Century's New Threats to Global Peace and Security. Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies. 43, 81- 82. DOI: 10.5787/43-1-1110.

Hunter, E. & Pernik, P. (2015). The Challenges of Hybrid Warfare. Analysis, International Center for Defence and Security, Estonia.

Joint Doctrine Publication (JDP) 04. (2010). Understanding. Development, Concepts and Doctrine Centre. London: UK Ministry of Defence. Joint Publication (JP) 3-0. (2011). Joint Operations. Retrieved from: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_0.pdf

Kessler, M. W. (2010). Coping with Uncertainty: Command and Control in Information Degraded Environments. US Naval War College Report.

Lehaci, N. T. (2015). The Command and Control Systems in the Context of Post-Cold War Revolution of Military Affairs. International Scientific Conference "Strategies XXI" suppl. Bucharest: "Carol I" National Defence University.

McDonnell, J. P. (2009). National Strategic Planning: Linking DIMEFIL/PMESH to a Theory of Victory. US JFSC Joint Advanced Warfighting School.

Palmer, D. A. R. (2015). Back to the future? Russia's hybrid warfare, revolutions in military affairs, and Cold War comparisons. Research Paper, No.120. Rome: NATO Defence College Research Division.

Pang, C. K., Hudas, G. R., Mikulski, D. G., Le, C. V., & Lewis, F. L. (2015). Command and Control for Large-Scale Hybrid Warfare Systems. Unmanned Systems, 3(1), 1-15.

Rădelescu, M. (2015). Counter-Hybrid Warfare: Developments and Ways of Counteracting Hybrid Threats/War. Bucharest: Romanian BASARABI Academy.

Richards, C. (2012). Boyd's OODA Loop. Retrieved from: http://www.jvminc.com/boydsrealooda_loop.pdf

- The Military Balance. (2015). Hybrid Warfare: Challenge and Response. Pp. 17-20.
- Thiele, R. D. (2015). The New Colour of War – Hybrid Warfare and Partnerships.
- SPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security, 383.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEKNOLOJİ

VE

HİBRİT SAVAŞ

Geleceğin Savaşları ve Hibrit Savaş Bağlamında Gelişen Teknolojiler Alan SHAFFER*

“Gelecek/Hibrit Savaş Bağlamında Ortaya Çıkan Teknolojiler” başlığı zor bir konudur. İnsanlar bana teknolojik geleceği tahmin etmemi istediklerinde her zaman geriliyorum. 1950’lerde IBM’i kuran Thomas Watson gibi meşhur şahıslara bakıyorum. Kendisi; “Sadece beş adet bilgisayara ihtiyaç duyan bir dünya pazarı var.” demiş ve yanılmıştı. 1990’ların başında, Microsoft’un kurucusu Bill Gates de şunu söylemişti; “640 KB’lık hafıza herkese yeter”, o da yanıldı. Dolayısıyla geleceği tahmin etmek çok zordur. 1980’lerin başında genç bir subay olduğum dönemden şunu hatırlıyorum; muharebe sahasının bir sonraki adımı lazer olacaktı; ancak halen operasyonel olarak kullanılan bir lazer sistemine sahip değiliz. O yüzden teknolojinin gelecekteki kullanımını tahmin etmek oldukça zor. Hibrit savaştan bahsediyoruz. Bildiğiniz gibi hibrit kavramı yeni bir şey değil. Hibrit konusunda yeni olan özellikle bilgi alanında yeni araç ve teknolojilerin ortaya çıkması ve bunların muharebe sahasını bulanıklaştırmasıdır. Karar alma zamanları oldukça kısalmış durumdadır. Ticari teknolojiler askeri alanlara uygulanabilmekte, devlet ve devlet dışı unsurlar tüm bunlardan faydalanabilmekte ve bilim artık daha çoklu disiplinler hale gelmiş bulunmaktadır. Artık patlayıcıları bıraktık ve siber teknolojilerle bilgi harbi unsurlarına yönelik vasıtaların silah sistemleriyle nasıl bütünleşik halde çalışabileceği üzerinde duruyoruz. Dünya git gide daha da karmaşık bir hale gelmektedir.

İlk hibrit savaşçıya gitmek istiyorum. Sun Tzu M.Ö. 1000 yıllarında yaşamış ve hibrit savaş konusunda şöyle söylemiştir; “*Savaş sanatı, savaşmadan düşmanı yenmektir. Eğer siz düşmandan uzaksanız onun sizin yakın olduğunuzu düşünmesini sağlayın. Dolayısıyla, hasmı neyi savunacağını bilmeyen general taarruzda ustalaşır ve hasmı neye taarruz edeceğini bilmeyen general savunmada ustalaşır. Gizli operasyonlar muharebelerde vazgeçilmezdir. Ordular tüm manevrasını buna dayandırır.*” Bu özdeyişler tam da hibrit savaş hakkındaki görüşlerimi yansıtmaktadır. Dolayısıyla yeni bir kavram olan hibrit savaş ile eski savaş kavramının ayrımını yapmak çok önemlidir. Hiçbir şey değişmemekte sadece kullandığımız araçlar değişmektedir. Bu nedenle ben konvansiyonel savaş üzerine yoğunlaşmayacağım. Hibrit vasıtalar hakkında çıkarmamız gereken en önemli hususlardan bir tanesi, bunların konvansiyonel bir saldırı yapılması için gerekmeyen araçlar olmalarıdır. Peki, siber operasyonlar konusunda yeni olan nedir? Günümüz dünyasında sosyal ağları kullanmanın ve bunları anlamının, psikolojik harekâtın ve bilgi harekâtının, sivil ve ekonomik hedefler üzerinde dolaylı etki oluşturmaının önemi artmıştır.

Şimdi, bilim ve teknolojiyi NATO’da nasıl kullanıyoruz, onu anlatmak istiyorum. Ben bir ofis yönetiyorum. Bu ofiste 28 NATO üyesi ve bazı ortaklık ülkelerinden bilim insanları ve subaylar, daha iyi birlikte nasıl çalışabiliriz sorusuna cevap bulabilmek için bir arada çalışıyorlar. Lord George Robertson şunu ifade etmişti; “hiçbir ulus kendi başına her şeyi çözemez.” Bu doğru. İşte biz bu nedenle ulusları bir araya getirip birlikte çalışıyoruz. NATO’da bilim ve teknolojinin temellerini Prof. Theodore Warren Karlman atmıştır. Karlman; bilimsel sonuçları anlamayan askerlerin bunları etkin olarak kullanamayacağını ifade etmiştir. Aynı şekilde, bilim adamları da harekâtları anlamaksızın savaş için anlamlı sonuçlar elde edemezler. Modern dünya politikayla iç içedir. NATO Bilim ve Teknoloji Organizasyonu

* NATO Bilim ve Teknoloji Organizasyonu Direktörü

olarak yaptığımız, 28 üye ülke ve NATO karargâhlarında bilim ve teknoloji faaliyetlerini yürütmek ve bunları teşvik etmek, aynı zamanda bilim ve teknoloji kabiliyetlerini yükseltmek ve kuvvetlendirmektir. Bunu yapabilmek için de 28 üye ülke ve bazı ortak üye ülkelerden gelen beş bin bilim insanından oluşan bir ağımız var. Eş zamanlı olarak devam eden 200'ü aşkın faaliyetimiz mevcut. NATO üyesi ülkelere yaklaşık beş bin bilim insanının oluşturduğu kolektif bir bilim ortamından da faydalanıyoruz. Burada önemli olan insanları faaliyete geçirebilmektir.

NATO, gelecekteki yetenek geliştirme faaliyetlerine ulaşabileceğimiz bir yol aslında. Teknolojiye dayalı olarak askeri üstünlüğün arttığı ifade edilmektedir. Bazı ülkelerde mali kemer sıkma politikaları uygulanmaktadır. Yeni teknolojileri ise daha kısa sürede geliştirebilmekteyiz. Eskiden 20 senede geliştirdiğimiz bir şeyi şimdi 5 senede geliştirilebiliyoruz. Bilgi teknolojisinin de çok büyük faydasını görüyoruz. Dolayısıyla teknolojinin hızına yetişemiyoruz. Ticari teknolojinin savaş aracı olarak kullanılması da önemli. Beş faktörün birleşimiyle özellikle NATO üyesi ülkeler için işbirliği yapmak her zamankinden daha önemli bir hal almaktadır. Bunu başarmak için bizim bilim ve teknoloji organizasyonu içinde yedi teknik panelimiz bulunmaktadır. Uygulamalı araç teknolojisi, insan faktörleri ve tıp, bilgi sistemleri teknolojisi, sistem analizi ve çalışmaları, sistem konseptleri ve entegrasyon. Bu tamamen sistem mühendisliğiyle alakalıdır. Yani bir teknoloji mühendisliği var ama sistem mühendisliği olmazsa bunun çok bir kıymeti olmamaktadır. Ve tabii ki modelleme ve simülasyonda sensörler de. Yıllar içinde, Bilim ve Teknoloji Organizasyonu olarak çok sayıda işbirliğine dayalı program geliştirdik. Şu anda 175 görev grubumuz var. Görev grupları iki ve üç yıllık çalışmaları içeren, dört veya daha fazla ülkeden gelen en az 10 bilim insanının özellikli bir sorun üzerinde çalıştığı yapılardır. Sempozyum ve çalıştaylar da gerçekleştiriyoruz. Hızlıca bazı etkinlikler üzerinde durmak istiyorum. Hâlihazırda NATO'da aktif olarak faaliyette olan bu etkinliklere Türkiye de diğer NATO ülkeleri gibi büyük oranda katılıyor.

Harekât araştırmaları görev grubu; düzensiz savaş ve harekâtın değerlendirilmesi süreci üzerinde çalışıyor. En iyi uygulamalar nelerdir? Askerleri eğitmek en önemli konudur. Askerleri eğitmek için hangi araçları kullanıyoruz? Hangi araçları kullanmalıyız? Özellikle düzensiz savaş ortamlarında burada bunun araştırması yapılıyor. Hibrit savaş üzerine, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile ilgili bir vaka incelemesi bulunmaktadır. Katılan ülkeler arasında en dikkat çekici olan, Ukrayna'nın ortaklık ülkesi olarak katılımıdır. Burada analistlerimiz hangi düzensiz araçların bu vakada kullanıldığını analiz etmekte ve bunların ne kadar etkili oldukları ve hangi alanlarda da etkisiz olduklarını anlamaya çalışmaktadır. Bunlar gelecekte askeri planlamacılar için çok büyük önem arz edecektir. Ekim (2015) ayında başladığımız bu çalışmayı, bir rapor hazırlayarak Haziran (2016) ayında bitireceğiz. Bence bunlar önemli harekât çalışmalarıdır.

Şimdi birkaç faaliyet alanımız üzerinde durmak istiyorum. Bunlar, siber savaşla alakalı devam eden çalışma gruplarıdır. Siber savaş konusunda birçok şey duyduk. Hepsinden önce burada en zayıf halka, bir bilgisayar sistemi veya bir platform olabilir. Neticede tüm tanklarımız, uçak ve gemilerimiz siber ağlar üzerinden çalışıyor. Siber ağın en zayıf halkası, o ağa müdahale eden insanlar olmaktadır. Bu noktada, bazen insanların bazı yerlerde yanlışlar yapmasından dolayı diğer ülkelerin sisteme sızması gerçekleşiyor. İnsanların bilgisayar sistemleri ile entegrasyonu, ağlar üzerinde insan hatalarını en aza indirmenin yöntemleri ve bir şey yanlış gittiğinde bunun en kısa zamanda nasıl çözülebileceği konuları çalışma grubunun faaliyet alanları içerisinde bulunmaktadır.

En önemli hususlardan bir tanesi de geleceğin siber dayanıklılık anlayışı çerçevesinde karar vermedir. Gelecekte siber ağıımızı tam anlamıyla koruyabileceğimize inanmıyorum. Siber ağlar sızdırır. Eğer siz buraya bağlanırsanız zayıf hale gelirsiniz. 20 çalışma arkadaşımız siber saldırı esnasında faaliyetlerimizi nasıl devam ettirebileceğimiz ve ağ sistemini nasıl parçalara ayırıp yönetebileceğimiz konuları üzerinde çalışmaktadır. Genç bir subayken nükleer saldırılar üzerinde düşünüyorduk. Nükleer saldırılarla nasıl mücadele edilebileceği anlayışı siber alanla benzerlik göstermektedir. Siber taarruz esnasında verimli bir şekilde nasıl faaliyet gösterebilirsiniz, saldırıyı nasıl tanımlarsınız, nasıl bölümlendirirsiniz ve nasıl sonuç alırsınız? Bunların çalışmasını yapıyoruz.

Bir diğer çalışma grubumuz, bir siber saldırının önceden tahmin edilmesiyle ilgili analizler üzerinde durmaktadır. 10 ila 12 bilim adamından oluşan bu grup, bilinen saldırılara bakmakta ve geliştirilen zihin haritasından faydalanarak askeri personelin ve ağ yöneticilerinin bir sonraki adımın ne olacağını tahmin etmesine yardımcı olmaya çalışmaktadır. Yani, bir siber saldırıda bir sonraki adımın ne olacağını bilerseniz ona karşı dayanıklı olacak adımları atabilir ve kendinizi hazırlayabilirsiniz. Bu önemli bir matematiksel çalışmadır.

Son çalışma grubuysa, siber savunma desteğindeki modelleme ve simülasyondur. Bu önemlidir çünkü siber alanı bir alan olarak tam anlamış değiliz. Cisimleri hava ve uzay alanında idrak edebiliyoruz. Ama siber alanda ne ölçüleceği hususunda pek de bilgi mevcut değildir. Fakat modelleme ve simülasyon sayesinde ağ sisteminin modellenmesi ve kilit parametrelerin anlaşılması neticesinde gelecekte siber saldırılarla mücadele edilebilecektir. Bu gerçekten çok önemlidir.

Bilgi harekâtı ile alakalı birkaç konu daha var. Bu da hibrit savaşla ilgili yeni bir konudur. Hibrit savaş dediğimiz zaman insanlar bu konuyu da içerisine katmaktadırlar. Öncelikle etki yaratabilmek için bilgi harekâtı üzerinde durulmaktadır. Psikolojik veya bilgi harekâtının rolünü hepimiz biliyoruz. Ama etkinin ne olduğunu ölçebilecek analistlerimizin de olması lazım. Yani sadece eyleme geçmeniz yetmez. Eylemin ortaya çıkarabileceği olası etkiyi de önceden analiz edebiliyor olmamız lazım. Geçmişte icra edilmiş farklı bilgi harekâtı faaliyetleri analiz edilmeli ve gelecekte karşılaşılabilecek tehditler değerlendirilerek, NATO kuvvetlerine yönelik bilgi harekâtı uygulamalarına karşı tedbir getirilmelidir.

Bir diğer çalışmada işlenmiş (Hard) ve işlenmemiş (Soft) bilginin çok katmanlı birleştirilmesi üzerine yapılan bir araştırmadır. Herkesin internetin dünyayı değiştirdiğini söylediğini biliyoruz ama ben bu ifadeyi çok fazla sevmiyorum. Farklı yerlerde veri elde edebileceğimiz binlerce sensör var. Biz bu noktada, bütün bu farklı veri kaynaklarını tek bir veri tabanında birleştirip anlamlı veriye ve bilgiye nasıl ulaşıyoruz onun peşindeyiz. Bazıları buna büyük data, bazıları da görsel analizler adını verir. İlk adımları anlamak her zaman için çok önemlidir. Çünkü teknik olarak farklı kaynaklardan gelen bilgiyi ortak bir referans noktası oluşturacak şekilde bir potada eritmek ve birleştirmek çok zor bir süreçtir. Durumsal farkındalığı artırarak karar alma zamanını düşürmek istiyoruz. Netice itibarıyla bu teknoloji, komutanın muharebe sahasında karar verebilmesi için durumsal farkındalığını artırma amacına hizmet ediyor.

Kısaca üzerinde durmamız gereken bir başka konu da afet ve kriz müdahaleleri için sosyal medya ve enformasyon teknolojisinin kullanılmasıdır. Afet ve kriz müdahale konusunu alıp hibrit savaş veya terörle mücadele harekâtı içine koyabiliriz. Herkes tarafından

kullanılabilen farklı teknolojileri ve harekât ortamını şekillendiren sosyal medyada ne olup bittiğini komutanların anlaması gerekmektedir. En zayıf sinyallerin olduğu ortamda bile sosyal medyayı ve ona bağlı dünyayı anlayabilmemiz önemli bir konudur.

Son olarak bununla alakalı bir başka alan ise sosyal medyadan istihbarat çıkarımı yapabilmektir. Sosyal medyayı incelediyseniz, mesela Paris saldırıları veya Arap Baharı öncesinde sosyal medyaya girdiyseniz, bazı şeylerin olacağına ilişkin çok açık sinyaller olduğunu görmüşsünüzdür. Biz sadece sosyal medyadan bu istihbaratı nasıl alacağımızı bilmiyorduk. Şimdi bir grup bilim adamımız karmaşık bir ortamdan en zayıf sinyalleri bile nasıl çıkarabileceklerini araştırıyorlar. Bu aslında klasik elektrik mühendisliği problemi olan düşük sinyal seviyesinin gürültüye oranından başka bir şey değildir. Terörist faaliyetler ile hibrit harekâta yönelik bilgi elde edilmesi, çok gürültülü bir alandan çok zayıf bir sinyali çekip çıkarabilme işlemidir. Biz de bu noktada binlerce anlamsız şeyin arasından anlamlı olanını sosyal medyadan çekip çıkarmanın peşindeyiz.

Ortaya çıkan teknolojiler savaşma şeklimizi kökten etkileyebilmektedir. Sizlere yedi çalışma grubundan oluşan yapımız hakkında bilgi verdim. Bu yedi çalışma grubu bize her yıl üç teknoloji izleme kartı çıkarmaktadır. Eğer geliştirilirse, bu teknolojiler kuvvet yapımızı ve kuvvet koruma şeklimizi değiştirebilecek bir nitelik taşımaktadır. Teknoloji izleme etkinliklerimizi beşe ana unsura ayırarak ifade etmek mümkündür:

– Otonom sistemler! Otonom sistemlerin yapay zekâları vardır ve platformlarla, sensörlerle bütünleşik bir yapıdadırlar. Bunlar hareket edebilir ve bazı fonksiyonları yerine getirebilirler. Savaşın kurallarıyla ilgili üzerinde durulması gereken birçok konu vardır. Buradaki temel gerçek batının otonom sistemleri kullanmasıdır. Hızlı kararlar alabilmek için biz bunları siber alanda kullanıyoruz. Seyir füzelerinin fırlatılması tam da otonom sistemin kendisidir. Seyir füzelerini hedefe yönlendiririz, fırlatırız ve füzenin hedefi otonom olarak bulmasını ve etkisiz hale getirmesini bekleriz. Otomasyon; nano, yapay zekâ ve robotik sistemleri kapsamaktadır.

– İkincisi ise insan performansının optimizasyonudur. İnsan performansını her ortamda nasıl artırtabileceğimize yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

– Üçüncüsü, insan düzeyinde yapay zekâdır ki bundan çok da uzak değiliz.

– Dördüncüsü, sensör teknolojileridir ve patlama yapmış durumdadır. Bunlar arasında, çok çok küçük yer çekimi farklılıklarını sezebilecek kuantum sensörleri bulunmaktadır. Peki, bu neden önemlidir? Eğer yer altı tünellerini ve deniz altıları bulmaya çalışıyorsanız bu konu önem arz etmektedir.

– Son olarak; karar alma, büyük veri ve görsel analitik konusu da bir başka temadır. Tüm bu bilgi kaynağından nasıl istifade edebilir ve karar sürecinde nasıl kullanabiliriz? Sonuçta, ABD'deki son görevim esnasında elde ettiğim ve otonom sistemler hakkında ABD'nin düşünme biçimini yansıtan bir hususu ifade etmek istiyorum. Gelecekte harekâtın güvenliği ve verimliliği için insan-makine birlikteliği ön plana çıkacaktır. Hibrit bir ortam içerisinde, harekâtın insanlar için daha emniyetli bir hal almasında makineleri kullanabilirseniz iyi bir şey başarmış olacaksınız.

Hibrit Savaş ve Zırhlı Araçların Evrimi: Hareket Kabiliyeti ve Beka

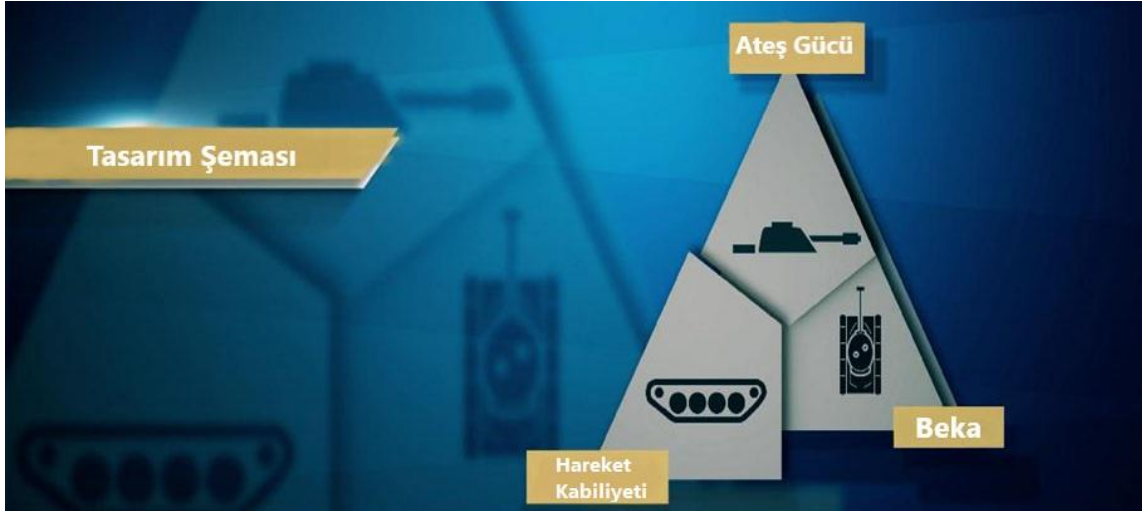
Haldun OLGUN*

Hakan TEKİN**

Hibrit savaş 2005 başlarında ilk kez ortaya çıktı ve 2006 yılında Hizbullah'ın Lübnan Savaşı'nda kullandığı taktik ve yöntemleri tanımlamak için kullanmaya başladı. O zamandan beri, "hibrit" terimi, en çok askeri uzmanlar ve taktikçiler tarafından yeni dünyanın yeni savaşını tanımlamak için kullanıldı. Hibrit savaş, geleneksel ve alışılmamış, düzenli ve düzensiz (asimetrik) bilgi teknolojisi ve siber saldırıları içerir. Savaşı her yönüyle tanımlayan bir terimdir.

Bu çalışma, mevcut ve gelecekteki savaşların projeksiyonu ile hazırlanmıştır ve çatışma ile ilgili hususlar hibrit tehditleri içerecektir.

Savaş alanının ana oyuncuları olan zırhlı araçların hareket kabiliyetleri ve dayanıklılıkları ile ilgili araç tasarım özellikleri, esas olarak hibrit savaş ortamının tehditlerinin çok yönlü değerlendirmesi ile şekilleniyor. En sonunda, zırhlı araçların tarihsel gelişiminin değişen ve gelişen tehditlere göre değiştiğini açıkça görüyoruz.

Şekil-1: Tasarım Üçgeni

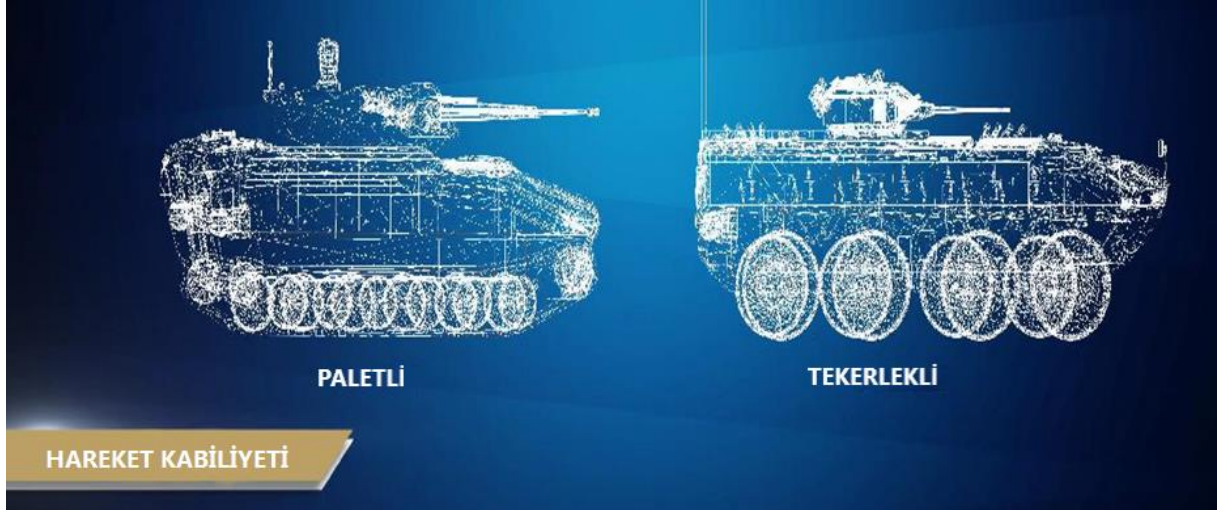
Herhangi bir kara taşıtının tasarımı, üçgen tasarım kılavuzu ile başlar. Aslında her tasarımcı, son kullanıcıdan kavramları alırken, zihninde bu üçgen tasarım vizyonuna sahiptir. Elde edilen deneyimler ve dersler konsept tasarımının omurgasını oluştururken, öte yandan gereksinimleri belirleyen tasarımcıları ve son kullanıcıları kısıtlayan unsurlar birikmeye başlar.

* FNSS İş Geliştirme Müdürü

** FNSS Teknik Danışman

Genel olarak zırhlı araç tasarımı beka ve hareket kabiliyeti arasındaki denge sanatıdır. Hareket kabiliyeti ile ilgili olarak, bu tasarım üçgeninin hem paletli hem de tekerlekli araçlar için geçerli olduğu söylenebilir.

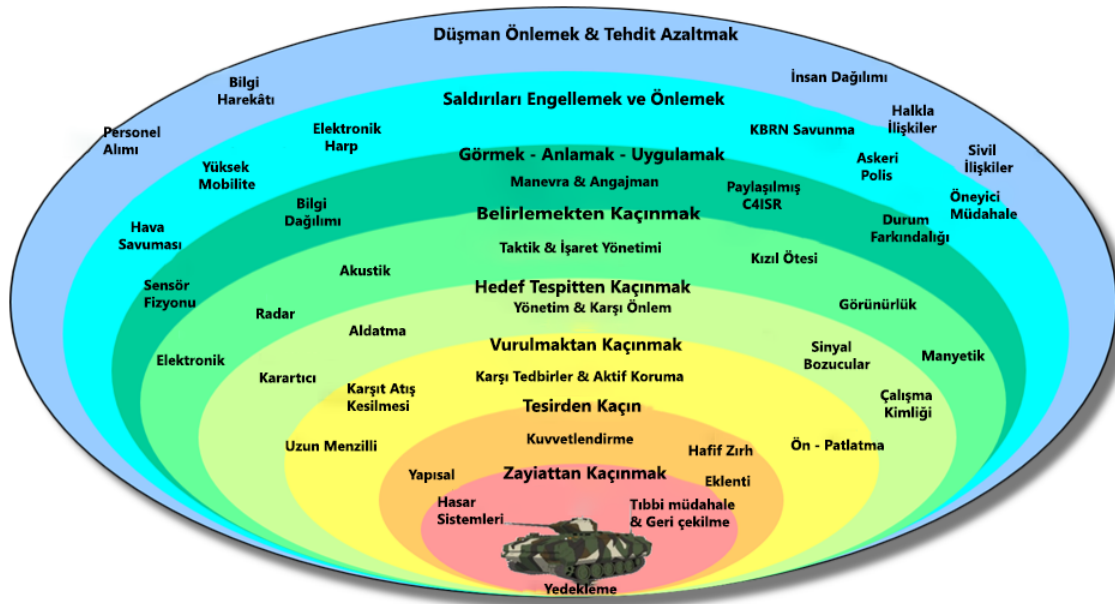
Denge kurulurken, araçlarla ilgili muhtemel tehditler için belirlenen gereklilikler, diğer şartları yerine getirme gereksinimini ortadan kaldırmak yerine öncelik kazanır. Belli tehdit ve coğrafyalara karşı bir takım beceriler öne çıkarken, bazı yetenekler söz konusu tehdit ve coğrafya koşullarına göre asgari düzeyde tutulabilir. Bütçe ve mali boyutlar da bu tasarım üçgenini kademeli olarak etkilemeye başlayacaktır.

Şekil-2: Tekerlekli ve Paletli Araçlar

Şekil-3'te, koruma soğanı olarak bilinen durumun şematik bir gösterimi bulunmaktadır. Bu gösterimde, savaş alanında uzaktan yakına doğru hayat aşamaları ve tasarım aşamasında elde edilecek temel özellikler mevcuttur.

Aslında, bu gösterimi, araçların savaşta beklenen görevlerini gerçekleştirebilmeleri ve yerine getirebilmeleri için iç içe geçmiş katmanlar olarak tanımlayabiliriz. Bunu çok basit bir şekilde sıralayabiliriz; "Görülme"; eğer görülürsen "tanımlanma"; tanımlanırsan "Vurulma"; vurulursan "nüfuz ettirme"; nüfuz ederse de "öldürülme".

Şekil-3: Koruma Soğanı

Günümüzün tehditlerini ve son çatışmalardaki dersleri birleştirirsek, yukarıda tanımlanan klasik koruma kavramının tüm şartlar ve koşullar için geçerli olamayacağı sonucuna varmak çok zor olmaz. Yani, her bölge ve her ülke kendi soğanına sahiptir, çünkü kendi tehditlerini barındırırlar. Burada gördüğünüz "hayatta kalma sınıflandırması", her bölgenin ve farklı ülkelerdeki her silahlı kuvvetin karşılaştığı tehditlere göre değişir. Doğal olarak, her bir coğrafya ve farklı savaş türleri için tasarlanacak zırhlı araçlar birbirlerinden farklı özelliklere sahip olabilirler. Zırhlı araçların gelecekte sahip olacakları tasarım özelliklerini sunabilmek için öncelikle araçların tarihsel gelişimi iyi analiz edilmelidir.

Bilindiği gibi, Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve 1990'lı yılların başında Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla sona eren Doğu ve Batı blokları arasındaki siyasi ve askeri güç dönemiydi. Soğuk terimi kullanıldı çünkü bu iki güç arasında büyük ölçekli bir savaş yoktu, ancak Kore ve Vietnam gibi bu iki tarafın da desteklediği vekâlet savaşları vardı. Bu arada dikkat çekici tehditler de vardı; füzeler, büyük felaket etkileri olan devasa topçu birlikleri, balistik silahlar, denizaltılar, nükleer yetenekler ve savaş tankları.

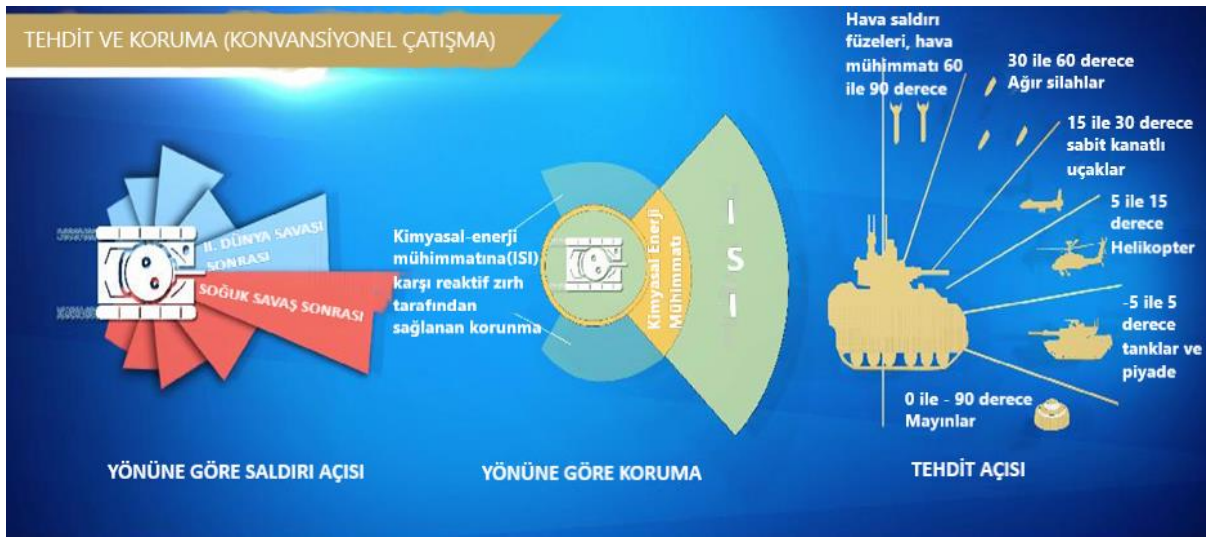
Asıl sorununuz olan karadaki olası konvansiyonel tehditlere odaklandığımızda karşılıklı tehditler, Avrasya ile Avrupa'daki açık alan ve arzilerdeki iki bloğun manevra unsurları arasında doğrudan bir çatışma olarak kendisini göstermektedir.

Konvansiyonel savaşlarda, piyade biriminin ana işlevlerinden biri, ilk olarak 1917'de ortaya çıkan ve İkinci Dünya Savaşında gelişmiş modelleri ile kullanılan ana muharebe tanklarını dūřman portatif anti tank silahlarına karşı korumaktı.

1950'lerin sonunda savaş alanında görülmeye başlanan paletli zırhlı personel taşıyıcıları, havadan atılabilme ve amfibik kapasitesileri ile belli miktarda koruma sağladıkları için devrim niteliğindeydiler. Dolayısıyla zırhlı taşıyıcıların başlıca görevleri, piyadeleri kısa mesafeler için savaş alanındaki sıcak noktaya taşımak ve bırakmaktır. Yani, bu unsurlar çoğu kez "Savaş Alanı Taksisi" olarak kabul edilirler.

Doğu bloğundan gelen APC'lere NATO'nun cevabı, 1960'larda Zırhlı Muharebe Aracı (ZMA-IFV) oldu. BMP-1, Sovyet amfibik paletli piyade muharebe aracıydı. Aslında BMP, Rusça dilinde IFV (Zırhlı Muharebe Aracı) anlamına gelmektedir. Böylece isim Sovyetler tarafından literatüre geçildi. Bu yeni zırhlı aracın ana işlevi sadece piyadeleri sıcak noktaya taşımak değil aynı zamanda onlara ateş desteği sağlamak ve ana savaş tanklarıyla birlikte savaşmaktı. BMP'ye yanıt olarak, Batı bloğundan Marder, Warrior, AFV gibi ZMA modellerini takip eden araçlar geldi.

Soğuk savaş döneminde tehdidin öncelikle ön taraftan beklenmesi nedeniyle aracın önündeki 120 derecelik alanının balistik korumalarının, diğer taraflara kıyasla arttığı gözlemlendi. Tehlikenin beklenti olasılığın düşük olduğu aracın iki yanında ve arkasında, toplam savaş ağırlığını arttırmamak için balistik koruma ön korumadan nispeten daha düşüktü.

Şekil-4: Tehdit ve Koruma Açıları

Ek olarak, en iyi saldırı mühimmatı ve havanlar için 60-90 derece, topçu mermileri için 30-60 derece, uçaklar için 15-30 derece, saldırı helikopterleri için 5-15 derece, piyade doğrudan atışları için +5/-5 derece ve anti personel mayınları için 0-90 derece koruma açıları sağlandı.

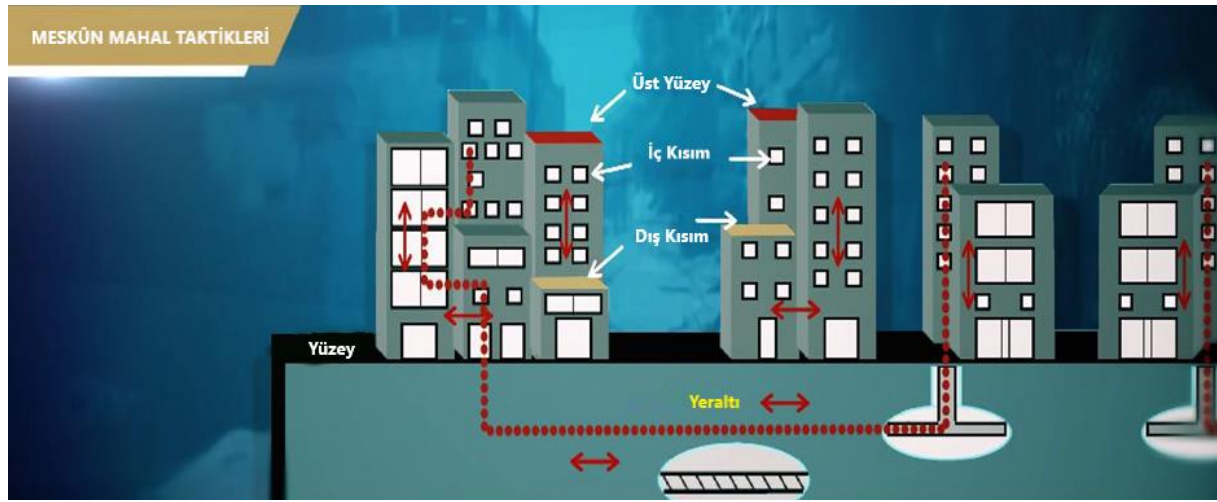
Saldırı açısını göz önüne alırsanız, burada en büyük tehdidin füzelerden, havanlardan, toplardan, uçaklardan, taaruz helikopterinden, piyadelerden ve mayınlardan geldiğini görebilirsiniz. (Şekil-4 Tehdit ve Koruma Açıları)

Bunlar söz konusu tehditlerdi; peki o zaman ZMA kavramına ne oldu? Askerler öncelikle 20 kilograma yakın bir ekipman taşımak zorunda kaldı. Bu nedenle, tasarımcı, savaş teçhizatı için araçta tahsis edilmiş alanlar bulmak zorunda kaldı. Sınırlı sayın mayın veya EYP tehditleri vardı. Dolayısıyla araçların çok düşük veya neredeyse hiçbir mayın koruması ve mayın korumalı koltuğu yoktu. Mürettebat için herhangi bir konfor göz önüne alınmaksızın araç yüz yüze veya sırt sırta oturacak şekilde dizayn edilirdi. İniş sırasında araç içerisindeki atış alanları kullanabilirdi ve mürettebat için biyolojik olmayan tehditler için hava filtreleri vardı. Muharebe sahası yönetim sistemleri yoktu. Araçların çok düşük kapasiteli birinci nesil atış kontrol sistemleri vardı. Araçların çoğunda herhangi bir gece görüş veya stabilizasyon sistemi yoktu. NATO zırhlı araçlarının genelde 20-25 mm'lik silah sistemleri

vardı ve muharebe ağırlığı nispeten düşüktü (15-20 ton). Düşük silüetli ve düşük savaş ağırlıklı bu tür araçlara sahip olmanın verdiği avantajla NATO'nun havadan atma ve amfibi operasyonlar yapma kabiliyeti vardı.

Bu zırhlı araçlar, ABD Ordusu ve İngiltere tarafından 90'lı yılların başında Çöl Fırtınası ve Çöl Kalkanı operasyonunda verimli bir şekilde kullanıldı. Bu konsept, açık arazide angajman sırasında başarılı olduğunu kanıtladı.

Ancak savaş alanı meskûn mahallere taşındığında durum değişmeye başladı. 1990'lı yılların başından itibaren, meydana gelen çatışmalardan dünyadaki tehdit algılamasındaki değişimi anlıyoruz. Tehditler şimdi eskiye oranla çok daha düşük maliyetle, ancak daha karmaşık bir yapıda gerçekleşiyor. Artan karmaşıklık seviyesi ile birlikte, bu tür tehditlerin üstesinden gelmek için gerekli personeli ve hareket kabiliyetini korumak adına daha fazla mali kaynak kullanmak gerekiyor.

Şekil-5: Meskûn mahal taktikleri

Günümüzde meydana gelen çatışmalar her zamankinden daha karmaşıktır. Düzensiz kuvvetlerin kullandığı taktikler çok önemli hale geliyor. Zırhlı araç tasarım kriterleri arasında terörist taktikler önemli bir yer tutmaya başladı. Bu taktiklerine karşı tasarım parametrelerine odaklanıyoruz. Çatışma acı olsa da araç tasarım parametreleri açısından önemli dersler veriyor. Her yönden gelen tehditleri 360 derece olarak; binanın çatısı, pencereler ve EYP'ler, mayınlar, bubi tuzakları, RPG'ler, molotof bileşenler ve keskin nişancılar gibi tehditlerin tamamını ele alarak düşünmeliyiz. Bu sayede, birlikler tahmin edilemez açıdan düşmanla temas kurabilir.

Hareket kabiliyeti konusunda misyonumuz yalnızca meskûn mahallere odaklanmakla kalmıyor. Zırhlı araçlar, taktik hareket görevleri, konvoy güvenliği, devriye görevleri, OB/FOB güvenliği, kolluk kuvveti desteği, barışı destek operasyonları ve güzergah kontrol görevleri gibi birçok farklı göreve ve coğrafi koşullara göre kullanılabilir. Bu görevleri zırhlı araçların hareket kabiliyeti kriterlerini belirlerken göz önünde bulundurmalıyız. Tüm bu işlemleri gerçekleştirmek için araçların mobil olması gerekir.

Tehditler gelişmeye devam ediyor. Araçlarımızı 250 dolarlık RPG mühimmatına karşı korumak için milyonlarca dolar harcıyoruz. Sivil 4x4 hafif taktiksel kamyonetler, operasyonlardaki teröristlerin hareket kabiliyetinin ana aracı olarak ortaya çıkıyor. Tanksavar

silahları yanı sıra havan mühimmatları büyük miktarlarda EYP'ler ve mayınlar en büyük tehditler arasında yer alıyor. Modern zırhlı araçların belirtilen tehditlere karşı koruması olmalıdır.

Şekil-6: Yeni Tehdit

Hibrit kavramı nispeten yeni ve iddialı bir terimdir. Hibrit savaş hem simetrik hem de asimetrik tehditleri içerir. Savaş alanının doğası binlerce yıldan beri değişmedi. Ünlü Çinli stratejist Sun Tzu, 2500 yıl önce "En kötü politika şehirlere saldırmak" demiştir. Hibrit savaş, savaşın özüdür. Farklı bir mücadele türü değildir. Sadece uygulanan teknolojiye bağlı olarak tehditler gelişmekte ve değişmektedir.

Farklı tarih dönemlerinde çatışma halinde asimetrik taktik örnekleri de görebiliriz. Birinci Haçlı Seferi, Amerika Bağımsızlık Savaşı, Türk Kurtuluş Savaşı hibrit savaşın en güzel örnekleridir.

Kurtuluş Savaşı düzensiz gruplarca düşmana uygulanan yıpratma baskınları ve düzenli orduların birbirlerine karşı mücadelesi ile hibrit savaş alanında zamanının en iyi örneklerinden biridir. Stalingrad'ın ve Bosna Savaşı'nın da hibrit tarafını biliyoruz.

Dijital çağın varlığı ile 90'lı yılların sonuna gelindiğinde, askeri operasyonlar konusunda yaklaşım tarzı değişti. Operasyon alanındaki tüm personel yaşadıklarını kaydetmeye başladı.

Dolayısıyla tüm muharip birimler, olası yan hasarlara ve sivil haklara özel dikkat göstermektedir. Herhangi bir kısıtlama olmaksızın savaş gücümüzü kullanamayacağımızın profesyonelce farkındayız. Bu orantılı güç kullanımı, kabul edilebilir değildir. Dolayısıyla, sivillerin haklarının ihlali ve yan hasarlar kaydedildiği için, tüm sistemler ve yetenek açısından hassasiyet ve mükemmellik büyük önem kazanmaktadır.

Temel formül, maksimum hassasiyet, mükemmellik ve asgari yan hasarıdır. Taktikler, teknikler, prosedürler, eğitim, istihbarat çok önemlidir. Fakat günün sonunda, bunları uygulayabilmek için kullanıcının hassas ve özel ekipmanı olması gerekir. Örnek olarak; muharebe sahası yönetim sistemleri, akustik sensörler, üs koruması için özel ekipmanlar, görev robotları, yönlendirilmiş enerji silahları, sanal gerçeklik yeteneği ve plastik mermi, vb. Her ne kadar teorik olarak tüm tehditlere karşı kullanılabilecek bir araç tasarlamak mümkün

olsa da savaş alanındaki tehditler kapsamında her koşulda tüm görevleri yerine getirirken, lojistik sürdürülebilirlik mümkün görünmüyor. Sonuç olarak, belirli görevler için özel hazırlanmış araçların mümkün olduğunca tercih edilmesinin zorunlu olduğu anlaşılmaktadır.

Soğuk Savaş dönemi Zırhlı Mücadele Araç konsepti; piyadeleri tümüyle yeni nesil tehditlere karşı korunan bir araçta sıcak noktaya taşınmasıdır.

Şekil-7 yeni gereksinimleri ve yeni görev ekipmanlarını göstermektedir. Savaş meydanlarındaki değişiklikler, yeni gereksinimler ve yeni görev ekipmanlarıyla ZMA'lar gittikçe ağırlaşıyor. Araçlarda belirli bir düzeyde konforun bulunması gerekir çünkü piyade araçtan indiğinde, birlikler çatışmaya hazır olmalıdır. Kısacası, piyadeler araçtan çıkış yaptığı zinde ve savaşıma hazır olmalıdır. Durumsal farkındalık gerçekten önemlidir ve belki 2040-2050 yıllarına kadar yeni araçlar kullanımda olacaktır. Araçların iç hacmi, personeli ve yeni nesil görev ekipmanlarını taşımak için istikrarlı bir şekilde büyüyor. Bir askerin taşıma yükü 20 kilodan 50 kilograma çıktı. Bu ve benzeri yüklerin taşınması için ek iç hacim gereklidir. Hareket kabiliyeti ve ateş gücü de artmıştır. Yeni ihtiyaçlar, gelecek nesil askere ve savaş teçhizatına göre yeni nesil araçlar için tanımlanacaktır.

Şekil-7: Yeni Nesil Savaş Aracı

Komutan, sürücü ve nişancı ile birlikte araç içindeki asker sayısı aynı kalmıştır ancak ağırlık ve güç oranında belirgin bir artış olmuştur. Bütün bu önemli görev ekipmanlarının araç içine entegre edildiği varsayılmaktadır. Ve araçlar daha önce olduğundan çok daha ağır hale gelmiştir. Soğuk Savaş Avrupa'sında 10-20 ton arasında olan araçlar şimdi 25 ila 35 ton arasındadırlar. Piyadeler üzerine yoğunlaştığımızda, Günümüz piyade silahlarının sayısı daha fazladır ve piyadeler yaklaşık 50 kg. harici yük taşımaktadırlar. Bu yük için araçta alan bulmak zorundayız.

Yeni nesil araçlar en az 40 yıl içerisinde envanterde olacak. Bu nedenle, ek alt sistemin entegrasyonu için yaklaşık %20 büyüme potansiyeli planladık ve gelecekte araçların etkili hareket kabiliyeti ve ayakta kalabilmesi için yükseltmeler yaptık. Bu dikkate alındığında, koruma seviyesi modüler zırh kullanarak artırılabilir. Bunu "Modüler Beka Kabiliyeti" olarak adlandırabiliriz. Ve amfibik donanım da mekanize tugaylar tarafından kullanılan yeni nesil araçlar için başka bir gelecek.

Ayrıca, gelişmekte olan teknolojilerin bazıları zırhlı araçlara uygulanmaya başlanıyor. Gelecekte de devam edecektir. Bu yeni teknolojiler nelerdir? Geleceği nasıl görebiliriz?

Bunları önce askerlerin evrimi olarak görüyoruz. 100 kg. yük taşıyabilen piyade destek sistemlerinin varlığı şaşırtıcı olmayacaktır. Yeni nesil araçlara askerin muharebe sahası yönetim sistemi ve araçla entegrasyon kabiliyeti uygulanacaktır.

Bunlara ek olarak, askeri lojistik faaliyetleri yerine getiren ve görevleri gerçekleştiren, zor koşullardaki patlayıcılarla müdahale eden robotlar geliştirmek için çaba harcamaya devam edilmektedir. Araştırmalar yeni nesil silah sistemleri ile Uzaktan Kontrollü Silah Sistemlerini (RCWS) geliştirmeye devam ediyor.

Değişken uyarlanabilir kamuflaj, ekstra silah sistemleri, uzaktan yönetilen enerji sistemleri, araçlara entegre edilecek farklı platformlar arasındaki istihbarat paylaşım sistemleri gibi elektronik sistemler için daha fazla güç gerekmektedir. Bunun için daha büyük güç jeneratörleri ve gelişmiş güç yönetim sistemleri geliştirilmiştir. Bu nedenle araçlarda daha fazla alana ihtiyacımız olacak.

Eğer sonuca gelirsek;

- Hibrit savaş, tarih boyunca var olmuştur. Yani savaşın kendisi hibrit savaştır. Ancak tehditler değişmektedir.

- Teorik olarak, tüm çalışma koşullarında çalışabilen, tüm arazi koşullarında hareket edebilen, tüm tehditlere karşı koruma sağlayan bir araç tasarlamak mümkündür ancak ekonomik ve lojistik olarak sürdürülebilir olması mümkün değildir.

- En iyi özelliklere sahip araçların tasarımından ziyade, görev için araçlar tasarlamamız gerekir.

- Cep telefonu ya da buzdolabı ya da spor arabası tasarlamak zırhlı bir araba tasarlamaktan çok daha kolay bir iştir. Zırhlı aracı tasarlayan mühendis asla bu aracın son kullanıcısı olmayacaktır. Son kullanıcı ile hep birlikte gelecekte kullanılacak araçlar tasarlamaya başlamamız gerekmektedir. Bugün teknoloji tasarlarken ve geliştirirken, olgunlaşacak ve gelecekte son kullanıcı tarafından kullanılmaya hazır hale gelecektir.

- Peki, ne zaman başlayacağız? Şimdi başlamalıyız. Çünkü biz, geleceğin bugün olduğuna inanıyoruz

Hibrit Savaş Kapsamında Siber Savaş

Süleyman ANIL*

Hibrit savaş ve onun siber savunma boyutuna girmeden önce NATO'nun siber savunmaya yaklaşımını kısaca açıklamak istiyorum. NATO'nun siber savunma konusundaki ilk ve en önemli hedefi, bir organizasyondan beklenebileceği gibi, kendi ağ sistemlerini korumaktır. NATO hakkında az bilinen gerçeklerden biri Kuzey Amerika'dan Afganistan'a, Norveç'ten Afrika'ya kadar ister bir gemi, ister bir kara birliği ya da ister bir karargâh olsun, NATO askerlerinin bulunduğu her yerde kendi komuta ve kontrol ağlarına sahip olmasıdır. Bu ağ sistemi daima korunmalıdır ki NATO görev verildiğinde veya gündelik faaliyetlerini yürütürken bilgi alt yapısında herhangi bir kesinti yaşamadan üç temel görevini icra edebilsin. Merkezi olan bu sistemini korumak için çok büyük yatırımlar yapılmaktadır. NATO, şu anda merkezi bir koruma sistemine sahiptir ve SHAPE karargâhındaki teknik merkezimiz ister Afganistan'da, ister NATO'nun görev yaptığı herhangi bir yerde olsun, sensörleri yönetebilmekte ve görebilmektedir. Yakın bir zaman önce modernizasyon kapsamında 80 milyon avroluk bir yatırımla bu kapasite güncellenmiştir ve bu yıl (2016) daha fazla yatırımla daha gelişmiş siber savunma kaynakları ve teknolojilerini kurarak birbirine bağlayacağımız iki yatırım paketi sıradadır. Bir ittifaktan beklenebileceği gibi NATO'nun ikinci görevi her zaman üye ülkelere iki alanda yardım etmektir: Yetenek geliştirmek ve kapasite oluşturmak. Yetenek geliştirme kapsamında 2013 yılından beri kullandığımız NATO'nun temel araçlarından olan Savunma Planlama Sürecine net birtakım siber savunma yeteneği hedefleri ilave edilmiştir. Son üç yıldır ittifak üyesi ülkeler akıllı savunma projeleri üzerine odaklanmaktadır. Şu anda üç adet birinci kategori akıllı savunma projesi aktiftir. Bunlardan birincisi teknoloji geliştirme, ikincisi eğitim ve üçüncüsü kötü niyetli yazılıma ilişkin bilgi paylaşımı projeleridir. Kapasite oluşturma insan kaynaklarının eğitilmesi ile ilişkilidir. Bu eğitim yalnızca NATO okulları ve savunma kolejleri ile sınırlı değildir. Bu okullarda siber savunma dersleri artırılmıştır. 2009 yılında başlattığımız Siber Savunma Koleji eğitimi geçen yıl 600 uzmanın katılımı ile en büyük siber savunma tatbikatı haline gelmiştir.

Ayrıca, NATO'nun en önemli siyasi konumu her zaman caydırıcılık kapasitesidir. 2014 yılında gerçekleştirilen Galler zirvesi sonucunda, devlet ve hükümet başkanları tarafından yapılan resmi açıklamada, NATO'nun siber savunma hedefinin, NATO'nun kolektif savunmasının bir parçası olduğu ifade edilmiştir. Aynı açıklamada 5'inci maddeye özellikle atıfta bulunulmuş ve mevcut uluslararası hukukun siber uzayda da geçerli olduğu vurgulanmıştır. Bu da durumu şu soruya getiriyor; eğer NATO siber savunma konusunda kolektif bir tutum benimserse bunun yasal çerçevesi veya sınırları nasıl olacaktır? Söz konusu açıklama politik olmaktan öteye geçmemektedir. NATO'nun siber saldırılar karşısında 5'inci maddeyi nasıl işleteceği konusunda sorular vardır. Bu sorulara verilecek cevap bunun politik bir karar olduğu, sonuçlara bağlı olduğu ve hazır bir reçetesinin olmadığıdır.

NATO'da olup biten her şey bir politikaya dayanır. 2008 yılında Estonya'ya karşı yapılan siber saldırılardan sonra NATO bu konudaki ilk politika belgesini onayladı. Şu anda üçüncü politika uygulamadadır. Bu konuda uyguladığımız bir eylem planı bulunmaktadır ve yakın bir süre sonra gerçekleştirilecek Varşova zirvesinde mevcut politikalarımızı

* NATO Siber Savunma Yükselen Güvenlik Tehditleri Birim Başkanı

etkileyebilecek iki veya üç belge sunulacaktır. Belki de zirvede bize mevcut politikayı güncelleme veya yeni bir politika belgesi yazma görevi verilebilir.

Metnin konusu olan hibrit harbe geri döndüğümüzde, Münih güvenlik konferansında sunulan bir tanımla devam etmek istiyorum. Bu tanım, daha önce ifade edilen tanımlara benzer hususlar içermektedir. Ama ben özellikle siber saldırıların ve siber etkinin hibrit savaşın boyutlarından biri olarak sınıflandırılmasının altını çizmek istiyorum. Siber; ister sosyal medya ile kamuoyunu etkileme olsun, ister kritik alt yapılarla diplomasi, isterse muharebe alanını hazırlamak olsun, bütün diğer alanları etkileyebilir. Bu da genel güvenlik ilkeleri siber uzay için uygulanabilir olsa da siberi özel ve farklı kılmaktadır. Siberin günümüzdeki bütün çatışmalarda tercih edilen yöntem olarak anılmasının nedeni de budur. Hibrit savaş tartışması ne bugün ne gelecekte modern çatışmalara bakış açımızı sınırlandırmamalıdır.

Şimdi Ukrayna'da siber saldırılar sonrası yaşananlar ile ilgili birkaç örnek vereceğim. Ukrayna'da 2010 yılından beri siber saldırılar olmaktadır. Ukrayna örneğinden çıkarılabilecek derslerden biri şudur: Eğer kendi ülkenizde siber olaylara ilişkin durumsal farkındalığınız iyi seviyedeyseniz, kimin ne amaçla size hedef seçtiğine dair birtakım erken işaretler alabilirsiniz. Ukrayna'da sahadaki çatışmadan en az iki yıl önce karşıt güçler devlet ağına girmeye çalıştı. Çatışmalar esnasında siber saldırılar artık olağan bir hale gelmişti. İster başka ülkelerdeki sosyal medya trollerinin saldırıları, ister üst düzey devlet yetkilileri arasındaki veya Ukrayna yetkilileri ile AB temsilcileri arasındaki telefon görüşmelerine sızmalar olsun, ağlar üzerinde çeşitli şekillerde oynanıyordu. Özellikle iki örnek dikkat çekicidir. Birincisi, Ukrayna seçim sistemi yazılımına girilmesi sonucu seçim sonuçlarının açıklanmasının 20 saat gecikmesidir. Bu 20 saatlik gecikme yanlış zafer iddialarının ortaya atılması ile karışıklığa ve halkın seçime duyduğu güvenin kaybolmasına neden olmuştur. Kâğıt oylar kullanıldığı için oylar yeniden sayılmış, sonuçlar ilan edilmiş ve böylece sorun 20 saat sonra çözülmüştür. 20 saat boyunca seçim sonuçlarına ilişkin tartışma devam etmiştir.

İkinci ilginç siber olay, geçen yılın Aralık ayında meydana gelen ve sahadaki çatışma askeri veya politik bir çıkmaza girdikten sonra bile hibrit savaşın gerçekten sona ermediğini gösteren olaydır. 2014 yılı Aralık ayında Ukrayna'daki iki enerji santralinin aniden çevrim dışı kalması Batı Ukrayna'da bölgesel elektrik kesintilerine neden olmuştur. Daha sonra bunun bir siber saldırı olduğu ve aynı yılın Nisan ayında planlanmış olduğu duyurulmuştur. Bu saldırı çok iyi planlanmış ve koordine edilmiş çok faktörlü bir saldırıydı. Acil durum numaraları aranarak acil durum hatları meşgul edilmiş ve böylece diğer insanların durumu bildirmesi önlenmişti ve şalterlere ulaşarak elektrik santralleri devre dışı bırakılmıştı. Ukraynalılar ancak altı saat sonra ve manuel yöntemlerle elektrik santrallerini tekrar çalışır duruma getirebildiler; çünkü sistem üzerindeki kontrollerini yitirmişlerdi. Enerji santralinin sızmaya hedef olan yerleşik yazılımı başta olmak üzere, yazılım ve donanımı temizlemeye çalışıyorlar ve bu yüzden hala manuel sistem kullanıyorlar.

Bu saldırı bir enerji santralinin siber yöntemle devre dışı bırakılması konusunda ilk doğrulanmış vakadır. Çok karmaşık bir saldırı değildir fakat iyi planlanmıştır. Bu saldırıdan çıkarılacak diğer bir ders şudur: Hasımların yüksek teknolojiye erişimleri yoktur, fakat hedefleri dikkatli bir biçimde analiz ederlerse bu hedeflere sızabilirler. Hedef sistemde gezinmek için yeterli zamanları olursa, diğer bir deyişle ev sahibi tarafın durumsal farkındalığı yoksa siber saldırı tehlikesi vardır. Ukrayna örneğinde Nisan ayından saldırının gerçekleştiği Aralık ayına kadar sistemde gezindiler ve istedikleri anda sistemi devre dışı bıraktılar. Çünkü

birkaç hafta önce Ukrayna devleti Kırım'a elektrik vermeyi kesmişti ve bazı değerlendirmeler saldırının bu kesintinin misillemesi olduğunu ileri sürmektedir.

Siber saldırılar niçin tercih edilen bir yöntemdir? Bu konuyla ilgili burada sıralamak istediğim önemli nedenler bulunmaktadır. Siber saldırı gibi bir yeteneğiniz varsa, geniş çaplı etki yaratabilirsiniz. Bilgisayarın olduğu her yerde siber etki yaratabilirsiniz ve artık bilgisayarın olmadığı bir yer yoktur. Bu durum çok sayıda hedefin varlığına neden olmaktadır. Zayıf korunan ağ sayısı inanılmaz derecede fazladır ve istismar için kısa bir keşif yapıp bu ağları tespit etmek, sonra bunlara odaklanarak zarar vermek çok basit bir meseledir. Bu istismarı gerçekleştirmenin riski çok azdır. Kaynağın tespit edilmesi hala zordur ve kaynağın tam olarak tespiti en az iki-üç hafta alabilmektedir. Kaynağın tespiti mümkündür ve bu konuda gelişmeler sağlanmaktadır. Ancak yine de saldırganlar açısından risk ve maliyet çok azdır. Küresel boyuttaki hareketlilikten dolayı dünyanın herhangi bir yerinde bir kurban veya hedef seçmek mümkündür. Bunun için aynı bölgede bulunmak bile şart değildir. Ayrıca siber saldırılar hukuki anlamda savaş tanımına tam uymamaktadır. Her ne kadar sonuçlarına bağlı olsa da uluslararası hukukta veya BM şartında belirtilen mukabele biçimlerinin siber saldırılar karşısında uygulanması mümkün değildir. Teknik olarak elektronik savaş ile sinyallerin bir arada kullanılmasına dayandığı için bu sektördeki organizasyonlar bu yetenekleri birleştirebilir ve bu yeteneklerden birine sahip olmak diğerini geliştirmeyi kolaylaştırır.

Ancak birtakım zorluklar da vardır. Siber saldırı bazılarının iddia ettiği kadar kolay değildir. Etkili siber saldırılar gerçekleştirebilmek için saldırganların yüksek teknolojiye sahip olması gerekir. Siber saldırı detaylı planlama gerektirir. Planlaması bir yıl süren bir saldırı karşı tarafın ağında bilinçli veya bilinçsiz birtakım değişiklikler yapması sonucunda çöpe gidebilir. Bir güvenlik duvarının yerine başkasının yüklenmesi veya VPN ya da işletim sistemi güncellemesi saldırı planını çöpe gönderebilir. Bütün zorlukları sıralamaya gerek yok, ancak son olarak bir diğer zorluk, siber saldırıların iyi korunan ağlar karşısında etkisiz kalmasıdır ve doğru yapıldığında ağları korumak mümkündür.

Siber saldırılara karşı nasıl korunabiliriz? Yakın bir süre önceye kadar bu konudaki ilk husus esneklikti. Gerçekten de esneklik siber saldırıya karşı temel savunma aracıdır, ancak durumsal farkındalık da kilit önem kazanmaya başlamıştır. Hem taktik, hem stratejik seviyede durumsal farkındalığın uygulanması ve takibi daha kolaydır. Elektronik geçiş kapılarını iyi takip ederek, içerden ve bu kapılardan nelerin sisteme sokulmaya çalışıldığını ve bir de nelerin çıkarılmaya çalışıldığını takip etmek önemlidir. Çünkü sisteme sızmalar veya sistemdeki kötü niyetli yazılımlar dışarıyla bir şekilde irtibata geçerek çalışır. Bu nedenle sistemden nelerin çıktığını takip ederek sistemlerinizde kötü niyetli yazılımların veya sistemlere sızma girişiminin bulunup bulunmadığını ve varsa bunların ne yapmaya çalıştığını anlamak mümkündür. Daha sonra bunu anlamlandırmak için stratejik değerlendirmeye ihtiyaç vardır. Analistlerin bu saldırıları politik bir bağlama yerleştirerek bunun ne tür bir harbin parçası olduğunu değerlendirmesi gereklidir. Siber saldırılar artık tekil olaylar değildir. A.P.T. olarak adlandırdığımız ve A.P.T. 28, A.P.T. 29 gibi numaralar verdiğimiz siber savaşların bir parçası olarak gerçekleşmektedir. Her savaşın ardında bir tehdit unsuru bulunmaktadır. Bu çoğu zaman bir devlet veya söz konusu devletin bir kurumu olmaktadır. Bu tür bir bilgiye sahipseniz, karşılaşılan olaylar anlam ifade etmeye başlayabilir ve saldırganın teşhisine ilişkin birtakım ipuçları elde edebilirsiniz. Ağlarınıza kimin, nasıl ve ne amaçla saldırdığını anlayabilirsiniz. Bu bilgi kritiktir ve az sayıda teknik eleman ve analist ağdaki güncel gelişmeleri takip ve analiz ederek bu bilgiyi elde edebilir. Bu bilgi, yoğun kaynak gerektiren esnekliği (mukavemeti) nasıl sağlayacağınızı da yansıtır. Bunun için risk

yönetimine ihtiyaç vardır. Çünkü bütün ağlar için aynı seviyede koruma uygulayamazsınız. Riski değerlendirmeniz ve yönetmeniz gerekir. Kimin size hedefe koyduğunu, saldırıyı nasıl gerçekleştireceklerini ve amaçlarının ne olduğunu bilerseniz toparlanma daha kolay olacaktır. Toparlanma yalnızca teknik boyutta gerçekleşen ve süreklilik planlarına bağlı olan bir çaba değildir. Ulusal bir stratejiye, yönetim planına ve kriz esnasında herkesin ne yapacağını bilmesini sağlayan merkezi bir harekât planına ihtiyaç vardır. Bu, teknik ve insan kaynakları boyutları olan bir çabadır. Sanayi kuruluşları ile işbirliği önemlidir. NATO'nun adaptasyonu konusuna gelince; bu konu üzerinde komitelerimiz yoğun bir biçimde çalışmaktadır ve daha önce belirttiğim gibi Varşova zirvesi için politika belgeleri hazırlanmaktadır.

Sonuç olarak, ilk önce, bütün meslektaşlarımızın oldukça aktif olduğunu belirtmek istiyorum. Bu alanda son zamanlarda Ankara'da siber komutanlığın kurulması gibi önemli gelişmeler olmuştur. Bu komutanlık etkili olmaya başladı ve iyi çalışmalar yapıyor. Türkiye bir hedeftir. Elimizdeki bilgiler bölgemizdeki jeopolitik gelişmelerden dolayı Türkiye'deki ağların düzenli bir biçimde hedef alındığını gösteriyor ve bu bilgiyi Ankara'da irtibat halinde olduğumuz arkadaşlarımızla paylaşıyoruz. İttifak üyesi ülkelerin duyduğu kaygılar Türkiye için de geçerlidir. Son olarak üç hususu vurgulamak istiyorum. Birincisi, modern çatışmalarda siber savaş tercih edilen bir yöntemdir. İkincisi; durumsal farkındalık ve toparlanma kilit önemdedir. Buradaki meslektaşlarıma NATO'nun resmi açıklamalarını ve Varşova Zirvesi sonrası yayımlayacağı belgeleri takip etmelerini tavsiye ediyorum.

